

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

INETA IVANAUSKIENĖ
(BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS STUDIJŲ PROGRAMA)

DISPONAVIMAS PORNOGRAFINIO TURINIO DALYKAIS ELEKTRONINĖJE ERDVĖJE IR
ŠIOS VEIKOS KVALIFIKAVIMO PROBLEMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Lektorė,
Daktarė,
Renata Marcinauskaitė

Vilnius, 2017

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. DISPONAVIMO PORNOGRAFINIO TURINIO DALYKAIS ELEKTRONINĖJE ERDVĖJE REGLAMENTAVIMAS EUROPOS SĄJUNGOS IR TARPTAUTINĖS TEISĖS AKTUOSE.....	9
2. DISPONAVIMO PORNOGRAFINIO TURINIO DALYKAIS ELEKTRONINĖJE ERDVĖJE SUDĖTIS:.....	21
2.1. Objektyvieji disponavimo pornografinio turinio dalykais elektroninėje erdvėje požymiai: 21	
2.1.1. Dorovė kaip disponavimo pornografinio turinio dalykais nusikalstama veika pažeidžiama vertybė;.....	21
2.1.2. Pornografinio turinio dalyko samprata	22
2.1.3. Disponavimo pornografinio turinio dalykais veikos:	31
2.1.3.1. Pornografinio turinio dalyko pagaminimas (BK 309 straipsnio 1, 2, 3 dalys)	31
2.1.3.2. Pornografinio turinio dalyko į(si)gijimas (BK 309 straipsnio 1 ir 2 dalys)	33
2.1.3.3. Pornografinio turinio dalyko platinimas (BK 309 straipsnio 1, 2, 3 dalys)	36
2.1.3.4. Pornografinio turinio dalyko laikymas (BK 309 straipsnio 2 dalis)	38
2.1.3.5. Pornografinio turinio dalyko demonstravimas (BK 309 straipsnio 2 ir 4 dalys).....	41
2.1.3.6. Pornografinio turinio dalyko reklamavimas (BK 309 straipsnio 2 ir 4 dalys)	43
2.1.3.7. Pornografinio turinio dalyko siūlymas (BK 309 straipsnio 2 dalis)	44
2.1.3.8. Prieigos prie pornografinio turinio dalyko įgijimas ar suteikimas (BK 309 straipsnio 2 dalis) 46	
2.2. Subjektyvieji disponavimo pornografinio turinio dalykais elektroninėje erdvėje požymiai: 49	
2.2.1. Tyčinės kaltės nustatymo problemos.....	49
2.2.2. Tikslas platinti pornografinio turinio dalykus (BK 309 straipsnio 1 ir 3 dalis)	53
3. DISPONAVIMO PORNOGRAFINIO TURINIO DALYKAIS SANTYKIS SU VAIKO IŠNAUDOJIMU PORNOGRAFIJAI (BK 162 STRAIPSNIS).....	58
IŠVADOS.....	65
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	67
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS.....	79
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	80
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	81
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ	82

ĮVADAS

Tiriamoji problema. Šiandieninėje visuomenėje vis daugiau nusikalstamų veikų, kuriomis disponuojama pornografinio turinio dalykais, padaroma elektroninėje erdvėje, todėl kyla klausimų dėl tinkamo šios veikos teisinio reguliavimo bei praktinio jos įgyvendinamo.

Esant tokioms aplinkybėms baigiamajame darbe analizuojamas disponavimo pornografinio turinio dalykais elektroninėje erdvėje teisinis reglamentavimas Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktuose, keliamas klausimas, ar Lietuvos Respublika tinkamai įgyvendina privalomus jai teisės aktus bei, ar šiuo metu yra tinkamas šios nusikalstamos veikos teisinis reguliavimas.

Taip pat tiriama nusikalstamos veikos, numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK)¹ 309 straipsnyje, objektyviųjų bei subjektyviųjų požymių visuma, pasireiškianti elektroninėje erdvėje. Siekiama nustatyti, ar baudžiamosios teisės doktrinoje yra tinkamai išanalizuoti straipsnyje įtvirtinti požymiai bei, ar tinkamai suvokiamos ir vertinamos šios veikos naujos apraiškos, užtikrinant teisingą šios nusikalstamos veikos kvalifikavimą.

Baigiamajame darbe keliami klausimai, ar būtina taikyti atsakomybę už BK 309 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nusikalstamą veiką, ir, ar yra pakankamas teisinis reglamentavimas, siekiant kovoti su šia nusikalstama veika vaikų atžvilgiu.

Atitinkamai vertinami probleminiai aspektai, kylantys teismams kvalifikuojant minėtą nusikalstamą veiką, interpretuojant straipsnyje įtvirtintus sudėties požymius bei analizuojamas šios veikos santykis su vaiko išnaudojimu pornografijai (BK 162 straipsnis).

Baigiamojo darbo aktualumas. Šiandieninėje visuomenėje dėl kompiuterių tinklų skaitmeninio keitimo ir nuolatinės globalizacijos vyksta didelės permainingos informacinių technologijų raidoje ir ši raida neišvengiamai turi poveikį nusikalstamumo didėjimui. Remiantis pagrįstomis baimėmis, jog kompiuteriniai tinklai ir elektroninė informacija gali būti panaudojama darant nusikalstamas veikas bei, kad tokių veikų įrodymai gali būti saugomi šiuose tinkluose ir jais perduodami, 2001 m. lapkričio mėn. 23 d., Budapešte buvo priimta Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų². Nepaisant to, kad Lietuva yra prisijungusi prie Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų, pastebima, jog iki šiol nėra aiškios elektroninių nusikaltimų sampratos.

Asmeninių kompiuterių paplitimas, sąlyginai laisva interneto prieiga ir su tuo susijusi paslaugų rinkos plėtra sukūrė naują, virtualią, skaitmeninę erdvę, kurioje atsivėrė daugybė iki tol

¹ “Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas,” Teisės aktų registras, 2016 lapkričio 17 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/YhctrzJbUX>

² “2001 m. Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų,” Teisės aktų registras, 2004 kovo 7 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9329C54F4734>

nebuvo galimybių tiek tradicinėms, tiek ir visiškai naujoms nusikaltimo formoms³, tokioms kaip šiame darbe aptariama nusikalstama veika – disponavimas pornografinio turinio dalykais, įtvirtinta BK 309 straipsnyje. Šios veikos priskyrimo prie elektroninių nusikaltimų pagrįstumą rodo BK pakeitimai, kuriais BK 309 straipsnis buvo praplėstas tokiu požymiu kaip „*pasinaudojimas informacinėmis ir ryšių technologijomis ar kitomis priemonėmis*“, kas teikia nuorodą į elektroninę erdvę. Elektroninė erdvė suteikia naujų galimybių įvykdyti nusikaltimus, sudaro sąlygas naujiems nusikaltimų būdams atsirasti, be to, sudaro galimybes įvykdyti naujas veikas iki tol nežinomas teisinėje praktikoje⁴, todėl šiuo metu visame pasaulyje tampa aktuali elektroninių nusikaltimų tyrimo problematika.

Analizuojant BK 309 straipsnio sudėties požymius, pasireiškiančius elektroninėje erdvėje, matyti, jog šia tema nėra atlikta išsamių mokslinių tyrimų bei analizių. Ankstesniuose darbuose nebuvo atlikta šios nusikalstamos veikos sudėties požymių analizės, nėra aišku kaip ši nusikalstama veika pasireiškia elektroninėje erdvėje, todėl tobulėjant moderniosioms technologijoms kyla problemų suvokiant ir vertinant šios veikos naujas apraiškas, o tai lemia teisinio vertinimo ir praktinio įgyvendinimo problemas.

Nors Visuomenės informavimo įstatymo⁵ 2 str. 38 d. yra įtvirtinti kriterijai, kuriais remiantis, informacija yra laikoma pornografinio pobūdžio, tačiau nei BK, nei baudžiamosios teisės doktrina neįtvirtina, ką galima laikyti pornografinio turinio dalykais, todėl nėra aišku, ar minėtame straipsnyje įtvirtinti kriterijai gali būti taikomi ir kvalifikuojant šią nusikalstamą veiką elektroninėje erdvėje. Esant tokioms aplinkybėms, baigiamajame darbe analizuojami kriterijai, kuriais remiantis turėtų būti nustatomas pornografinio turinio dalykas elektroninėje erdvėje.

Pabrėžtina, kad BK 309 straipsnis numato atsakomybę tiek už suaugusių, tiek už nepilnamečių asmenų pornografiją, tačiau darbo autorė pastebi, jog išsamiau į veikas, susijusias su suaugusių asmenų pornografija nėra gilinamasi, nėra keliamos problemos kvalifikuojant šią veiką bei nevertinamas pačios veikos kriminalizavimo pagrįstumas. Nors suaugusiųjų pornografija savaime nėra uždrausta, tačiau atsiradus elektronei erdvei yra ypač aktualu kalbėti apie suaugusiųjų pornografijos platinimą ir platinimo tikslo nustatymą, nes nėra aišku, kokiais atvejais asmeniui galima inkriminuoti šią veiką.

Vis daugiau nusikalstamų veikų yra padaroma elektroninėje erdvėje, todėl ne mažiau svarbu analizuoti ir vaikų pornografiją. Vaikai yra viena iš pažeidžiamiausių socialinių grupių, visame

³ Matthew Leighton Williams, *Virtually criminal: crime, deviance and regulation online* (London: Routledge, 2006), 3.

⁴ Darius Šttilis, *ELEKTRONINIAI NUSIKALTIMAI (Mokomasis leidinys)* (Vilnius, 2011), 3, http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2011_Mokomasis_leidinys_Elektroniniai_nusikaltimai.pdf

⁵ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas, Teisės aktų registras, 1996 liepos 26 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/XhVVkCWwuc>

pasaulyje siekiama stiprinti vaikų teisinės apsaugos priemones. Šiuo pagrindu jau 1989 m. lapkričio mėn. 20 d. buvo priimta Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija⁶, kurią pasirašiusios šalys įsipareigojo ginti vaiką nuo visų seksualinio išnaudojimo ir seksualinio suvedžiojimo formų. Tačiau vis labiau plintant tarptautinei prekybai vaikais jų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos tikslais, bei plėtojant sekso turizmą, kuris vaikus itin pažeidžia, nes tiesiogiai skatina vaikų pardavimą, vaikų prostituciją ir vaikų pornografiją, taipogi didėjant galimybėms vaikų pornografijai panaudoti internetą ir kitas naujai atsirandančias technologijas, kilo būtinybė priimti ir Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinį protokolą dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos⁷.

Pastebima, jog šiuo metu nusikalstamas veikas darantys asmenys vis aktyviau naudojami informacinėmis ir ryšių technologijomis, todėl išaugus seksualiniam vaikų išnaudojimui ir seksualinei prievartai iki nerimą keliančio masto nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu, 2007 m. spalio mėn. 25 d. buvo priimta Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos⁸, kurią Lietuva ratifikavo 2012 m. lapkričio 6 d. Toks gausus tarptautinis reglamentavimas parodo būtinybę spręsti disponavimo vaikų pornografiją probleminius aspektus ir efektyviau kovoti su šia nusikalstama veika.

Taip pat nėra pakankamai ištirtas BK 309 straipsnio santykis su tokia nusikalstama veika, kaip vaiko išnaudojimas pornografijai.

Išvardinti aspektai rodo, jog disponavimas pornografinio turinio dalykais elektroninėje erdvėje yra specifinė nusikalstama veika, ypač aktuali tobulėjant šiuolaikinėms technologijoms ir atsirandant vis daugiau galimų naujų šios veikos apraiškų, todėl darbe siekiama išanalizuoti probleminius šios veikos teisinio reglamentavimo bei praktinio įgyvendinimo aspektus.

Temos naujumas ir ištyrimo lygis. Disponavimas pornografinio turinio dalykais, įtvirtintas BK 309 straipsnyje anksčiau nebuvo išsamiai analizuotas mokslininkų, o disponavimas tokio pobūdžio dalykais elektroninėje erdvėje pirmą kartą analizuojamas šiame darbe. Baigiamajame darbe nagrinėjami tarptautiniai ir Europos Sąjungos teisės aktai, turintys įtakos disponavimo pornografinio turinio dalykais elektroninėje erdvėje teisiniam reglamentavimui, tokie kaip Jungtinių

⁶ “1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija,” Teisės aktų registras, 1995 liepos 21 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2FB4C5F44B52>

⁷ “2000 m. Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolai dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos,” Teisės aktų registras, 2004 liepos 13 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B9DCE3E20E7>

⁸ “2007 m. spalio 25 d. Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos,” Teisės aktų registras, 2012 lapkričio 24 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.142AEBB393D6>

Tautų vaiko teisių konvencija⁹, Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos¹⁰, Europos Komisijos Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų¹¹, Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos¹² bei Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/92/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR¹³.

Baudžiamosios teisės kontekste pirmą kartą nagrinėjami šios veikos objektyvieji ir subjektyvieji požymiai elektroninėje erdvėje. Nors disponavimas pornografinio turinio dalykais elektroninėje erdvėje Lietuvos Respublikoje iki šiol nebuvo tirtas kitų mokslininkų, atskirai elektroninės erdvės nusikaltimus analizavo doc. dr. Darius Šttilis savo mokomajame leidinyje „Elektroniniai nusikaltimai“¹⁴, bei disertacijoje: „Teisinės atsakomybės pagrindų nustatymo už neteisėtas veikas elektroninėje erdvėje problemos“¹⁵, taip pat dr. R. Marcinauskaitė disertacijoje „Nusikalstamos veikos elektroninių duomenų ir informacinių sistemų konfidencialumui (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 198 ir 198(1) straipsniai)“¹⁶, straipsnyje „Nusikalstamomis veikomis elektroninėje erdvėje pažeidžiamos pagrindinės baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės nustatymo problema“¹⁷, Šttilis, D., Krikščiūnas, R., Petrauskas, R. vertino Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų proceso teisės skirsnio įgyvendinimo Lietuvoje aspektus¹⁸. Atitinkamai Petrauskas R., Šttilis D. vertino ir Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą nusikaltimų elektroninėje erdvėje konvencijos kontekste¹⁹. Pornografinės medžiagos reguliavimą bei vaikų

⁹ 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, „*supra* note, 6.

¹⁰ 2000 m. Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos, „*supra* note, 7.

¹¹ 2001 m. Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų, „*supra* note, 2.

¹² 2007 m. spalio 25 d. Europos Tarybos konvencija, „*supra* note, 8.

¹³ Europos parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2011/92/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR, [2011] OJ, 17.12.2011, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0093>

¹⁴ Darius Šttilis, „*supra* note, 4.

¹⁵ Darius Šttilis, „Teisinės atsakomybės pagrindų nustatymo už neteisėtas veikas elektroninėje erdvėje problemos“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2002).

¹⁶ Renata Marcinauskaitė, „Nusikalstamos veikos elektroninių duomenų ir informacinių sistemų konfidencialumui (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 198 ir 198(1) straipsniai)“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014).

¹⁷ Renata Marcinauskaitė, „Nusikalstamomis veikomis elektroninėje erdvėje pažeidžiamos pagrindinės baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės nustatymo problema“, *Socialinių mokslų studijos* 3, 3 (2011):897-914, https://www.mruni.eu/upload/iblock/978/7_Marcinauskaite.pdf

¹⁸ Darius Šttilis, Rolandas Krikščiūnas ir Rimantas Petrauskas, „Kai kurie Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų proceso teisės skirsnio įgyvendinimo Lietuvoje aspektai“, *Jurisprudencija*, 67, 59 (2005): 20-28, <http://www3.mruni.eu/padaliniai/leidyba/jurisprudencija/juris59.pdf>

¹⁹ Akdeniz Yaman, „The Regulation of Pornography and Child Pornography on the Internet,“ *The Journal of Information, Law and Technology*, 1 (1997), <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=6490171210091060270931231110850170690000340220580260591130130640850270730320560001040040771230181201120710580391271220660090230700961040111107510308508401123112127101115090096064116029027&EXT=pdf>

pornografijos klausimus tyrė Y. Akdeniz „Pornografijos ir vaikų pornografijos reguliavimas internete“ taip pat T. Žėkas straipsnyje „Disponavimas vaikų pornografija: teisėta ir neteisėta veikla (patirtis bendrosios teisės šalyse)“²⁰. T. Žėkas analizavo ir vaikų išnaudojimą pornografijai savo disertacijoje „Vaiko išnaudojimas pornografijai: baudžiamieji teisiniai ir kriminologiniai aspektai“²¹. Abramavičius A., Švedas G. tyrė baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui problemas²².

Baigiamojo darbo reikšmė. Minėta, kad baigiamojo darbo tiriamosios problemos anksčiau nebuvo tirtos Lietuvos Respublikos mokslininkų, nebuvo atlikta išsamių analizių, kurios padėtų tinkamai kvalifikuoti šią nusikalstamą veiką, todėl tobulėjant informacinėms technologijoms, šis darbas padės efektyviau teisiškai vertinti šią nusikalstamą veiką, siekiant įgyvendinti baudžiamosios teisės siekiamus tikslus, tiek įstatymo leidėjui, tiek teismui bei pareigūnams jų praktiniame darbe susiduriant šios veikos kvalifikavimo problemomis. Baigiamajame darbe suformuluotos išvados ir pasiūlymai gali būti pagrindas tolimesniems moksliniams tyrimams gvildinti.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti disponavimo pornografinio turinio dalykais elektroninėje erdvėje nusikalstamos veikos probleminius aspektus, atsižvelgiant į Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų reikalavimus bei problemas kylančias teismų praktikoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti disponavimo pornografinio turinio dalykais elektroninėje erdvėje reglamentavimą Europos Sąjungos bei tarptautinės teisės aktuose;
2. Išnagrinėti šios veikos objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visumą, atsižvelgiant į Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų reikalavimus bei problemas, kylančias teismų praktikoje, tinkamai juos taikant.

²⁰ Tautvydas Žėkas, “Possession of child pornography: legal or illegal activity (experience of common law countries)”, *Teisė*, ISSN 1392–1274 (2009): 70, <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367168947257/datastreams/DS.002.1.01.ARTIC/content>

²¹ Tautvydas Žėkas, “Vaiko išnaudojimas pornografijai: baudžiamieji teisiniai ir kriminologiniai aspektai”, (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2010), http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwiasvmnx-nRAhVDrRoKHaVoD1wQFggYMAA&url=http%3A%2F%2Ftalpykla.elaba.lt%2Felaba-fedora%2Fobjects%2Felaba%3A2010951%2Fdatastreams%2FATTACHMENT_2010954%2Fcontent&usq=AFQjCNE5nYIWDErEogVNuRP_tHielzpwjA&sig2=Mn9pXXAyAOZDCnTLYgNg7g&bvm=bv.145822982.d.d2s

²² Armanas Abramavičius ir Gintaras Švedas, “Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos”, *Teisė*, 66, 1 (2008), <http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/5/articles/375/public/8-18.pdf>

3. Atskleisti disponavimo pornografinio turinio dalykais santykį su vaiko išnaudojimu pornografijai.

Tyrimo metodika. Darbe taikyti įvairūs tyrimo metodai: vadovaujantis loginiu tyrimo metodu, buvo aiškinamas disponavimą pornografinio turinio dalykais reglamentuojančių teisės normų turinys, daromos išvados ir apibendrinimai. Dokumentų analizės metodu, analizuojama Lietuvos Respublikos ir kitų valstybių teismų praktika, įstatymai bei teisės aktai. Atskirose darbo dalyse buvo naudojamas lyginamasis metodas, siekiant apžvelgti disponavimo pornografinio turinio dalykais elektroninėje erdvėje teisinio reglamentavimo bei praktinio įgyvendinimo aspektus kitose užsienio valstybėse. Sisteminiu metodu analizuojami atskiri objektyvieji bei subjektyvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai, išryškinant jų svarbą bei probleminius aspektus. Lingvistiniu metodu remiamasi, aiškinant teisės aktuose vartojamų sąvokų reikšmę. Kritinis metodas taikytas, vertinant įvairių mokslininkų argumentus bei kontrargumentus, analizuojant galiojantį baudžiamosios atsakomybės už disponavimą pornografinio turinio dalykais reglamentavimą Lietuvos Respublikoje.

Tyrimo struktūra. Pirmojoje darbo dalyje analizuojamas disponavimo pornografinio turinio dalykais elektroninėje erdvėje reglamentavimas Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktuose. Antrojoje – nagrinėjama nusikalstamos veikos, numatytos BK 309 str. objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visuma elektroninėje erdvėje. Trečiojoje darbo dalyje yra aiškinamas disponavimo pornografinio turinio dalykais santykis su vaiko išnaudojimu pornografijai:

Struktūriškai magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys dėstomosios dalys ir išvados. Darbo pabaigoje yra pateikiamas literatūros sąrašas, anotacija bei santrauka lietuvių ir užsienio kalbomis.

Baigiamojo darbo originalumas ir savarankiškumas. Magistro baigiamasis darbas parengtas originaliai ir savarankiškai. Baigiamasis darbas rengtas naudojant asmeninę intelektinę, kūrybinę, mokslinę veiklą, analizuojant darbe naudojamus šaltinius, rengiant išvadas ir apibendrinimus bei teikiant siūlymus.

Ginamasis teiginys: Nors dabartinis disponavimo pornografinio turinio dalykais teisinis reguliavimas atitinka Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktuose keliamus reikalavimus, tačiau šios nusikalstamos veikos sudėties požymių pritaikymas veikoms, padarytoms elektroninėje erdvėje, kelia problemas teismų praktikoje.

1. DISPONAVIMO PORNOGRAFINIO TURINIO DALYKAIS ELEKTRONINĖJE ERDVĖJE REGLAMENTAVIMAS EUROPOS SĄJUNGOS IR TARPTAUTINĖS TEISĖS AKTUOSE

Šiandieninė visuomenė yra jau nebeįsivaizduojama be šiuolaikinių technologijų, tačiau šių technologijų vystymas ir tobulėjimas sąlygoja ir įvairių nusikalstamų veikų atsiradimą bei plitimą. Elektroninė erdvė ne tik suteikia naujų galimybių įvykdyti nusikaltimus, bet ir sudaro sąlygas naujiems nusikaltimų būdams atsirasti, esant tokioms aplinkybėms atsiranda galimybės įvykdyti naujas veikas iki tol nežinomas teisinėje praktikoje²³. Kompiuteriai tampa ne tik teisėtos veiklos, bet ir nusikaltimo įrankiais, tiek vykdomų elektroninėje erdvėje (įsilaužimai į sistemas, duomenų bazes, draudžiamo turinio platinimas ir pan.), tiek ir klasikinių (pvz., informacijos mainams tarp teroristinių grupuočių, nusikaltimų planavimui ir pan.) nusikaltimų pagalbine priemone²⁴. Nusikaltimai elektroninėje erdvėje – sąlyginai nauja sritis daugelio šalių teisinėje praktikoje, šių tipų nusikaltimų terminai nėra galutinai nusistovėję teisės saugoje, o galiojantys įstatymai yra nuolat tobulinami²⁵.

Elektroninių nusikaltimų istorija siekia ne vieną dešimtmetį, tačiau pastebima, jog iki šiol nėra vieningos elektroninių nusikaltimų sampratos²⁶. Dažnai apibūdinant elektroninius nusikaltimus vartojami skirtingi terminai, tokie kaip: kompiuteriniai nusikaltimai (angl. *computer crime*), su kompiuteriais susiję nusikaltimai (angl. *computer-related crime*)⁷, aukštųjų technologijų nusikaltimai (angl. *high-tech crime*) ir kt., tuo tarpu 2001 m. Budapešte priėmus Konvenciją dėl elektroninių nusikaltimų, vis dažniau naudojama elektroninio nusikaltimo sąvoka, nors kelis dešimtmečius labai aktyviai buvo naudojama kompiuterinio nusikaltimo sąvoka²⁷. Šios konvencijos atsiradimą lėmė susirūpinimas, jog kompiuteriniai tinklai ir elektroninė informacija taip pat gali būti naudojami daryti nusikaltimams ir kad tokių nusikaltimų įrodymai gali būti saugomi šiuose tinkluose ir jais perduodami²⁸.

Pabrėžtina, kad per eilę metų įvairios institucijos, mokslininkai bandė apibrėžti kompiuterinius nusikaltimus, tačiau vieningos nuomonės dėl kompiuterinių nusikaltimų sampratos nebuvo prieita, manoma, kad įvairios tarptautinės organizacijos sąmoningai neapibrėžia

²³ Darius Šttilis, *supra* note, 4: 3.

²⁴ Nikolaj Goranin ir Dalius Mažeika, *Nusikaltimai elektroninėje erdvėje ir jų tyrimo metodikos. Mokomoji knyga* (Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2011), 7, http://www.esparama.lt/documents/10157/490675/Nusikaltimai_elektronineje_erdveje_ir_ju_tyrimo_metodikos.pdf/bba8f269-0231-4dbf-a479-4c6472721b0b

²⁵ *Ibid.*, 15.

²⁶ Darius Šttilis, *supra* note, 4: 4.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ "2011 m. Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų," *supra* note, 2.

kompiuterinio nusikaltimo, nes pastoviai keičiantis technologijoms toks apibrėžimas greitai pasidarytų nebeaktualus²⁹. Tuo tarpu šiuo metu nebekalbama apie kompiuterinių nusikaltimų sampratą, nes 2001 metais priėmus Konvenciją dėl elektroninių nusikaltimų, kompiuterinių nusikaltimų terminą pakeitė elektroninių nusikaltimų (ang. *cybercrime*) terminas.

Atsižvelgiant į pasikeitusius terminus, aktualu analizuoti pačio elektroninio nusikaltimo sampratą. Elektroninis nusikaltimas nėra tiksliausia sąvoka, apibūdinanti nusikaltimus, vykdomus panaudojant elektroninę erdvę³⁰. Elektronika, elektroniniai signalai, elektroniniai įtaisai plačiai vartojami televizijoje, radiofonijoje, automobiliuose, pramonėje ir pasižymi analogine signalų forma, tuo tarpu "*cybercrime*" skiriamasis požymis yra tai, kad nusikaltimų dalykas tai duomenys, informacija kompiuterinėje, įskaitmenintoje (angl. *digital*) formoje, šis terminas simbolizuoja globaliai stipriai kompiuterizuotai interneto visuomenei būdingas nusikalstamas veikas ir yra kilęs iš termino "*Cyber space*", kuris verčiamas „*elektroninė erdvė*“³¹. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad Lietuva ratifikavo Konvenciją dėl elektroninių nusikaltimų, *de jure* buvo įteisintas elektroninio nusikaltimo terminas.

Teisiniu požiūriu elektroniniai nusikaltimai apima neteisėtus veiksmus, kurie yra susiję su prieiga prie kompiuterinės sistemos ir joje esančio turinio, jo keitimo ar modifikavimo bet kokia forma, šio tipo nusikaltimas apima ir neteisėto ar žalingo turinio skaitmeninės informacijos laikymą, platinimą ir naudojimą³². Kai kurie autoriai elektroniniams nusikaltimams priskiria veikas, padarytas naudojant kompiuterius ar išmaniuosius elektroninius įrenginius, siekiant neteisėtai perimti, sugadinti, sutrikdyti ar nutraukti informacinės sistemos darbą, sunaikinti ar pašalinti duomenis³³. Taip pat nurodoma, jog, nagrinėjant nusikaltimus elektroninėje erdvėje baudžiamosios teisės atžvilgiu, elektroninis nusikaltimas turėtų būti suprantamas kaip bet koks baudžiamosios ar administracinės teisės pažeidimas, kuriame kompiuterių sistema, duomenų perdavimo tinklai ar skaitmeninė informacija yra nusikaltimo objektas arba įrankis³⁴.

Tačiau, kaip jau minėta, šiuo metu nėra aiškios elektroninių nusikaltimų termino sąvokos. Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų nepateikia elektroninio nusikaltimo sąvokos, tačiau, atsižvelgiant į Konvencijoje dėl elektroninių nusikaltimų kriminalizuotas veikas, apibrėžiant elektroninius nusikaltimus, yra nuomonių, kad reikėtų laikytis kompiuterinių nusikaltimų sampratos plačiąja prasme krypties ir tokias veikas galima būtų tapatinti su veikomis, susijusiomis su

²⁹ Matthew Leighton Williams, *supra* note, 3: 20.

³⁰ Mindaugas Kiškis ir kt., *Teisės informatika ir informatikos teisė: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006), 232.

³¹ Darius Štitalis, *supra* note, 4: 6.

³² Nikolaj Goranin ir Dalius Mažeika, *supra* note, 24: 16.

³³ *Ibid.*

³⁴ *Ibid.*, 18.

kompiuterių panaudojimu (ang. *computer-related crime*), kurios apima gana platų nusikalstamų veikų spektrą³⁵. Esant tokioms aplinkybėms, būtų sudėtinga pateikti vieningą tokių veikų sampratą. Manytina, kad teisinėje praktikoje nėra universalios ir vieningos elektroninio nusikaltimo sampratos dėl veikų skirtumo, siejamų su tokio tipo nusikaltimais³⁶.

Nepaisant to, kad konvencija dėl elektroninių nusikaltimų nepateikia tokių nusikaltimų sampratos, joje yra pateikiamas tokių nusikalstamų veikų skirstymas. Viena iš Konvencijoje dėl elektroninių nusikaltimų pateikiamų klasifikacijų yra paremta įstatymo saugomo intereso, t. y.:

- ✓ nusikaltimai, pažeidžiantys kompiuterinės informacijos ir kompiuterių sistemų konfidencialumą, vientisumą bei prieinamumą (neteisėta prieiga, neteisėtas perėmimas, įsikišimas į duomenų apdorojimo procesą, įsikišimas į kompiuterinės sistemos darbą);

- ✓ nusikaltimai, susiję su kompiuterių panaudojimu (klastojimas, panaudojant kompiuterius; sukčiavimas panaudojant kompiuterius);

- ✓ nusikaltimai, susiję su turiniu (pornografinės medžiagos apie vaikus panaudojimas);

- ✓ pažeidimai, susiję su autorių teisėmis ar gretutinėmis teisėmis³⁷.

Remiantis šia klasifikacija baigiamajame darbe analizuojama tema patenka į elektroninių nusikaltimų nagrinėjimo sritį. Disponavimas pornografinio turinio dalykais šios konvencijos prasme yra nusikaltimas, susijęs su turiniu. Interneto paplitimas skatina neteisėto ir žalingo turinio medžiagos plitimą elektroninėje erdvėje, todėl pornografinio turinio medžiagos internete platinimas kelia nemažai klausimų dėl baudžiamosios teisės vaidmens vertinant šias veikas³⁸.

Paminėtina, jog pavojingos veikos, susijusios su bendrai pornografinio turinio medžiagos naudojimu elektroninėje erdvėje, sukelia teisinės atsakomybės problemas daugiau dėl teisinių ir kultūrinių tradicijų skirtumų įvairiose valstybėse³⁹. Kiekviena valstybė turi savo nusistovėjusias elgesio normas, tai kas yra teisėta vienoje valstybėje, gali būti užtraukti atsakomybę kitoje. Tuo tarpu su išimtinai svarbia problema susiduriama, kalbant apie pornografinę medžiagą apie vaikus elektroninėje erdvėje. Įstatymų, susijusių su pornografinė medžiaga apie vaikus, kūrimo problema akcentuojama ir Europos komisijos, tokiu būdu siekiama apsaugoti vaikus nuo seksualinio išnaudojimo, nes šiuo metu interneto paplitimas lemia situaciją, jog elektroninė erdvė tampa pagrindiniu įrankiu, kuriuo platinama tokio pobūdžio medžiaga⁴⁰, todėl ši nauja pavojingos veikos forma turi būti nurodyta baudžiamuosiuose įstatymuose.

³⁵ Darius Šttilis, *supra* note, 4: 6.

³⁶ Nikolaj Goranin ir Dalius Mažeika, *supra* note, 24: 18.

³⁷ "2011 m. Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų," *supra* note, 2.

³⁸ Darius Šttilis, *supra* note, 4: 19.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ *Ibid.*

Remiantis tuo, kad šiais laikais kompiuteriai yra įjungti į globalų kompiuterių tinklą, o elektroninių nusikaltimų padarymo bei nusikaltėlio fizinio buvimo vietos paprastai nesutampa, tokio tipo nusikaltimų teisinis reglamentavimas dėl skirtingų požiūrių bei nacionalinių ypatumų įvairiose šalyse yra skirtingas ir dažnai nepakankamas, todėl esant tokioms aplinkybėms, natūraliai kyla poreikis nusikaltimus elektroninėje erdvėje persekioti ir bausti tarptautiniu lygiu⁴¹.

Tarptautiniu lygmeniu elektroninių nusikaltimų sritį reguliuoja tokios organizacijos, kaip Europos ekonominio bendradarbiavimo ir vystymo organizacija (OECD), Europos taryba, Jungtinių tautų organizacija, Pasaulio prekybos organizacija, Europos komisija ir kitos organizacijos. Šiuo metu svarbiausias tarptautinės teisės aktas elektroninių nusikaltimų srityje yra aptariama 2001 m. Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų. Konvencijos projektą parengė Europos Taryba kartu su JAV, Kanada, Japonija ir kitomis valstybėmis, kurios nėra šios organizacijos narės. 2010 m. konvenciją buvo pasirašiusios 46 valstybės, o ratifikavusios – 26. Lietuva konvenciją pasirašė 2003 m. birželio 23 d., o 2004 m. kovo 18 d. LR Seimas konvenciją ratifikavo. Konvencija įsigaliojo 2004 m. liepos 1 d. Ši konvencija mokslinėje literatūroje laikomas vienu iš labiausiai sisteminių tarptautinių teisės aktų, reguliuojančių „žalingas“ ir kriminalines veikas panaudojant kompiuterį⁴². Konvencijos projektą parengė Europos Tarybos ekspertai kartu su JAV, Kanada, Japonija ir kitomis valstybėmis, kurios nėra šios organizacijos narės, tai pirmasis tarptautinis norminio pobūdžio dokumentas, skirtas spręsti nusikalstamų veikų kompiuteriniuose tinkluose problemoms⁴³. Atkreiptinas dėmesys, kad šios konvencijos kol kas neratifikavo tokios šalys kaip Rusija, Indija ir Kinija, kurios yra vienos iš pavojingiausių šalių elektroninių nusikaltimų srityje⁴⁴. Be to Stokholmo programoje „Atvira ir saugi Europa piliečių labai ir saugumui“ buvo pasisakyta, kad ši konvencija turėtų tapti kovos su elektroniniais nusikaltimais pasaulinio masto bendru teisiniu pagrindu⁴⁵.

Ši konvencija turi ypatingą reikšmę analizuojant disponavimą pornografinio turinio dalykais elektroninėje erdvėje. Konvencijos 9 straipsnyje nustatyta, jog „turi būti priimtos teisės normos, nusikalstamomis veikomis įvardijančios tyčines (taip pat neturint tam teisės) veikas:

- a) medžiagos su vaikų pornografija gaminimą, siekiant ją platinti per kompiuterinę sistemą;
- b) medžiagos, susijusios su vaikų pornografija, padarymą prieinamą (taip pat siūlymą) per kompiuterinę sistemą;

⁴¹ Nikolaj Goranin ir Dalius Mažeika, *supra* note, 24: 19.

⁴² Matthew Leighton Williams, *supra* note, 3: 33.

⁴³ Darius Šttilis, *supra* note, 4: 37.

⁴⁴ Nikolaj Goranin ir Dalius Mažeika, *supra* note, 24: 21.

⁴⁵ Europos Tarybos vadovų pranešimas Stokholmo programoje „Atvira ir saugi Europa piliečių labai ir saugumui“ (2010/C 115/01),

http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=0ahUKEwie1bHTgeLRAhWEPRoKHQeXCTIQFggYMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.policija.lt%2Fget.php%3Ff.19524&usg=AFQjCNEIAXRCDXgt2No_Q0NC29rtCBZvHA&sig2=vf30TkFpQTTNmElqWgTyNA&bvm=bv.145393125,bs.2,d.bGs

- c) medžiagos, susijusios su vaikų pornografija, platinimą ar siuntimą per kompiuterinę sistemą;
- d) medžiagos, susijusios su vaikų pornografija, siuntimą per kompiuterinę sistemą sau ar kitam;
- e) medžiagos, susijusios su vaikų pornografija, turėjimą kompiuterinėje sistemoje ar įrenginyje, galinčiame saugoti kompiuterinę informaciją⁴⁶.

Šiomis nuostatomis siekiama stiprinti vaikų teisinės apsaugos priemones, įskaitant jų apsaugą nuo seksualinio išnaudojimo, modernizuojant baudžiamosios teisės normas, siekiant kovoti su veikomis, kai yra naudojamos kompiuterinės sistemos bei kompiuterių tinklai, vykdant seksualinius pažeidimus prieš vaikus⁴⁷. Taip pat minėtame konvencijos straipsnyje nustatyta pasirinkimo laisvė nenustatyti baudžiamosios atsakomybės už išvardintas veikas, nurodytas d) ir e) punktuose⁴⁸.

Analizuojant BK 309 straipsnį pastebima, jog šio straipsnio redakcija buvo praplėsta tokiais požymiais kaip „pasinaudojimas informacinėmis ir ryšių technologijomis ar kitomis priemonėmis“, kas teikia nuorodą į elektroninę erdvę. Senesnė BK redakcija to nenumatė. Būtent šie požymiai leidžia nagrinėti disponavimą pornografinio turinio dalykais elektroninės erdvės kontekste. Aktualioje redakcijos šiuo metu yra kriminalizuotos tokios veikos, kaip pornografinio turinio dalyko, kuriame vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas pagaminimas, įgijimas, laikymas, demonstravimas, reklamavimas, siūlymas, platinimas, įgijimas, pasinaudojant informacinėmis ir ryšių technologijomis ar kitomis priemonėmis bei priegos prie pornografinio turinio dalykų suteikimas. Tokiu būdu Lietuvos Respublika perkėlė Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų 9 straipsnio nuostatas, pasilikdama laisvę nekriminalizuoti medžiagos, susijusios su vaikų pornografija, siuntimą per kompiuterinę sistemą sau ar kitam.

Paminėtina, kad per pastarąjį dešimtmetį elektroninių nusikaltimų srityje savo veiklą suaktyvino Europos Sąjungos institucijos, ypač Europos Komisija, per šį laikotarpį priimta keletas daugiausia neprivalomų dokumentų⁴⁹. Vienas iš pirmųjų ES komunikatų dėl elektroninių nusikaltimų – 2001 m. sausio 26 d. komunikatas „Saugesnės informacinės visuomenės kūrimas, gerinant informacinių infrastruktūrų saugą ir kovą su nusikaltimais, susijusiais su kompiuteriais“ KOM(2000)890 galutinis⁵⁰. Komunikate nurodyta, jog nusikaltimai, susiję su kompiuteriais vykdomi visoje elektroninėje erdvėje ir negali būti sustabdyti ties sutartinėmis valstybių sienomis,

⁴⁶ “2011 m. Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų,” *supra* note, 2.

⁴⁷ Darius Šttilis, *supra* note, 4: 42.

⁴⁸ “2011 m. Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų,” *op. cit.*

⁴⁹ Darius Šttilis, *op. cit.*, 53.

⁵⁰ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Creating a Safer Information Society by Improving the Security of Information Infrastructures and Combating Computer-related Crime. Brussels, 2001.01.26. COM (2000)890, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0890:FIN:EN:PDF>

tačiau nacionaliniu lygiu, dažnai trūksta atsvaros naujiems tinklų saugumo iššūkiams bei naujai kompiuterinių nusikaltimų grėsmei, daugelyje valstybių į kompiuterinius nusikaltimus reaguojama nacionaline teise (ypatingai baudžiamąja teise), tačiau trūksta alternatyvių prevencijos priemonių⁵¹. Šiame komunikate taip pat yra išskirta klasifikacija „*Su turiniu susiję pažeidimai*“. Analogiškai kaip ir konvencijoje dėl elektroninių nusikaltimų, tokiems pažeidimams priskiriami pažeidimai, kai internetu platinama vaikų pornografija ar rasistinio pobūdžio informacija.

2007 m. gegužės 22 d. buvo priimtas Europos Komisijos komunikatas „Link bendros politikos kovojant prieš elektroninius nusikaltimus“ KOM(2007)267 galutinis⁵². Komunikato įvade nagrinėjama, kas yra elektroninis nusikaltimas (angl. cyber crime). Nurodoma, jog apibrėžti šiai neteisėtai ir nusikalstamai veikai naudojama nemažai terminų, kurie vartojami kaip sinonimai. Išskiriama, kad praktikoje terminas „elektroninis nusikaltimas“ naudojamas apibūdinti tris kriminalinių veikų kategorijas:

- 1) Tradiciniai nusikaltimai, tokie kaip klastojimas ar sukčiavimas, elektroninių nusikaltimų atveju vykdomi panaudojant elektroninių ryšių tinklus ir informacines sistemas;
- 2) Neteisėto turinio nusikaltimai panaudojant elektroninę media, kai pvz., platinama vaikų pornografija.
- 3) Elektroniniams tinklams unikalūs nusikaltimai, kaip pvz., atakos prieš informacines sistemas, DDoS atakos ar neteisėta prieiga (angl. Hacking).

Atsižvelgiant į 2007 m. gegužės 22 d. Europos Komisijos Komunikato Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos Regionų komitetui KOM (2007) galutinis Bendrosios politikos, skirtos kovai su elektroniniais nusikaltimais (toliau – Komunikatas KOM (2007)5 nuostatas, prie šių nusikalstamų veikų plačiąja prasme galėtų būti priskiriamos dvi Komunikate KOM (2007) nurodytos nusikalstamų veikų grupės – *elektroninėje erdvėje padarytos įprastinės nusikalstamos veikos*⁵³ bei *nusikalstamos veikos, susijusios su neteisėto turinio informacijos platinimu šioje erdvėje*⁵⁴, todėl, kad šias nusikalstamas veikas tarpusavyje sieja ne tik tai, kad jų padarymo procese naudojamos informacinės sistemos ir elektroninių ryšių tinklai, bet ir pats šių nusikalstamų veikų pobūdis⁵⁵. Nusikalstamos veikos, susijusios su neteisėto turinio medžiagos platinimu, padaromos

⁵¹ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *supra* note, 50.

⁵² Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the Committee of the Regions Towards a general policy on the fight against cyber crime. Brussels, 2007.05.22, COM (2007) 267 final, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52007DC0267&from=EN>

⁵³ Atitinkančios 2003 m. birželio 23 d. Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų II skyriaus 1 skirsnio 2 dalyje (kompiuterinės klastotės, kompiuterinis sukčiavimas) minimas nusikalstamas veikas.

⁵⁴ Atitinkančios 2003 m. birželio 23 d. Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų II skyriaus 1 skirsnio 3 dalyje (nusikaltimai, susiję su vaikų pornografija) minimas nusikalstamas veikas.

⁵⁵ Renata Marcinauskaitė, *supra* note, 17: 899-900.

naudojant elektroninės erdvės, būtų priskiriamos vadinamoms tradicinėms (lyginant su nusikalstamomis veikomis elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui) baudžiamajame įstatyme kriminalizuotoms pavojingoms veikoms, kaip, pavyzdžiui, sukčiavimas (BK 182 straipsnis), dokumentų suklastojimas arba suklastoto dokumento panaudojimas (BK 300 straipsnis), neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas (BK 167 straipsnis) ir kitos⁵⁶.

Kai kurie autoriai nusikaltimus elektroninėje erdvėje skirsto į štai tokias dvi grupes:

✓ Nusikaltimai elektroninėje erdvėje siaurąja prasme, arba nusikaltimai, tiesiogiai darantys įtaką kompiuterinei sistemai arba joje esantiems duomenims, kitaip tariant, pati kompiuterinė Sistema yra nusikaltimo tikslas;

✓ Nusikaltimai elektroninėje erdvėje plačiąja prasme apibrėžiami kaip bet kokie nusikaltimai, kuriems įvykdyti vienaip ar kitaip buvo panaudotos kompiuterinės technologijos, o nusikaltimo faktui įrodyti turi būti taikomos specifinės nusikaltimų elektroninėje erdvėje tyrimo priemonės⁵⁷.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, grįžtant prie elektroninių nusikaltimų sampratos, daroma išvada, kad terminas „*elektroniniai nusikaltimai*“ siejasi su trimis nusikalstamų veikų rūšimis – tradicinėmis nusikalstamomis veikomis, padaromomis naudojant elektroninių ryšių tinklus ir informacines sistemas, nusikalstamomis veikomis, susijusiomis su neteisėto turinio informacijos platinimu elektroninėje erdvėje, todėl nėra tikslinga išskirti vienos elektroninių nusikaltimų sampratos, nes šios rūšys yra skirtingos ir turi savitus aspektus, būdingus tik šiai rūšiai, todėl darbo autorės nuomone, elektroninių nusikaltimų terminą reikėtų vertinti atskirų rūšių kontekste, nesiūlant vieningos sampratos.

Taigi matoma, kad baigiamajame darbe analizuojama nusikalstama veika, numatyta BK 309 straipsnyje gali reikštis, ir, kaip matyti, šiuo metu ypatingai plečiasi elektroninėje erdvėje. Ypatingą susirūpinimą kelia straipsnyje kriminalizuotos nusikalstamos veikos, liečiančios vaikų saugumą nuo seksualinės prievartos. Vaikai yra viena iš pažeidžiamiausių socialinių grupių, reikalaujančių didesnio tiek valstybės, tiek visos visuomenės susirūpinimo, todėl visame pasaulyje siekiama stiprinti vaikų teisinės apsaugos priemones. Šiuo pagrindu jau 1989 m. lapkričio mėn. 20 d. buvo priimta Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija⁵⁸, tačiau, kaip matyti, šios konvencijos nepakako, siekiant užtikrinti vaikų saugumą, ir vis labiau plintant tarptautinei prekybai vaikais jų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos tikslais, bei plėtojant sekso turizmą, didėjant galimybėms

⁵⁶ Renata Marcinauskaitė, *supra* note, 17: 899-900.

⁵⁷ Nikolaj Goranin ir Dalius Mažeika, *supra* note, 24: 9.

⁵⁸ “1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija,” *supra* note, 6.

vaikų pornografijai panaudoti internetą ir kitas naujai atsirandančias technologijas, kilo būtinybė priimti ir Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinį protokolą dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos⁵⁹.

Pabrėžtina, jog ne tik tarptautinės, bet ir Europos Sąjungos lygmeniu siekiama užtikrinti vaikų saugumą nuo seksualinės prievartos, jų seksualinio išnaudojimo ir vaikų pornografijos – 2007 m. spalio 25 d. Europos Tarybos konvencijoje dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos, įtvirtinta, jog kiekvienas vaikas turi teisę į tokias savo šeimos, visuomenės ir valstybės apsaugos priemones, kokios yra būtinos pagal jo nepilnamečio statusą⁶⁰. Šioje konvencijoje nurodoma, jog: „*seksualinis vaikų išnaudojimas, ypač vaikų pornografija ir prostitucija, ir visos seksualinės prievartos prieš vaikus formos, įskaitant užsienyje atliktus veiksmus, kenkia vaikų sveikatai, psichologiniam ir socialiniam vystymuisi*“⁶¹. Jau 2007 m. buvo matomos šios nusikalstamos veikos aktyvios apraiškos elektroninėje erdvėje: „*seksualinis vaikų išnaudojimas ir seksualinė prievarta prieš juos išaugo iki nerimą keliančio masto nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu, visų pirma atsižvelgiant į tai, kad ir vaikai, ir kaltininkai vis aktyviau naudojami informacinėmis ir ryšių technologijomis, ir kad siekiant užkirsti kelią tokiam seksualiniam vaikų išnaudojimui ir seksualinei prievartai prieš juos ir su tuo kovoti būtina užtikrinti tarptautinį bendradarbiavimą*“⁶². Esant išsamaus tarptautinio dokumento, apimančio kovos su bet kokia vaikų seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos forma prevencinius, apsaugos ir baudžiamuosius teisinius aspektus ir nustatančio specialaus stebėjimo mechanizmo, būtinybei, ir buvo priimta ši konvencija⁶³. Kas liečia būtent darbe analizuojama vaikų pornografija, autorė nurodo, jog šios konvencijos 20 straipsnyje įtvirtinta, jog kiekviena šalis turi imtis būtinų teisėkūros ar kitų priemonių siekdama užtikrinti, kad būtų baudžiama už tyčinius veiksmus, padarytus neturint tam teisės, o būtent: vaikų pornografijos gamyba, vaikų pornografijos siūlymas ar pateikimas, vaikų pornografijos platinimas ar perdavimas, vaikų pornografijos įsigijimas sau arba kitam asmeniui, vaikų pornografijos laikymas, sąmoningas prieigos prie vaikų pornografijos įgijimas naudojant informacines ir ryšių technologijas⁶⁴. Tuo tarpu mūsų BK 309 straipsnio aktualioje redakcijoje kriminalizuotos dar ir tokios veikos kaip vaikų pornografijos demonstravimas ir reklamavimas.

Nagrinėjamu aspektu svarbus dokumentas yra ir 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/92/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas

⁵⁹ “2000 m. Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolai”, *supra* note, 7.

⁶⁰ “2007 m. spalio 25 d. Europos Tarybos konvencija”, *supra* note, 8.

⁶¹ *Ibid.*

⁶² *Ibid.*

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ *Ibid.*

2004/68/TVR (toliau – Direktyva 2011/92/ES)⁶⁵. Šioje direktyvoje nurodoma, jog seksualinė prievarta prieš vaikus, jų seksualinis išnaudojimas, įskaitant vaikų pornografiją, yra sunkūs pagrindinių teisių pažeidimai, ir pirmiausiai, tai pažeidimai, nukreipti į vaikų teises į apsaugą ir globą, kurios yra būtinos jų gerovei⁶⁶. Apsaugoti vaikus nuo seksualinės prievartos grėsmės – svarbi vaiko teisių strategijos dalis, Stokholmo programoje „Atvira ir saugi Europa piliečių labai ir saugumui“ aiškus prioritetas buvo teikiamas kovai su seksualine prievarta prieš vaikus ir jų seksualiniu išnaudojimu, įskaitant vaikų pornografiją⁶⁷. Paminėta ir tai, jog šioje direktyvoje taip pat yra teikiama nuoroda į tai, kad vaikų pornografija šiuo metu įsivyrėja ir elektroninėje erdvėje, kas parodo autorės nagrinėjamos temos aktualumą: „*vaikų pornografijos, kurią sudaro seksualinės prievartos prieš vaikus vaizdai, taip pat kitų itin sunkių formų seksualinės prievartos prieš vaikus ir jų seksualinio išnaudojimo atvejų daugėja dėl naujų technologijų ir interneto naudojimo*“⁶⁸. Atitinkamai direktyvoje pabrėžiama, jog: „*valstybės narės turėtų sukurti ir (arba) stiprinti politiką, kuria siekiama užkirsti kelią seksualinei vaikų prievartai ir jų seksualiniam išnaudojimui, įskaitant priemones, kuriomis varžoma ir mažinama visų formų vaikų seksualinį išnaudojimą skatinanti paklausa, ir priemones, kuriomis mažinama rizika vaikams tapti nukentėjusiais, vykdant informacijos ir informuotumo didinimo kampanijas bei mokslinių tyrimų ir švietimo programas. Imdamosi šių iniciatyvų, valstybės narės turėtų vadovautis požiūriu, kuriuo ginamos vaikų teisės. Ypač reikėtų stengtis užtikrinti, kad vaikams skirtos informuotumo didinimo kampanijos būtų tinkamos ir pakankamai lengvai suprantamos. Turėtų būti apsvarstyta galimybė sukurti pagalbos arba specialiąsias linijas*“⁶⁹. Taigi ši direktyva yra reikšminga tuo, kad ja yra nustatomos pagrindinės nusikalstamų veikų ir sankcijų apibrėžčių taisyklės seksualinės prievartos prieš vaikus, jų seksualinio išnaudojimo, vaikų pornografijos ir ryšių su vaikais mezgimo seksualiniais tikslais srityse, atitinkamai ją yra įvedamos nuostatos, kad būtų sustiprinta tų nusikaltimų prevencija ir nuo jų nukentėjusiųjų apsauga⁷⁰.

Tokio pobūdžio tarptautinis bendradarbiavimas rodo ypatingą poreikį užtikrinti nepilnamečių saugumą nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos. Lietuvos Respublikoje taip pat skiriamas ypatingas dėmesys šio pobūdžio nusikalstamoms veikoms: nusikaltimų, susijusių su vaikų seksualiniu išnaudojimu, tyrimui Lietuvoje yra parengti specializuoti policijos pareigūnai, vykdantys kriminalinę žvalgybą ir atliekantys ikiteisminius tyrimus, tokie tyrimai yra prioritetiniai ir jiems skiriami itin dideli žmogiškieji ir materialiniai

⁶⁵ 2011/92/ES direktyva, *supra* note, 13.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ Europos Tarybos vadovų pranešimas Stokholmo programoje, *supra* note, 45.

⁶⁸ 2011/92/ES direktyva, *op. cit.*

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ *Ibid.*

resursai⁷¹. Tačiau pabrėžtina, kad tokio pobūdžio nusikaltimų tyrimas yra neįmanomas be glaudaus tarptautinio bendradarbiavimo, nes elektroninė erdvė neturi sienų, todėl turi būti efektyviai bendradarbiaujama ir su kitų valstybių teisėsaugos institucijomis.

Paminėtina, kad būtent 1990 m. gali būti laikomi tuo laikotarpiu, kai prasideda nauja epocha, susijusi su vaiko atvaizdais, kada ir kilo didžiausias susirūpinimas dėl vaiko išnaudojimo pornografijai, t. y. laikotarpis, kuris yra siejamas su kompiuterio įsigalėjimu ir jo sukurtomis galimybėmis⁷². Nors nuotraukos ir kiti seksualinės prievartos ar vaiko išnaudojimo atvaizdai egzistavo dar ir iki atsirandant internetui, interneto atsiradimas perpus sumažino visas techninių įrangų kainas ir taip buvo palengvintas nusikaltimų, susijusių su vaiko išnaudojimu pornografijai, įskaitant gaminimą, platinimą ir laikymą, darymas⁷³. Taigi būtent elektroninės erdvės įsivyravimas lemia ir pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojami vaikai arba asmenys pateikiami kaip vaikai, plitimas.

Tačiau nepaisant daugybės teisės aktų, reglamentuojančių vaikų saugumą nuo seksualinės prievartos ir seksualinio išnaudojimo, yra nuomonių, jog šie teisės aktai yra nepakankamai efektyvūs: „*vaiko pornografiją draudžiančių įstatymų tikslai yra aiškūs, tačiau priemonės, kuriomis tokie tikslai turėtų būti įgyvendinami, ne visada pasižymi tokiu aiškumu ir neabejotinumu, probleminiai vaiko pornografiją draudžiančių įstatymų aspektai pirmiausia atsiranda dėl neapibrėžto santykio tarp veiksmų ir atvaizdų (nuotraukų), taip pat dėl realybės (tikrovės) ir dėl kai kurių sąvokų reikšmės, interpretavimo galimybių. Be to, problemiški yra ir tie atvejai, kai tam tikros diskusijos kyla dėl dviprasmiškų vaiko pornografijos formuluočių, įtvirtintų įstatyme*“⁷⁴. Su šia pozicija galima iš dalies sutikti, nes analizuojant teisės aktus galima rasti daug skirtingų formuluočių, ir nėra aišku, kokias konkrečiais požymiais pasireiškia su vaikų pornografija susiję veiksmai, tačiau konkretūs nusikalstamos veikos sudėties požymiai bus analizuojami kitame darbo skyriuje, todėl šiame darbo skyriuje apie tai plačiau nebus kalbama.

Autorės nuomone, svarbu paminėti, kodėl šiuo metu yra toks didelis tiek valstybės, tiek ir visos visuomenės susidomėjimas būtent su vaikų pornografija susijusiomis nusikalstamomis veikomis. Kai kurie autoriai teigia, kad: „*vaiko pornografijos pripažinimo nusikalstama veika raidoje svarbiu argumentu laikytinas daugelio įsitikinimas, kad vaiko išnaudojimas pornografijai*

⁷¹ „Mažamečių vaikų seksualinio išnaudojimo užkardymas - svarbus policijos veiklos prioritetas,“ Policijos departamentas prie vidaus reikalų ministerijos, žiūrėta 2017 kovo 25 d., <http://www.policija.lt/index.php?id=24832>

⁷² Ethel Quayle, Max Taylor, „Child Pornography and the Internet: perpetuating a cycle of abuse,“ *Deviant Behaviour* 23, 4 (2002): 331–362; Kenneth Maxwell, „A Sexual Odyssey. From Forbidden Fruit to Cybersex,“ *Plenum Press* (1996): 252–253.

⁷³ Deborah Muir, *Violence against Children in Cyberspace* (ECPAT International, 2005): 34. http://www.ecpat.org/wp-content/uploads/legacy/Cyberspace_ENG_0.pdf

⁷⁴ Tautvydas Žekas, *supra* note, 21: 87.

skatina tolesnius seksualinius nusikaltimus prieš jį“⁷⁵. Būtent šis argumentas tarp užsienio mokslininkų yra vienas pagrindinių argumentuojant vaiko išnaudojimo pornografijai kriminalizavimą⁷⁶. Paminėtina, kad M. Elliott, K. Browne ir J. Kilcoyne atliktas tyrimas rodo, kad kas penktas nusikaltėlis, seksualiai išnaudojantis vaiką, prieš tai buvo naudojęs vaiko pornografiją⁷⁷. M. Marshall tyrimai rodo, kad daugiau nei pusė seksualinių nusikaltėlių naudoja pornografinę medžiagą kaip parengiamąjį etapą prieš nusikaltimo darymą (hard-core)⁷⁸. Tautvydas Žėkas savo disertacijoje atliko tyrimą, kurio duomenimis vaiko pornografija skatina tolesnį seksualinį vaiko išnaudojimą, nurodė 35 respondentai iš tiek pat apklaustų, taip nurodoma, jog Belgijos specialistų nuomonė šiuo klausimu iš esmės panaši: 36 iš 40 atsakė teigiamai (kad skatina)⁷⁹. Taigi disertacijos autorius daro išvadą, jog vienas iš pagrindinių motyvų, kodėl Lietuvos ir Belgijos specialistų nuomone, vaiko pornografija turėtų būti kriminalizuota baudžiamajame įstatyme, nes tai yra skatinamasis seksualinio vaiko išnaudojimo veiksnys, t. y. vaiko pornografija yra tarsi tolesnės seksualinės prievartos prieš vaiką „pirmasis žingsnis“⁸⁰.

Tačiau yra ir kitų nuomonių, kad vaikų pornografija neturi nieko bendra su daromais seksualinio pobūdžio nusikaltimais. Štai J. Proulx, C. Perreault ir M. Ouimet peržiūrėjęs 44 seksualinių nusikaltėlių bylas, buvo padaryta išvada, kad tik ketvirtadalis naudojo pornografinę medžiagą⁸¹. Taip pat svarbiu tyrimu laikytinas M. Lipkin ir D. Carns tyrimas, kurio metu buvo apklausti 7484 psichiatrai ir 3078 klinikinės psichologijos specialistai, kurie į klausimą, „ar savo profesinėje praktikoje jūs susidūrėte su atvejais, kai buvo aišku, jog pornografinė medžiaga buvo tas veiksnys, kuris skatina antisocialinį elgesį“, net 80 % respondentų atsakė neigiamai⁸². Pasitaiko net tokių nuomonių, jog vaikų pornografija neturi būti uždrausta. Štai A. D’Amato nuomone, jei vaiko pornografija yra uždrausta dėl to, kad tai gali išprovokuoti seksualinius nusikaltimus prieš vaikus, tai tuomet turi būti uždrausta bet kokia pornografija tam, kad būtų apsaugoti visi kiti⁸³. Manytina, kad netgi jei vaiko pornografija skatina neteisėtus veiksmus, tai dar nėra pakankamas pagrindas ją

⁷⁵ Tautvydas Žėkas, *supra* note, 21: 87.

⁷⁶ Amy Adler, “The Perverse Law of Child Pornography,” 101 *Columbia Law Review*, 209 (2001), 212, https://www.jstor.org/stable/1123799?seq=4#page_scan_tab_contents

⁷⁷ Michele Elliot, Kevin Browne, Jennifer Kilcoyne, “Child Sexual Abuse Prevention: what offenders tell us,” *Child Abuse and Neglect*, 19, 5 (1995): 582.

⁷⁸ Tautvydas Žėkas, *supra* note, 21: 91.

⁷⁹ *Ibid.*, 92.

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ Jill Rettinger, “The relationship between child pornography and the commission of sexual offences against children: A review of the literature,” Government of Canada, (2003): 9-10, <https://ccoso.org/sites/default/files/import/Research-and-Statistics---T...pdf>

⁸² Donal E. J. MacNamara, Edward Sagarin, “Sex, Crime and the Law,” *The Free Press*, (1977): 97.

⁸³ Anthony D’Amato, “A New Political Truth: Exposure to Sexually Violent Materials Causes Sexual Violence,” *31 William & Mary Law Review*, (1990): 575,

<http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1073&context=facultyworkingpapers>

uždrausti⁸⁴. Taip pat byloje *Ashcroft v. Free Speech Coalition* teismas nurodė, kad vaiko išnaudojimas pornografijai „*virtualiu būdu*“ nėra iš esmės susijęs su tolimesniu seksualiniu vaiko išnaudojimu⁸⁵.

Nepaisant skirtingų nuomonių ir vertinimo, darbo autorė sutinka su nuomonėmis, jog vaikų pornografija gali skatinti tolimesnius seksualinio pobūdžio veiksmus prieš vaikus, nes tikėtina, kad, kaip ir priklausomybės formos, tokios kaip narkomanija, prasideda nuo lengvesnės formos, o finalinis etapas reiškiasi tuo, kad žmogus jau nebeįveikia to paties poveikio, kaip iš pradžių, ir visa tai pereina į sudėtingesnę stadiją⁸⁶. Todėl visuomenė turi užtikrinti vaikų saugumą nuo tokio pobūdžio nusikalstamų veikų, ir toks gausus tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės aktų reglamentavimas parodo to svarbą ir valstybių prioritetus. Analizuodama tiek Europos Sąjungos, tiek tarptautinės teisės aktus, darbo autorė padarė išvadą, jog šiandieninis reglamentavimas šių teisės aktų lygmenyje yra pakankamas, ir būtent valstybės turi pareigą imtis visų reikiamų priemonių, siekiant pasiekti juose numatytus tikslus ir kovoti su tokio pobūdžio nusikalstamomis veikomis tarpusavyje bendradarbiaujant, nes, kaip minėta, elektroninė erdvė neturi jokių sienų, todėl kovai su šių nusikaltimų apraiškomis elektroninėje erdvėje turi būti pasitelkiama valstybių tarpusavio pagalba, dalijantis savo patirtimi, žiniomis bei technologijomis.

⁸⁴ Ethel Quayle, Max Taylor, “Child Pornography: an Internet Crime,” *Brunner-Routledge*, (2003): 38.

⁸⁵ *Ashcroft v. Free Speech Coalition*, (00-795) 535 U.S. 234 (2002), <https://www.law.cornell.edu/supct/html/00-795.ZO.html>

⁸⁶ Pavyzdžiui, asmuo pradeda vartoti lengvą narkotiką, tokį kaip hašišas, o vėliau pereina prie „heroino“ ir kitų stipresnių narkotinių medžiagų, tokiu būdu ir asmuo, kuris naudoja vaikų pornografiją, vėlesniu metu „užsinori“ ko nors daugiau, galbūt pabandyti tai gyvai, o ne tik žiūrėti ir pan.

2. DISPONAVIMO PORNOGRAFINIO TURINIO DALYKAIS ELEKTRONINĖJE ERDVĖJE SUDĖTIS:

2.1. Objektvyvieji disponavimo pornografinio turinio dalykais elektroninėje erdvėje požymiai:

2.1.1. Dorovė kaip disponavimo pornografinio turinio dalykais nusikalstama veika pažeidžiama vertybė;

Lietuva ir daugelis kitų valstybių (pavyzdžiui, Austrija, Belgija, Indonezija, Kanada, Japonija) priskiria pornografijos reiškinių prie nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų dorovei⁸⁷. Visgi tokios valstybės kaip Argentina, Ispanija, Vokietija, Šveicarija priskiria šią nusikalstamą veiką prie nusikaltimų prieš seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą⁸⁸. Atitinkamai yra ir tokių valstybių (Švedija, Suomija) kurios šią nusikalstamą veiką priskiria prie nusikaltimų viešajai tvarkai⁸⁹.

Laikytina, kad teisė tai tam tikras socialinis fenomenas, kompleksas normų, kurios reguliuoja piliečių santykius (piliečių su piliečiais, piliečių su valstybe), o dorovė tai kompleksas moralinių normų, kurios reguliuoja visuomenės narių santykius su visuomenės nariais⁹⁰. Vienu ir kitu atveju yra teisės ir pareigos, kurias privalu atlikti, tik teisiniu aspektu tų normų darinys yra formalus ir už jų nevykdymą valstybė gali pritaikyti draudžiančias, baudžiamąsias priemones (bausmes) ar sankcijas, doroviniu aspektu normos yra giluminės (dvasinės), subjektyvios, tačiau šiandieniniame pasaulyje dažnu atveju šios normos sutampa ir teisiniu, ir doroviniu požiūriu⁹¹. Darbe nagrinėjamo disponavimo pornografinio turinio dalykais BK 309 straipsnio prasme objektas (vertybė) yra visuomenės dorovė, t. y. šiuo atveju tiek teisės normos, tiek dorovės normos tarpusavyje „sutaria“, bendradarbiauja, nes tiek teisės požiūriu, tiek dorovės prasme yra draudžiama disponuoti pornografinio turinio dalykais, ypač kas liečia vaikus ir jų saugumą.

Bendriausia prasme dorovė tai gyvenimo visuomenėje bei elgesio principai ir normos⁹². Laikytina, jog dorovė tai žmogaus dvasinės kultūros sritis, svarbiausia socialumo išraiška, kuri

⁸⁷ Nepaisant to, kad šiuo metu disponavimas pornografinio turinio dalykais yra priskiriamas prie nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų dorovei, yra pagrįstų argumentų manyti, jog ši veika turėtų būti priskirta prie nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų vaikui ir šeimai. Apie tai bus kalbama baigiamojo darbo 3 dalyje.

⁸⁸ Oksana Sergeevna Kapinus, Vjacheslav Nikolaevich Dodonov, „Otvetstvennost za pornografiju v sovremennom ugolovnom prave,“ [Responsibility for pornography in modern criminal law] žiūrėta 2017 kovo 26 d., <http://www.blog.servitutis.ru/?p=396>

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ Jonas Kirlys, „Teisė ir dorovė,“ *Krikščioniškos minties, kultūros ir visuomenės laikraštis*, balandžio 5, 2006, http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2006/04/05/poz_02.html

⁹¹ *Ibid.*

⁹² „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas,“ Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema, 2017 kovo 26 d., <http://lkiis.lki.lt/dabartinis>

aktyviai formuoja visapusiškai tobulą ir išvystytą asmenybę, ugdo jo dvasinį pasaulį, sudvasina ir sutaurina žmones, harmonizuoja jų santykius⁹³.

Būtent remiantis doroviniu požiūriu, teigiama, kad pornografija turi neigiamą įtaką žmogaus vertybėms ir tokiam institutui kaip šeima, šio požiūrio šalininkai siekia kontroliuoti ir kitaip cenzūruoti pornografiją⁹⁴. Pornografinių kūrinių platinimas yra pavojingas ir kenkia vaikų bei paauglių protiniam, fiziniam ir doroviniam vystymuisi, formuoja iškreiptą seksualinių santykių įsivaizdavimą⁹⁵, todėl ši nusikalstama veika, atsižvelgiant į jos pavojingumo laipsnį yra kriminalizuota LR BK.

2.1.2. Pornografinio turinio dalyko samprata

Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo⁹⁶ 2 straipsnio 38 dalyje nustatyta, jog pornografinio pobūdžio informacija tai – informacija, kai atvirai ir detalai rodomas tikras ar suvaidintas lytinis aktas, lytiniai organai, tuštinimasis, masturbacija arba lytiniai iškrypimai (pedofilija, sadizmas, mazochizmas, zoofilija, nekrofilija ir kt.), ir tai yra pagrindinis tokios informacijos tikslas.

Lietuvos Respublikos teismų praktikoje laikomasi pozicijos, jog nusikalstamos veikos, numatytos BK 309 straipsnyje dalyku gali būti bet kokia forma išreikšti pornografijos požymius atitinkantys nuotraukos, kino ir vaizdo juostos, dirbiniai, spausdinti kūriniai, garso įrašai, spektakliai ir kt., tačiau pornografija nėra meninę vertę turintys erotiniai kūriniai, paprastas nuogo kūno vaizdavimas, taip pat pažintinės paskirties dalykai, kuriuose pavaizduoti arba aprašyti seksualiniai žmonių santykiai⁹⁷. Taip pat manytina, jog baudžiamajai teisei neprieštarauja ir pornografinio turinio dalykų panaudojimas terapijos tikslais, gydant įvairius seksualinius sutrikimus⁹⁸. Vėlgi šiuo atveju atribojama atsižvelgiant į tikslą. Tačiau šiuo atveju pabrėžtina, jog įstatymų rėmuose toks panaudojimas neprieštaras baudžiamajai teisei, jeigu nebus kitų nusikalstamos veikos sudėties požymių.

Vadinasi kiekvienu konkrečiu atveju nustatinėjant, ar galima tam tikrą objektą laikyti pornografinio turinio dalyku, būtina nustatyti, kad tai yra pagrindinis tokio objekto tikslas. Kaip

⁹³ Daiva Balčiūnienė, „Dorovė ir jos kategorijos“, žiūrėta 2017 kovo 26, <http://www.svalia.lt/NAUJIENOS/10-11/dorove.htm>

⁹⁴ Tautvydas Žekas, *supra* note, 21: 22.

⁹⁵ „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. liepos 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1823-988/2015,“ *eteismai*, <http://eteismai.lt/byla/18188991619637/1-1823-988/2015?word=bk%20309>

⁹⁶ *Supra* note, 5.

⁹⁷ „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. spalio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2053-576/2014,“ *eteismai*, <http://eteismai.lt/byla/257921047072077/1-2053-576/2014>

⁹⁸ Jurij Ilich Skuratov, Vjacheslav Mikhajlovich Lebedev, *Komentarij k ugovnomu kodeksu Rossijskoj Federacii [Commentary on the Criminal Code of the Russian Federation]* (Moskva: Infra-m-norma, 2000), 551.

pavyzdys, byla, kurioje teismas konstatavo, jog kaltinamojo teiginiai, kad: „nuotrauka, kurioje pavaizduota moters apatinė dalis, nėra pornografinio pobūdžio, nes joje pavaizduota tik gaktos sritis, paneigti byloje esančiu ekspertizės aktu, kuriame detalčiai pagrindžiamos išvados dėl pornografinio pobūdžio turinio, tai, kad atvaizduoti lytiniai organai, matoma ir plika akimi, šios nuotraukos tikslas ir buvo lytiniai organai, o ne nuotraukoje esanti ranka ar atsmauktos apatinės kelnaitės“⁹⁹.

Aiškinant pornografijos sampratą tikslinga aptarti šio reiškinio atsiradimą ir tolimesnį vystymąsi. Pornografijos terminas pirmą kartą buvo apibrėžtas „Oksfordo anglų kalbos terminų“ žodyne 1857 m., kuriame nurodyta, kad tai yra rašymas apie prostituciją, nešvankybes ir nešvankius atvaizdus¹⁰⁰. Kai kurie autoriai pornografiją visuomenėje apibrėžia kaip „reiškinį, kuris yra vaizduojamas ignoruojant privatumą, susijusį su seksualiniu poravimusi (seksualine sueitimi)“¹⁰¹. Pabrėžtina, jog XIX a. atsirado nauja niša pornografijai, t. y. nuotraukos ir filmai, kurių kūrimas prasidėjo iškart po kino filmų atsiradimo 1895 metais. Du iš pirmųjų tokių filmų kūrėjų buvo Eugène'as Pirou ir Albert'as Kirchner'is, tačiau šie filmai greitai buvo pripažinti nepadoriais ir neteisėtais, todėl buvo gaminami slapta. Tam tikras reikšmingas pokytis įvyko 1933 m., kai teismas pripažino neteisėtu draudimą pardavinėti Niujorke James'o Joyce'o romaną "Ūlysas" ("Ulysses"), teismas nurodė, jog romanas legalizuojamas tuo pagrindu, kad jis sukurtas ne pornografiniais tikslais ir turi didelę literatūrinę vertę¹⁰². 1957 m. byloje 'Roth v. United States' JAV Aukščiausiasis teismas nustatė, kad pornografija laikytina produkcija, kurios pagrindinis tikslas yra žadinti seksualinius jausmus ir kuri pažeidžia šiuolaikinius visuomeninės moralės standartus¹⁰³. 1973 m. byloje 'Miller v. California' JAV Aukščiausiasis teismas nurodė, jog pornografijai netaikomos Pirmosios Teisių bilio pataisos normos, reglamentuojančios žodžio laisvę, ir paskelbė, kad kiekvienoje bendruomenėje priimtose savos padorumo normos ir teisė pripažinti veikalą pornografiniu suteikiama konkrečios bendruomenės teismui, tuo pačiu buvo suformuluotas vadinamasis Milerio testas, kuriuo vadovaujantis nustatoma kas konkrečiu atveju yra laikoma pornografija. Trys Milerio testo kriterijai:

1. Pagrindinė veikalo tema erotinė ir pagrindinis tikslas – seksualinis jaudinimas;

⁹⁹ "Kupiškio rajono apylinkės teismo 2014 m. gruodžio 1 d, nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-116-783-2014," liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=15b93376-a96e-450d-907f-091da916b0fc>

¹⁰⁰ Monique Ferraro and Eoghan Casey, Investigating Child Exploitation and Pornography: the internet, the law and forensic science (Elsevier Academic Press, 2005), 8, <http://v5.books.elsevier.com/bookscat/samples/9780121631055/9780121631055.PDF>

¹⁰¹ Bharat R Shah, Pornography: a psychological viewpoint. Exploitation of Women and Children: its causes and effects (Asia Regional Conference: New Delhi, India, 1988), 167 (iš Tautvydas Žekas, *supra* note 19).

¹⁰² United States v. One Book Called "Ulysses", 5 F.Supp. 182 (S.D.N.Y. 1933), http://scholar.google.com/scholar_case?case=5544515174778878625&q=

¹⁰³ Roth v. United States, 354 U.S. 476 (1957), <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=us&vol=354&invol=476>

2. Pažeidžiamos bendruomenėje vyraujančias moralės nuostatos;
3. Veikalas neturi reikšmingesnės literatūrinės, meninės, politinės ir mokslinės vertės¹⁰⁴.

Kaip matyti, tam tikrais Milerio testo kriterijais remiamasi nustatant pornografinio turinio dalyko sampratą Visuomenės informavimo įstatyme. Tuo pačiu autorė nurodo, jog šiuo metu, kas yra laikoma pornografinio turinio dalyku kiekvienu konkrečiu atveju sprendžia Žurnalistų etikos inspektorius, vadovaudamasis ekspertų išvadomis¹⁰⁵. Tačiau, darbo autorės nuomone, pornografinio termino dalyką nėra taip paprasta apibrėžti ir atskirti nuo, pavyzdžiui, erotinio pobūdžio medžiagos. Dar 1964 m. JAV Aukščiausiojo Teismo teisėjas P. Stewart byloje nurodė, kad: „*jam niekad nepavyktų nusakyti, kas tai yra, bet jis žinotų, kad tai yra pornografija, kai tai pamatytų*“¹⁰⁶. Tai parodo būtent subjektyvų šio dalyko vertinimą, tuo tarpų baudžiamasis įstatymas turi įtvirtinti aiškius kriterijus, kuriais vadovaujantis būtų galima atpažinti pornografinio pobūdžio dalykus ir inkriminuoti atitinkamą nusikalstamos veikos straipsnį.

Svarbu pabrėžti, kad BK 309 straipsnyje yra įtvirtinta atsakomybė tiek už suaugusiųjų asmenų pornografiją, tiek ir už vaikų, todėl akivaizdu, kad skiriasi ir pornografinio turinio dalyko sampratos vertinimas.

Pornografija kaip reiškinys mūsų visuomenėje yra sudėtingas socialinis-teisinis fenomenas, kurį daugiausiai tyrinėja sociologija, medicina, psichologija ir daugelis teisės šakų¹⁰⁷.

Bendriausia prasme pornografija dažniausiai suprantama kaip vaizduojamojo ar aprašomojo pobūdžio kūriniai, kuriuose stebėtojo dėmesys sąmoningai nukreipiamas į vaizduojamus ar aprašomus lytinius organus¹⁰⁸. Pornografija iš esmės vaizduojamą žmogų nuasmenina, palikdama tik lytinio akto veiksmus, rodomus išsamiai, dažnai ir su visomis anatomicinėmis bei fiziologinėmis smulkmenomis¹⁰⁹.

Kalbant apie pornografiją, kurioje vaizduojamas vaikas, tai vaiko pornografija gali būti laikoma produktu, kuris atsiranda išnaudojant vaiką pornografijai, tai seksualinės prievartos, naudojamos prieš vaiką, užfiksavimas materialioje laikmenoje¹¹⁰.

¹⁰⁴ Miller v. California, 413 U.S. 15 (1973),

http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/prINTER_FRIENDLY.pl?page=us/413/15.html

¹⁰⁵ „Žurnalistų etikos inspektoriatas 2009 metų veiklos ataskaita Lietuvos Respublikos Seimui,“ Nr. S-190 (2010), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.368656?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=3ac56101-d9ac-40ce-b643-1e8deed4dfc9>

¹⁰⁶ Jacobellis v. Ohio, 378 U.S. 184 (1964), <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/378/184/case.html>

¹⁰⁷ Elena Sergeevna Gordejeva, „Kategorija „pornografija“ v zarubezhnom i rossijskom ugolovnom prave [Category „pornography“ in foreign and Russian criminal law],“ Juridicheskaja tekhnika, 6 (2012): 146, <http://cyberleninka.ru/article/n/kategoriya-pornografiya-v-zarubezhnom-i-rossijskom-ugolovnom-prave>

¹⁰⁸ Tautvydas Žėkas, *supra* note, 21: 18.

¹⁰⁹ „Pornografija,“ Vikipedija, žiūrėta 2017 m. kovo 26 d., <http://lt.wikipedia.org/wiki/Pornografija>

¹¹⁰ Tautvydas Žėkas, *op. cit.*

Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktuose vaikų pornografijos samprata detalizuojama išsamiau. JT vaiko teisių konvencijos fakultatyviniame protokole dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos 2 straipsnyje nurodyta, jog vaikų pornografija – tai bet koks ir bet kokia forma vaiko, dalyvaujančio realioje ar imituojamoje akivaizdžiai seksualinėje veikloje, vaizdavimas arba vaiko lyties organų vaizdavimas pirmiausia seksualiniais tikslais¹¹¹. 2007 m. spalio 25 d. Europos Tarybos konvencijos dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos 20 straipsnyje iš esmės atkartota vaikų pornografijos samprata, nurodant, kad vaikų pornografija reiškia bet kokią medžiagą, kurioje vaikas vaizduojamas atliekantis realius ar imituojamus atvirus seksualinius veiksmus, arba bet koks vaiko lytinių organų vaizdavimas pirmiausia seksualiniais tikslais¹¹². Plačiau vaikų pornografijos samprata aiškinama 2011/92/ES direktyvoje, kurioje nurodyta, kad vaikų pornografiją sudaro seksualinės prievartos prieš vaikus vaizdai, dažnai ji apima vaizdus, kuriuose užfiksuota, kaip suaugusieji seksualiai prievartauja vaikus, taip pat ji gali apimti atvirus lytinius veiksmus atliekančių vaikų ar jų lyties organų vaizdus, kai tokie vaizdai naudojami pirmiausia seksualiniais tikslais su vaiko žinia ar be jos¹¹³. Be to, vaikų pornografijos sąvoka taip pat apima tikroviškus vaizdus, kuriuose vaikas atlieka arba vaizduojama, kad atlieka atvirus seksualinius veiksmus, pirmiausia seksualiniais tikslais. Visi šie požymiai apibendrinti direktyvos 2 straipsnyje, nurodant, kad vaikų pornografija:

- 1) bet kokia vaizdinė medžiaga, kurioje vaizduojami tikri arba apsimestiniai vaiko atviri seksualiniai veiksmai;
- 2) vaiko lyties organų vaizdavimas pirmiausia seksualiniais tikslais;
- 3) bet kokia vaizdinė medžiaga, kurioje vaizduojami tikri arba apsimestiniai vaiko išvaizdos asmens atviri seksualiniai veiksmai, arba vaiko išvaizdos asmens lyties organų vaizdavimas pirmiausia seksualiniais tikslais; arba
- 4) tikroviški lytinius veiksmus atliekančio vaiko vaizdai arba tikroviški vaiko lyties organų vaizdai pirmiausia seksualiniais tikslais¹¹⁴.

Taigi matoma, kad lyginant su nacionaliniais teisės aktais, tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės aktuose daug plačiau analizuojama vaikų pornografijos samprata ir pateikiami aiškūs požymiai, kuriems esant tam tikra medžiaga pripažįstama vaikų pornografija. Pagrindinis skirtumas lyginant JT, ES ir ET pateiktas vaiko pornografijos definicijas yra tas, kad JT kalbama apie bet kurią demonstravimą (any representation), t. y. daroma nuoroda į tai, kad į sąvoką įeina ir tekstinė medžiaga, ir piešiniai, ir bet kokia kita kitokio pavidalo medžiaga, kas yra aktualu nusikalstamos

¹¹¹ “2000 m. Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas,” *supra* note, 7.

¹¹² “2007 m. spalio 25 d. Europos Tarybos konvencija,” *supra* note, 8.

¹¹³ 2011/92/ES direktyva, *supra* note, 13.

¹¹⁴ *Ibid.*

veikos vertimui¹¹⁵. Tačiau taip pat pabrėžtina, kad toks šios sąvokos interpretavimas ES nebuvo sulaukęs visuotino pritarimo¹¹⁶.

Toliau analizuojant pačios pornografijos sampratą, darbo autorės nuomone, svarbu atskirti ir nešvankumą, nepadorumą nuo termino „pornografija“. Ilgą laiką šie terminai buvo vartojami kaip pornografijos sinonimai¹¹⁷, tačiau šiuo metu šios sąvokos yra skiriamos. Teismų praktikoje randami pasakymai, jog sąvokos „nepadorumas“ ir „nešvankumas“ nėra lygiavertės¹¹⁸. Pasak T. Žeko: „*anksčiau vienareikšmiškai buvo teigiama, kad vaiko pornografija yra nusikalstama tada, kai ji yra nešvanki arba nepadori, šiandien vaiko pornografija yra draudžiama per se, be būtinybės papildomai įrodinėti tokius jos požymius, kaip nešvankumas ar nepadorumas*“¹¹⁹. Nešvankumo ir nepadorumo sąvokos suaugusiųjų pornografijos kontekste gali turėti kiek kitokią reikšmę, tačiau kalbant apie vaiko išnaudojimą pornografijai turi būti atkreiptas dėmesys į patį atvaizdo pobūdį, nes jau pats seksualinio išnaudojimo faktas, pateikiamas, pavyzdžiui, nuotraukoje, jau yra laikomas nusikalstamu ir pakankamu pagrindu patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn, ir nėra gilinamasi, ar toks pateikimo būdas yra nešvankus, ar nepadorus¹²⁰. JAV byloje *New York v. Ferber* buvo pateikta vaiko pornografijos kaip nešvankios medžiagos prezumpcija, nurodant, jog įstatymų leidėjas gali reglamentuoti baudžiamąją atsakomybę už vaiko pornografijos vaizdavimą be jokios būtinybės įrodinėti, kad ji yra nešvanki¹²¹. Taigi daroma išvada, kad atsižvelgiant į tai, kad pats seksualinio išnaudojimo faktas jau yra nusikalstamas, nebėra pareigos įrodinėti vaiko pornografijos nešvankaus ar nepadoraus pobūdžio, norint patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn.

Atitinkamai darbe jau yra minėta, jog dažnai pornografija yra painiojama su erotika, tuo pačiu Visuomenės informavimo įstatyme nurodoma, jog pornografinio turinio dalyku nelaikoma erotinio pobūdžio informacija, todėl reikia jas skirti. Erotika yra kilusi iš graikiško žodžio *eros* (aistringa meilė), tuo tarpu pornografija pagal kilmę reiškia rašymą apie prostitutes¹²². Vienu iš pornografijos ir erotikos skiriamųjų ženklų gali būti laikoma tai, kad pornografija – tai tik lytinio akto fiksacija, vien kūniškas geismas, tuo tarpu erotika suprantama kaip grožis ir jausmas, meilės

¹¹⁵ Tautvydas Žekas, *supra* note, 21: 55.

¹¹⁶ The European Parliament Report on Sexual Exploitation of Children (A5-0206/2001), European Parliament legislative resolution on the proposal for a Child Framework Decision on combating the sexual exploitation of children and child pornography (COM (2000) 854-C5-0043/2001-2001/0025 (CNS)), 2002/C 53 E/108-113, Vol. 45, 28 February 2002, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20010611+ITEM-004+DOC+XML+V0//EN&language=RO>
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=celex:52000DC0854>

¹¹⁷ Louis Pierce, “Child Pornography: a hidden dimension of child abuse,” *Child Abuse and Neglect*, Vol. 8, 1984: 484.

¹¹⁸ Regina v. Stamford, 2 Q. B. 391 (1972), http://www.inquisition21.com/pca_1978/reference/RvStamford/index.html

¹¹⁹ Tautvydas Žekas, *supra* note, 21: 25.

¹²⁰ *Ibid.*, 25-26.

¹²¹ *New York v. Ferber*, 458 U.S. 747 (1982), <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/458/747/case.html>

¹²² Tautvydas Žekas, *op. cit.*, 28.

išraiška¹²³. Pasak P. Kronhausen, būtent turinio kriterijus yra pagrindinis dalykas, kuris padeda atskirti pornografiją nuo erotikos¹²⁴.

Įdomu tai, kad štai Kazachstano Respublikos Teisingumo ministerijos teisminės ekspertizės centras išskyrė kriterijus, kuriais remiantis tam tikrą medžiagą galima laikyti erotika:

a) erotika susideda iš pagrindinės siužeto linijos, kurioje demonstruojami visi vidiniai asmens išgyvenimai, kur erotinių scenų rodymas yra tik tęsinys gilių emocinių herojų išgyvenimų. Tuo tarpu pornografijos esmė tik pats lytinis aktas ir genitalijų demonstravimas;

b) erotikos menas turi tikrąją vertę, jis tiria žmonių pasaulį, atveria jame naujus kelius, o pornografija iššaukia tik seksualinį susijaudinimą;

c) erotikos tikslas parodyti naujas žmogiškosios esybės puses, kurių dar nesuprasto ir nepriėmė žmogaus sąmonė, o pornografija – tik iškreipia visuomenės moralės normas, rodo neįprastas formas lytinio gyvenimo, kurios stipriau sujaukina asmenis;

d) erotikos esmė pats žmogus, ji individuali, o pornografija yra standartinė, jos objektas yra ne asmuo, net ne individualus kūnas, o genitalijos;

e) erotinis menas atveria kelią asmens laisvei, parodo žmonių santykių gražumą sąsajoje su kūno gražumu, o pornografija žemina žmogų, paversdama jį seksualinių manipuliacijų objektu, žemindama moteris, rodant vyrų dominavimą¹²⁵.

Žinoma, kaip ir paprasta pornografija skiriasi nuo erotikas, taip skiriasi ir vaikų pornografija nuo vaikų erotikos. Vaiko erotikos sąvoka apima tokius dalykus, kaip žaislai, žaidimai, priemonės, piešiniai, nepornografinės vaiko nuotraukos, vaiko drabužiai, sekso įrankiai ir kita medžiaga, kuri yra susijusi su vaiku, ji tarnauja konkrečiam asmeniui seksualiniais tikslais¹²⁶. T. Žėkos disertacijoje yra nurodoma, jog skirtumas tarp vaiko erotikos ir pornografijos yra tas, kad gaminant pornografinę medžiagą vaikas yra persekiojamas, apgaulinėjamas, jis yra auka, o erotikoje viso to nėra ir vaikas nėra laikomas auka¹²⁷, vaiko erotinės nuotraukos laikomos teisėtomis, nes manoma, jog tokios nuotraukos yra meniškos¹²⁸. Manytina, kad vaiko erotika tam tikru aspektu gali padėti nustatyti vaiko pornografijos mastą, t. y. tokiu būdu gali būti atskleisti tam tikri nusikaltėlio ketinimai, kartu

¹²³ Tautvydas Žėkas, *supra* note, 21: 28.

¹²⁴ Goldstein M. J., Kant H. S., Hartman J. J., "Pornography and Sexual Deviance," University of California Press (1973), 7.

¹²⁵ Georgij Evgenevich Vvedenskij, Andrej Anatolevich Tkachenko, *Prestupnost v Rossii: Materiali mezhdunarodnoj nauchno-praktičeskoj konferencii* [Crime in Russia: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference](Moskva: VNII MVD, 2004), 172-175 (iš Elena Sergeevna Gordejeva, *supra* note, 105).

¹²⁶ Wiliam O'Donohue and James H. Geer, *The Sexual Abuse of Children: Theory and research, Volume 1* (New Jersey: Routledge, 1992), 205.

¹²⁷ Jones M. Logan, "Regulating Child Pornography on the Internet – the implications of Article 34 of the United Nations Convention on the Rights of the Child," *The International Journal of Children's Rights*, 6, (1998), 57, <https://www.deepdyve.com/lp/brill/regulating-child-pornography-on-the-internet-the-implications-of-GOcA9RDDK7>

¹²⁸ Tautvydas Žėkas, *supra* note, 21: 29.

nusikaltėlio turimi erotiniai vaiko atvaizdai gali būti vertinami kaip informacija, kuri padeda nustatyti kitus nusikaltėlius ar aukas, taip pat proceso metu nusikaltėliui neigiant savo kaltę, ji gali parodyti bendrą nusikaltėlio veiklos mastą¹²⁹.

Darbo autorės nuomone, siekiant visapusiškai suvokti vaiko pornografijos reiškinių yra būtina atriboti pornografiją ir erotiką: pornografija labiau akcentuoja lytinį aktą su visomis anatomicinėmis detalėmis, o erotika kalba apie grožį, jausmą ir meilę, tai ir tai, kad vaiko išnaudojimas pornografijai yra baudžiamuoju įstatymu uždrausta nusikalstama veika, o vaiko dalyvavimas kuriant erotinę medžiagą baudžiamosios atsakomybės neužtraukia¹³⁰. T. Žėkas nurodo, jog šių reiškinių atribojimo kriterijais galėtų būti laikomi tokie požymiai: kas yra sukurtų vaiko atvaizdų autorius, tikslas, kurį norima vaiką vaizduojančioje medžiagoje užfiksuoti, kokiam veiksmų kontekste vaikai yra vaizduojami¹³¹.

Taip T. Žėkas disertacijoje mini, jog vaiko pornografija apima nuogo ar pusiau nuogo vaiko nuotraukas, tiek detalesnius jo genitalijų vaizdavimus, tai gali būti užfiksuoti oralinio, analinio ar vaginalinio akto momentai, pats vaikas pornografinėje nuotraukoje dažnai vaizduojamas išteptas išnaudotojo sperma¹³². Pažymima, jog visų dėstomų kriterijų, kuriais remiantis pornografinio turinio dalyku, kuriame vaizduojamas vaikas, pasitaiko ir tokių teismo sprendimų, kuriuose teigiama, kad vaiko pornografinė nuotrauka gali būti pripažinta ir apsirengusio vaiko nuotrauka¹³³. Šioje byloje buvo sprendžiamas klausimas, ar vaizdo įrašai, kuriuose vaizduojami vaikai ir kurie yra orientuoti į genitalijas ir gaktos sritį, gali būti laikomi vaikų pornografija, nors minėtos kūno dalys šiuose vaizdo įrašuose buvo pridengtos drabužių¹³⁴. Minėtuose vaizdo įrašuose provokuojamose pozose buvo filmuojami 10-17 metų vaikai, vilkintys maudymosi kostiumėlius, triko, apatinius. Tačiau svarbu tai, kad fotografas techninių priemonių pagalba priartino būtent vaikų genitalijų sritis ir rodė jas ilgesnį laiką. Teismo vertinimu, šie filmai buvo skirti pedofilams, tai buvo įrodyta remiantis platinamomis brošiūromis bei filmų pavadinimais, tokiais kaip „*Sassy Sylphs paveiks tavo protą taip, kad maldausi gailėsčio*“, „*15-metė rodo spenelius*“¹³⁵.

¹²⁹ Lanning V. Kenneth, *Child Sex Rings: a behavioural analysis. For criminal Justice Professionals Handling Cases of Child Sexual Exploitation. National Centre for Missing & Exploited Children* (Quantico, Virginia: Behavioral Science Unit Federal Bureau of Investigation FBI Academy, 1992), 79, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/149214NCJRS.pdf>

¹³⁰ Tautvydas Žėkas, *supra* note, 21: 32.

¹³¹ *Ibid.*

¹³² *Ibid.*, 58.

¹³³ United States v. Knox, 32 F.3d 733 (3rd Cir. 1994), <https://www.courtlistener.com/opinion/593184/united-states-v-stephen-a-knox/>

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ *Ibid.*

Įdomu tai, kad Europolas viename metiniame pranešime išsakė poziciją, jog vietoj sąvokos „vaiko pornografija“ būtų geriau vartoti terminą „vaiko seksualinės prievartos atvaizdai“¹³⁶. Ši pozicija užsienio autorių grindžiama tuo, kad vaiko pornografijos sąvoka suponuoja mintį, jog galimas ir vaiko sutikimas atlikti tam tikrus veiksmus, tuo tarpu sąvoka „vaiko seksualinės prievartos atvaizdų“ suponuoja mintį, jog vaiko sutikimo variantas negalimas¹³⁷. O šiuo atveju sutikimas yra negalimas, nes manoma, jog visais atvejais šis sutikimas yra išgaunamas naudojant prievartą arba grasinant ją panaudoti¹³⁸. Vartojant terminą „vaiko pornografija“ visuomenė ši reiškinį tapatina su suaugusiųjų pornografija, nesuvokdami esminių skirtumų, ir tai lemia painiavą įstatymų leidyboje nagrinėjamu klausimu¹³⁹. Taigi daroma išvada, jog susidaro kelios pozicijos, kai vieni mokslininkai bando formuluoti vaiko pornografijos definiciją, o kiti siūlo vaiko pornografijos sąvokos atsisakyti, pakeičiant ją kita sąvoka. Darbo autorė iš dalies pritaria ir antrajai pozicijai, jog reikėtų keisti sąvoką, nes vaikų pornografija yra pavojingas reiškinys, už kurio slypi ne malonumai ar kiti teigiami pojūčiai, bet skausmas ir kančios, vaikai yra išnaudojami ir paprastai ne savo valia atlieka seksualinio pobūdžio veiksmus.

Svarbu paminėti ir tai, jog BK 309 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta atsakomybė ne už bet kokio pornografinio turinio dalyko gaminimą, įgijimą, laikymą, demonstravimą, reklamavimą, siūlymą arba platinimą, bet tik už tokio, kuriame vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas. Taigi šiame straipsnyje įtvirtinta atsakomybė ne tik už vaikų pornografiją, bet ir už suaugusio asmens pornografiją, jeigu jis yra pateikiamas kaip vaikas, todėl tikslinga analizuoti ir asmens, pateikiamo kaip vaiko, pornografijos sampratą.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo¹⁴⁰ 2 straipsnyje įtvirtinta, jog vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip iki šiol ši vaiko samprata nėra pakitusi. Tuo tarpu aiškinant pornografinio turinio dalyko, kuriame vaizduojamas asmuo pateikiamas kaip vaikas požymį, nurodoma, jog tai tokie pornografinio turinio dalykai, kuriuose pateikiami 18 amžiaus nesulaukusio asmens atvaizdai, juos pateikiant tokia forma, kad

¹³⁶ “Child Pornography: legislation within the European Union. Europol Public Information,” Europol, 2005, žiūrėta 2017 kovo 26 d., 2, http://www.genovaweb.org/materiali/minori/Legislation_on_Child_Pornography_Public1.pdf

¹³⁷ Brandon C. Qualls, John P. Wincze J., David H. Barlow, *The Prevention of Sexual Disorders. Issues and Approaches* (New York: Plenum Press, 1978), 162.

https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=ceJVBgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA1&dq=Qualls+C.+B.+Wincze+J.+P.+Barlow+D.+H.+The+Prevention+of+Sexual+Disorders.+Issues+and+Approaches.&ots=hRKu3TxWAv&sig=ohDPnO8CTewSnXBE4vSIAmfu-mI&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

¹³⁸ Catherine Itzin, “Pornography and the Organisation of Intrafamilial and Extrafamilial Child Sexual Abuse: Developing a Conceptual Model,” *Child Abuse Review*, 6 (1997), 98.

¹³⁹ *Ibid.*, 203-204.

¹⁴⁰ “Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas,” Teisės aktų registras, 1996 balandžio 12 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C8205E261830>

susidarytų įspūdis, jog jie yra nesulaukę 18 metų amžiaus¹⁴¹. Neretai kyla klausimų ir abejonių, kada galima laikyti suaugusį asmenį, pateikiamą kaip vaikas, pavyzdžiui, ar 60-metė, apsirengusi mokyklinę uniformą gali būti laikoma asmeniu, pateikiamu kaip vaiku? Vadovaujantis anksčiau pateiktu apibūdinimu, tokį asmenį vargu ar galima prilyginti asmeniui, pateikiamam kaip vaikas, nes, kaip jau minėta, turi susidaryti įspūdis, kad asmuo yra nesulaukęs 18 metų, tuo tarpu autorės nuomone, normalaus išsivystymo asmeniui negalėtų susidaryti įspūdis, jog 60-metė moteris galėtų būti nepilnametė, tai akivaizdu, vadovaujantis realumo, tikrumo ir protingumo požymiais.

Taip pat nėra aišku, ar toks pornografinio turinio dalyko, kuriame asmuo pateikiamas kaip vaikas, supratimas apima ir atvejus, kai pornografinio turinio dalykuose yra vaizduojamas ne realus asmuo, o tikroviški „netikro“ asmens piešiniai¹⁴². Nors šiuo klausimu darbo autorė nerado teismų praktikos, tačiau analizuojant 2003 m. gruodžio 22 d. Tarybos pamatinį sprendimą dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija (2004/68/TVR) matoma, jog šis sprendimas apima ir tariamo (neegzistuojančio) vaiko pornografiją¹⁴³. Visgi Vaiko teisių konvencijos fakultatyviniame protokole pasakyta, jog pornografinio turinio dalykuose vaizduojamas vaikas gali būti tik „tikras“ (realus, o ne įsivaizduojamas)¹⁴⁴.

Taigi dėl skirtingų pornografinio turinio dalyko suvokimo ir interpretavimo labai sudėtinga prieiti prie vieningo apibūdinimo, o siekiant efektyvios kovos su vaikų pornografija, yra reikalinga nustatyti esminius kriterijus, kurie apibrėžtų pornografinio turinio dalyką, juolab, kad Lietuvos Respublikos teisės aktuose nėra minima vaiko pornografijos definicija. Tokios nuomonės laikosi ir kiti autoriai, teigdami, jog didžiausia pornografijos vertinimo problema yra ta, kad nėra objektyvių kriterijų, nusakančių, kas tai yra, ir netgi šiuolaikinėse studijose ir kituose moksliniuose darbuose apie pornografiją dažnai ši sąvoka nėra tiksliai vartojama, o tai ir yra pagrindinė kliūtis, neleidžianti pasiekti efektyvių rezultatų¹⁴⁵.

Atsižvelgiant į skirtingas sampratas pateikti tikslią pornografijos sąvoką vargu ar yra įmanoma, tačiau T. Žėkas savo disertacijoje yra nurodęs, kad: „*pagrindiniai dalykai, kurie turi būti įvertinami sprendžiant, ar konkreti medžiaga yra pornografinė, ar ne, yra šie: pornografija turi būti apibrėžiama per savo turinį (akivaizdus genitalijų ar seksualinių veiksmų vaizdavimas), tokia*

¹⁴¹ Armanas Abramavičius, Darius Mickevičius, Gintaras Švedas, „Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje“, *Teisinės informacijos centras* (2005), 130.

¹⁴² Tautvydas Žėkas, *supra* note, 21: 54.

¹⁴³ „2003 m. gruodžio 22 d. Tarybos pamatinis sprendimas dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija (2004/68/TVR),“ [2004] OJ, 201.1.2004, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004F0068&from=LT>

Šį sprendimą vėliau pakeitė 2011/92/ES direktyva.

¹⁴⁴ „2000 m. Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokololas,“ *supra* note, 7.

¹⁴⁵ CH. Bagley, *Children, pornography and paedophilia: the limits of control. Children, Sex and Social Policy Humanistic Solutions for Problems of Child Sexual Abuse* 1997, 133-134.

medžiaga stokoja konkrečios kultūrinės, socialinės, estetiškos ar kitokios meninės vertės (tai reiškia pornografijos apibrėžimą per „trūkumą“) ir pornografinės medžiagos pateikimo tikslo (informacija, siekiant seksualiai sujaudinti naudotoją) bei efekto (informacija, kuri jaudina naudotoją) įvertinimas¹⁴⁶. Darbo autorė pritaria šio mokslininko išsakytiems mintims bei daro išvadą, kad pateikiant šią definiciją, taip pat vadovautasi jau anksčiau minėtu Milerio testu. Taip darbo autorė pabrėžia, jog, tiek tarptautinės, tiek Europos Sąjungos teisės aktuose yra išskiriami pakankamai išsamūs kriterijai, kuomet tam tikrą informaciją reikia laikyti vaikų pornografija, ir konkrečiu atveju vertinant, ar pateikta tyrimui medžiaga yra pornografinio turinio, turėtų būti atsižvelgiama į būtent į šiuos kriterijus, tačiau šiuo metu tokio pobūdžio medžiagos vertinimą atlieka žurnalistų etikos inspektorius, ir nėra aišku kokiais kriterijais yra vadovaujama teikiant išvadas dėl tam tikros informacijos laikymo pornografinio turinio dalyku. Darbo autorės nuomone, toks vertinimas turėtų būti atliktas, vadovaujantis ne tik nacionalinių teisės aktų, bet ir minėtuose teisės aktuose išskirtais kriterijais.

2.1.3. Disponavimo pornografinio turinio dalykais veikos:

2.1.3.1. Pornografinio turinio dalyko pagaminimas (BK 309 straipsnio 1, 2, 3 dalys)

Pagaminimas kaip alternatyvi disponavimo pornografinio turinio dalykais veika yra įtvirtintas BK 309 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse. Įstatymų leidėjas numato atsakomybę už pornografinio turinio dalyko pagaminimą, kuriame vaizduojami tiek suaugusieji, tiek vaikai¹⁴⁷.

Pagal BK 309 straipsnio sudėties konstrukciją darytina išvada, jog norint patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn už pornografinio turinio dalyko pagaminimą, turi būti įrodytas bent vienas pornografinio turinio dalyko pagaminimo faktas. Tokia išvada darytina lingvistiškai vertinant alternatyvų požymį – atsakomybė yra įtvirtinta ne už pornografinio turinio dalyko gaminimą, bet už pagaminimą, t. y. daroma nuoroda į tai, kad nusikalstama veika turi būti baigta.

Pagaminimas – tai platinti tinkamo pornografinio turinio dalyko sukūrimas (nufilmavimas, nuotraukos pagaminimas, teksto atspausdinimas, fotomontažas ir pan.¹⁴⁸. Tinkamumas platinti yra veikos baigtumo momentas (formalioji sudėtis).

Dažniausiai pornografinio turinio dalyko pagaminimas pasireiškia nuotraukų pagaminimu, t. y. nufotografavimu. Kaip pavyzdžiui, baudžiamajoje byloje Nr. 1-132-361/2014 buvo nustatyta, jog

¹⁴⁶ Tautvydas Žėkas, *supra* note, 21: 24.

¹⁴⁷ Tačiau svarbu paminėti, kad už pornografinio turinio dalyko, kuriame vaizduojamas suaugęs asmuo, pagaminimą, atsakomybė taikoma tik tuomet, jeigu toks pagaminimas buvo platinimo tikslu, apie kurį bus kalbama vėliau.

¹⁴⁸ “Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gegužės 13 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-41-396/2016,” eteismai, <http://eteismai.lt/byla/146138815692121/1A-41-396/2016?word=ck%203...84%20str...%203%20d>

„[...] kaltinamasis V. V. jam priklausančiame automobilyje (duomenys neskelbtini) jam priklausančiu mobiliojo ryšio telefonu (duomenys neskelbtini) pats būdamas nuogas fotografavosi su nuoga A. K., fotografavo jos lytinius organus ir nuotraukas laikė kištukinėj (USB) atmintinėje ir jo mobiliojo telefono (duomenys neskelbtini), atmintyje, kol 2012 m. gruodžio 5 d. kratos metu jo namuose, adresu (duomenys neskelbtini), ir 2012 m. gruodžio mėn. 6 d. jam priklausančio automobilio (duomenys neskelbtini) apžiūros metu rado (duomenys neskelbtini) pareigūnai, tokiu būdu pagamino ir laikė pornografinio turinio dalykus, kuriuose vaizduojamas vaikas. Šiais savo veiksmais padarė nusikalstamą veiką, numatytą Lietuvos Respublikos BK 309 straipsnio 2 dalyje“¹⁴⁹. Taip pat Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 5 d. baudžiamojoje byloje Nr. 1-132-361/2014 asmuo buvo kaltinamas pagal BK 309 str. 2 d. tuo, kad jis: „2012 m., laikotarpiu nuo spalio mėnesio pabaigos iki lapkričio 14 d., miške – (duomenys neskelbtini) girioje, esančioje (duomenys neskelbtini), jam priklausančiame automobilyje (duomenys neskelbtini) jam priklausančiu mobiliojo ryšio telefonu (duomenys neskelbtini) pats būdamas nuogas fotografavosi su nuoga A. K., fotografavo jos lytinius organus ir nuotraukas laikė kištukinėj (USB) atmintinėje ir jo mobiliojo telefono (duomenys neskelbtini), atmintyje, kol 2012 m. gruodžio 5 d. kratos metu jo namuose, adresu (duomenys neskelbtini), ir 2012 m. gruodžio mėn. 6 d. jam priklausančio automobilio (duomenys neskelbtini) apžiūros metu rado (duomenys neskelbtini) pareigūnai, tokiu būdu pagamino ir laikė pornografinio turinio dalykus, kuriuose vaizduojamas vaikas“¹⁵⁰.

Pagaminimas gali susidėti iš galutinio (pilno) vaizduojamosios, literatūrinės, garsinės ir kitokios medžiagos pagaminimo, tačiau taip pat tai gali reikštis ir jau pagamintos medžiagos perdarymu arba papildymu tam tikrai elementais¹⁵¹. Štai autorius R. S. Dzindzholija prie pagaminimo priskiria nepornografinio turinio dalykų perdarymą į pornografinius¹⁵². Manytina, kad tokia pagaminimo forma sutinkama retai, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad galutinis rezultatas yra pornografinio turinio dalyko pagaminimas, tokia forma yra priskiriama prie pagaminimo kaip veikos¹⁵³. Darbo autorės nuomone, toks būdas įsivyraujant elektroninei erdvei, galimai taikomas dažniau, nes atsiranda vis daugiau įvairių programų, kurių pagalbą galima sukurti pornografinio

¹⁴⁹ „Klaipėdos apygardos teismo 2014 m. gruodžio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-132-361/2014,“
eteismai, <http://eteismai.lt/byla/73277063238331/1-132-361/2014>

¹⁵⁰ *Ibid.*

¹⁵¹ Elena Sergeevna Gordejeva, *supra* note, 107: 146.

¹⁵² Raul Sergeevich Dzindzholija, *Pornografija. Uголовno-pravovaja kharakteristika* [Pornography. Criminally-legal characteristic] (Moskva: Kompanija Sputnik+, 2005), 36.

¹⁵³ Marija Maksimovna Zazirnaja, „Prestuplenija v sfere oborota pornograficheskikh materialov i predmetov [Crimes in the sphere of turnover of pornographic materials and subjects]“ (dissertacija, Moskovskij gosudarstvennij universitet imeni M. V. Lomosova, 2016), 111,

https://istina.msu.ru/media/dissertations/dissertation/1e2/e17/19085649/Dissertatsiya_Zazirnaya_M..pdf

turinio dalykų. Pornografinio turinio dalykas gali būti pagaminimas įvairiai, pavyzdžiui, sukuriamas paveikslėlis, atvaizdas, naudojant specialias technines priemones, kompiuterines technologijas ir pan. Tokiu būdu gali būti sukuriamas ir animacinis filmukas, taip vadinamas japoniškasis „anime“, kuriame vaizduojami pornografinio turinio dalykai, taip pat komiksais vadinami „mangai“¹⁵⁴.

Dažnai pornografijos pagaminimas ir skirstomas į pirminį (originalo) pagaminimą ir antrinį (kopijos) pagaminimą. Visgi dėl antrinio pagaminimo kaip sąvokos yra abejojama, kadangi kopijos gaminimo metu vis vien atsiranda naujas savarankiškas produktas¹⁵⁵. Darbo autorė sutinka su tokia nuomone, nes taikant BK 309 straipsnį svarbu identifikuoti patį pornografinio turinio dalyką ir nesvarbu, ar tai naujas originalus kūrinys, ar jo kopija, nes jis jau pats savaime bus laikomas savarankišku objektu. Juolab, kad pavojingumo laipsnis nuo to nesikeičia. Pabrėžtina, jog darbo autorės analizuojamoje teismų praktikoje taip pat nėra keliami klausimai dėl pagaminimo kaip veikos skirstymo į aukščiau minėtas rūšis.

2.1.3.2. Pornografinio turinio dalyko į(si)gijimas (BK 309 straipsnio 1 ir 2 dalys)

Įsigijimas kaip viena iš alternatyvių veikų yra įtvirtintas BK 309 straipsnio 1 dalyje ir yra taikomas kalbant apie pornografinio turinio dalykus, kuriuose vaizduojami suaugę asmenys. Tuo tarpu BK 309 straipsnio 2 dalyje įtvirtina alternatyvi veika „įgijimas“ ir taikomas kalbant apie pornografinio turinio dalykus, kuriuose vaizduojami vaikai arba asmenys pateikiami kaip vaikai. Matoma, kad šios veikos skiriasi dalelyte „si“ – įsigijo ir įgijo, tačiau analizuojant teismų praktiką bei šių veikų sampratą, matoma, jog jos tarpusavyje yra susijusios ir didelių skirtumų nėra randama.

Įsigijimas – tai disponavimo pornografinio turinio dalyku galimybės įgijimas. Ši veika galima nusiperkant, priimant dovaną, pagrobiant, atsisiunčiant iš interneto arba išsaugant kompiuterio standžiajame diske ar USB atmintinėje (svarbu įrodyti asmens valią ir sąmoningumą atliekant tokius veiksmus)¹⁵⁶. Tuo tarpu pornografinio turinio dalykų įgijimą teismas traktuoja kaip veiksmus, kuriuos atlikęs asmuo gauna pornografinio turinio dalykus, tai tokie veiksmai kaip pirkimas, mainai, parsisiųsdinimas iš internetinių puslapių ir tokių dalykų įdiegimas savo kompiuterio kietajame diske, dovanos gavimas ir kt.¹⁵⁷. Taigi matoma, jog praktikoje šios dvi veikos traktuojamos vienodai.

¹⁵⁴ Baigiamojo darbo 25 puslapyje minėta, jog remiantis Vaiko teisių konvencijos fakultatyviniame protokole dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos pateikta vaiko pornografijos definicija į šią sąvoką įeina ir tekstinė medžiaga, piešiniai, ir bet kokia kita kitokio pavidalo medžiaga, atitinkanti pornografinio turinio dalyko požymius, todėl šiuo aspektu tokie komiksai bei animaciniai filmukai taip pat galėtų būti laikomi pornografinio turinio dalykais.

¹⁵⁵ Marija Maksimovna Zazirnaja, *supra* note, 153: 110.

¹⁵⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2007 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K–306/2007,“ eteismai, <http://eteismai.lt/byla/50239376958194/2K-306/2007>

¹⁵⁷ „Šiaulių apygardos teismo 2012 m. gruodžio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-2-309-2012,“ eteismai, <http://eteismai.lt/byla/135152570093485/1A-2-309-2012>

Aiškinant įgijimo požymį gali būti aktuali teismų praktika kitų kategorijų baudžiamosiose bylose, kai padaromos nusikalstamos veikos, sudėtyje turinčios tokį požymį, pavyzdžiui, bylose, susijusiose su neteisėtu disponavimu narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ar pirmos kategorijos šių medžiagų pirmtakais (prekursoriais), įgijimas suvokiamas kaip veiksmai, kuriuos atlikęs asmuo gauna narkotines ar psichotropines medžiagas¹⁵⁸. Šios medžiagos gali būti įgyjamos tiek atlygintinai, tiek neatlygintinai, todėl įgijimu pripažįstami tokie veiksmai, kaip pirkimas, išmainymas, skolos atsiėmimas, dovanos gavimas, gavimas veltui ir pan., taip pat tokiu medžiagų įgyjama gali būti ir per tarpininkus¹⁵⁹. Taigi darytina išvada, jog pornografinio turinio dalyko įgijimu gali būti laikomi veiksmai, kuriuos atlikus, asmuo gauna tokio pobūdžio dalykus.

Pabrėžtina, jog baudžiamosios atsakomybės nepaneigia faktas, kad tokį dalyką kaltininkas įgijo ne sau, o kitam asmeniui, kad pats to dalyko nežiūrėjo, bet tiesiog vengė jį išmesti, sunaikinti ir pan.¹⁶⁰. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų asmuo buvo nuteistas už tai, kad: „*ikiteisminio tyrimo metu nenustatytu laiku nenustatytoje vietoje ir neaiškiomis aplinkybėmis neteisėtai įgijo penkias vaizdajuostas su įrašytais pornografinio pobūdžio audiovizualiniais kūriniais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, t. y. vienoje vaizdajuostėje vaizduojami vaikai iki 14 metų amžiaus, o keturiose – iki 18 metų amžiaus, jas laikė namuose, esančiuose „duomenys neskelbtini“, iki 2009 m. liepos 1 d., kol kratos metu vaizdajuostas surado ir paėmė policijos pareigūnai*“¹⁶¹. Kasaciniame skunde nuteistasis savo nekaltumą grindė tuo, kad: „*[...] teismai nenurodė jokių faktinių duomenų, jog jis žinojo, kad vaizdajuostėse yra vaizduojami vaikai, jog žiūrėjo ar kažkam rodė jas, todėl, nepateikus neginčijamų faktinių duomenų, nėra ir nusikaltimo sudėties, net jeigu jis jas laikė, bet nežinojo turinio. Dalį vaizdajuosčių jis yra gavęs peržiūrėti iš Socialinės lygybės organizacijos, dalį įteikė D. D. anksčiau minėtomis aplinkybėmis*“¹⁶². Matoma, jog, nepaisant šių argumentų teismas konstatavo, jog baudžiamosios atsakomybės taikymui nėra būtina, kad asmuo įsigytų pornografinio turinio dalykus sau, užtenka duomenų, jog tokius dalykus jis laikė ir vengė sunaikinti, kaip šiuo atveju – objektai, turintys pornografinio pobūdžio buvo laikomi tol, kol juos nesurado ir nepadavė pareigūnai.

Analizuojant teismų praktiką, pastebima, jog pagrindinė pornografinių dalykų įsigijimo priemonė šiandien yra elektroninė erdvė, o būtent internetas: „*Kaltinamasis S. M. turėdamas tikslą*

¹⁵⁸ ”Teismų praktikos nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ar pirmos kategorijos šių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) (BK 259-261, 263-264, 266 straipsniai), apžvalga (Teismų praktika 40),” LAT, žiūrėta 2017 kovo 26 d., <http://www.lat.lt/teismu-praktika/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/baudziamuju-bylu-apzvalgos.html>

¹⁵⁹ *Ibid.*

¹⁶⁰ ”Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-320/2011,” eteismai, <http://eteismai.lt/byla/87542750024582/2K-320/2011>

¹⁶¹ *Ibid.*

¹⁶² *Ibid.*

platinti, įsigijo ir platino pornografinio turinio dalykus, t. y. turėdamas tikslą platinti pornografinio turinio dalykus, 2009 m. birželio mėnesį, tiksliau ikiteisminio tyrimo nenustatytu laiku (kai jo kompiuterio sisteminė data ir laikas buvo 2008-09-16 10:48 val.), naudodamas „eMule“ programą, padedančią interneto naudotojams tarpusavyje keistis įvairaus tipo failais (audio, video, nuotraukomis bei kt.), kai visi prisijungę vartotojai sudaro eD2K tinklą ir vienas iš kito siunčiasi failus, kompiuterio sisteminio bloko standžiajame diske SAMSUNG, kurio modelis: HD5021J, serijos numeris: S13TJIMQ901020 įsigijo ir tuo pačiu laiku, patalpindamas į D\New Folder (3)\Las Perversiones de Julia Taylor, Mario Salieri, spa, spanish.mpg aplanką, iš kurio kiti internetinio tinklo vartotojai, naudodamiesi ta pačia „eMule“ programa, siuntėsi failus, platino pornografinio turinio dalykus - 1 vaizdo failą, kurio pavadinimas „Las Perversiones de Julia Taylor, Mario Salieri, spa, spanish. mpg“¹⁶³.

Paprastai pornografinio turinio dalykai yra įgyjami atsisiunčiant šiuos dalykus iš internetinių tinklalapių, panaudojant įvairias programas. Pavyzdžiui, Klaipėdos apylinkės teismo baudžiamuoju įsakymu baigta baudžiamoji byla Nr. 1-1214-573/2016, kurioje konstatuota, kad: „kaltinamasis V. B. disponavo pornografinio turinio dalykais, tai yra V. B., panaudodamas personalinę kompiuterį bei interneto ryšių paslaugos tiekėjo A. B. suteiktą IP adresą, naudodamasis pasauliniu interneto tinklu, naudodamasis naršykle TorBrowser iš tyrimo metu nenustatytų internetinių svetainių, siuntėsi ir įsirašinėjo į kompiuterį pornografinio turinio failus, tokiu būdu įgydamas, 589 vaizdo dokumentus, kuriuose vaizduojami mažamečiai vaikai, nepilnamečiai asmenys ir juos laikė, todėl kaltinamojo padaryta veika teisingai kvalifikuota pagal BK 309 str. 2 d.“¹⁶⁴.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad BK 309 straipsnyje kaip viena iš alternatyvių veikų yra įtvirtinta prieigos prie pornografinio turinio dalyko įgijimas, pasinaudojant informacinėmis ir ryšių technologijų priemonėmis. Todėl kyla pornografinio turinio dalykų įgijimo ir šios veikos atribojimo problemų. Manytina, kad šios alternatyvios veikos turėtų būti atribojamos vertinant jų baigtumo momentus: siekiant inkriminuoti pornografinio turinio dalyko įgijimą veika turi būti baigta, t. y. pornografinio turinio dalykai turi būti įgyti, tuo tarpu prieigos įgijimo momentui svarbu ne pats pornografinio turinio dalyko įgijimas, bet prieigos gavimas, t. y. veika laikoma baigta įgijus prieigą prie pornografinio turinio dalykų faktiškai jų dar neįgijus. Plačiau apie šią alternatyvią veiką bus kalbama 2.1.3.8. poskyryje.

¹⁶³ "Vilniaus miesto 2-ojo apylinkės teismo 2010 m. vasario 24 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojame byloje Nr. 1-213-503/2010," eteismai, <http://eteismai.lt/byla/247266624546370/1-213-503/2010>

¹⁶⁴ "Klaipėdos apylinkės teismo 2016 m. gegužės 3 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojame byloje Nr. 1-1214-573/2016," liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaijeska/tekstas.aspx?id=f98c77cb-11b6-4c6f-92d9-86a43554656>

2.1.3.3. Pornografinio turinio dalyko platinimas (BK 309 straipsnio 1, 2, 3 dalys)

Pornografinio turinio dalyko platinimas įtvirtintas BK 309 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse. Teismų praktikoje laikomasi pozicijos, jog: „*Pornografinio turinio dalykų platinimas yra atlygintinis arba neatlygintinis tokių dalykų perdavimas kitam asmeniui disponuoti. Platinama tiek fiziškai įteikiant, paliekant tam tikroje vietoje arba siunčiant paštu ir pan., tiek pasinaudojant telefoniniu arba kompiuteriniu ryšiu. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 309 straipsnis platinimu nelaiko tokio dalyko demonstravimo ir reklamavimo*“¹⁶⁵.

Yra nuomonių, jog pornografinio turinio dalyko platinimas turėtų užtraukti baudžiamąją atsakomybę tik tuo atveju, jei tie dalykai būtų perduoti daugeliui asmenų, dažniausiai neapibrėžtam subjektų ratui¹⁶⁶. Darbo autorė nesutinka su šia pozicija, nes pornografinio turinio dalyko perdavimas net vienam asmeniui jau yra pavojinga veika, ypač, jeigu tai susiję su vaikų pornografija. Nereikėtų pamiršti, jog net tuo atveju, jeigu tokio pobūdžio medžiaga būtų perduota vieninteliam subjektui, tas asmuo interneto ar kitų elektroninių ryšių priemonių pagalba galėtų laisvai perduoti tą medžiagą neapibrėžtam subjektų ratui ir tokią situaciją sąlygotų pirminis šios medžiagos perdavimas. Tokios pozicijos laikosi ir daugelis autorių, pavyzdžiui, V. S. Komisarov teigia, jog: „*pornografinio turinio dalyko platinimas gali būti realizuotas vienu perdavimu, vienu reklamavimo aktu, dovanojimu arba pardavimu*“¹⁶⁷.

Įdomu tai, kad Rusijos Federacijoje kaip atskira alternatyvi veika yra išskiriama neteisėta prekyba pornografinio turinio dalykais, nors prekyba yra viena sudėtinių platinimo formų. Ši prekyba reiškiasi prekyba pornografinio turinio dalykų, neturint licencijos, neteisėtose vietose, nesilaikant prekybos sąlygų ir pan.¹⁶⁸. Darytina išvada, kad turima mintyje suaugusiųjų asmenų pornografijos prekyba, kadangi vaikų pornografija yra neteisėta savaime. O vertinant elektroninės erdvės kontekste manytina, kad tokia neteisėta prekyba taip pat galima prekiaujant neteisėtose elektroninėse parduotuvėse, portaluose ir pan.

Dažniausiai pornografinio turinio dalykų platinimas reiškiasi naudojant failų keitimosi tinklus, tos medžiagos talpinimu tam tikruose internetiniuose portaluose arba socialinių tinklų svetainėse. Tai, kad p^ornografinio turinio failų siuntimasis naudojant failų keitimosi programomis yra laikomas ir pornografinio turinio dalykų platinimu, patvirtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika: „*Iš 2010 m. sausio 13 d. įtariamąjį apklausos protokolo matyti, kad G. K., apklausiamas*

¹⁶⁵ *Supra* note, 157.

¹⁶⁶ Ivan Jakovlevich Kozachenko, Zinaida Aleksandrovna Neznamova, Gennadij Petrovich Novoselov, *Ugolovnoe pravo. Osobennaja chast* [Criminal law. The special part] (Moskva: Norma-infra, 2001), 610, <http://lawdiss.org.ua/books/176.doc.html>

¹⁶⁷ Gennadij Nikolaevich Borzenkov, Vladimir Sergeevich Komissarov, *Kurs ugolovnogo prava* [Course of criminal law] (Moskva: Zercalo, 2002), 442.

¹⁶⁸ Elena Sergeevna Gordejeva, *supra* note, 107: 146.

kaip įtariamasis, dalyvaujant jo gynėjai advokatei L. Riškutei, parodė, kad į savo nešiojamąjį kompiuterį „XP Pavilion Entertainment PC“ buvo įdiegęs „Giga Tribe V.2.46“ programą, kuria naudojosi ir platino kitiems asmenims jo kompiuteryje buvusias nuotraukas, failus su pornografinio turinio dalykais, kuriuose buvo vaizduojami mažamečiai vaikai“¹⁶⁹.

Platinimas gali būti realizuotas ne tik jau minėtu „vienu perdavimu“, tačiau ir bet koks seksualinio pobūdžio bendravimas (internetinis), keitimasis vaizdo įrašais jau gali būti laikomas pornografinio turinio dalyko platinimu¹⁷⁰. Taigi asmuo privačia žinute, nusiuntęs kitam asmeniui pornografinio turinio vaizdo įrašą, kartu jį ir išplatina, nors galimai tai buvo tik jo ir kito asmens seksualinio bendravimo išraiška. Asmenys bendraudami įvairiose pažinčių ir kitokio pobūdžio internetinėse svetainėse, kuriose dažnai yra galimybė bendrauti vaizdo priemonių pagalba, nesusimąsto apie tai, kad visa tai yra fiksuojama tų svetainių vidinėje atmintyje ir specialių techninių priemonių pagalba galima „nulaužti“ apsaugos priemones bei gauti visą susirašinėjimo ir kitokią informaciją. Šiais atvejais galimai yra pažeidžiamas privataus gyvenimo neliečiamumas.

Kaip pavyzdys galėtų būti situacija, kuomet, pora kartu žiūri teisėtai įsigytą pornografinio turinio vaizdo įrašą namuose, tokiu atveju baudžiamoji atsakomybė jiems nekyla, nes suaugusiųjų pornografija nėra neteisėta savaime ir fizinėje erdvėje ji yra prieinama teisėtai. Tačiau, kai vienas iš partnerių kitam nusiunčia tokį vaizdo įrašą elektroninėje erdvėje tam, kad jie virtualiai galėtų kartu pažiūrėti tokį įrašą, nes šiuo metu fiziškai nėra kartu (pavyzdžiui, vienas iš jų išvykęs į užsienį), tokiu būdu yra padaroma nusikalstama veika, išplatinant pornografinio pobūdžio vaizdo įrašą. Darbo autorės nuomone, tokiais atvejais yra pernelyg suvaržoma teisė į privatų gyvenimą ir baudžiamoji atsakomybė neturėtų būti taikoma. Svarbu pabrėžti, jog apie privatų gyvenimą galima kalbėti tik dėl suaugusių asmenų pornografijos, privataus gyvenimo neliečiamumas negalioja, kalbant apie nepilnamečių asmenų pornografinę medžiagą¹⁷¹, nes ji yra neteisėta savaime, todėl nekyla abejonių, jog asmuo, nusiuntęs kitam asmeniui vaizdo įrašą ar kitokio pornografinio pobūdžio dalyką, kuriame vaizduojami vaikai arba asmenys pateikiami kaip vaikai, padaro nusikalstamą veiką.

Pabrėžtina, jog šiuo metu vis labiau įsivyrąja sekso industrija vadinamas „*interneto striptizas*“. Kyla klausimas, ar tokią seksualinio bendravimo formą galima laikyti pornografinio turinio dalyko platinimu. Autorė J. Levashova nurodo, jog šio reiškinio esmė yra tai, kad esamuoju laiku web kamerų pagalba atliekamas erotinis šokis su įvairiais seksualinio pobūdžio veiksmis, ir šį reiškinį neteisėta kvalifikuoti kaip pornografinio turinio dalyko platinimą, nes tai mažai kuo

¹⁶⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-284/2013,“ eteismai, <http://eteismai.lt/byla/258550905286121/2K-284/2013>

¹⁷⁰ Marija Maksimovna Zazirnaja, *supra* note, 153: 127.

¹⁷¹ *Ibid.*

skiriasi nuo realaus demonstravimo ir neturi jokio objekto, kuriame tai būtų užfiksuota¹⁷². Visgi yra autorių, kurie tokį reiškinį laiko platinimu, nes internetinis striptizas pateikia pornografinio turinio vaizdus, ir tie vaizdai turi erdvę, t. y. internetą, ir taip pat gali būti sudarytos galimybės, kad ne vienas asmuo matys tokį šokį, todėl tai atitinka platinimo veiką¹⁷³. Darbo autorės manymu, dėl tokio pobūdžio reiškinio priskyrimo prie platinimo galima diskutuoti, ir galimai tai labiau atitinka pornografinio turinio dalyko demonstravimą, tai patvirtina ir teismų praktika. Pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 1-296-771/2011 pilnametė G. S., buvo nuteista pagal BK 309 str. 4 d. už tai, kad dirbdama WEB modeliu studijoje, kuri veikė internetu, vaizdo kameros pagalba bendraudama su tinklalapio lankytojais, jiems prašant apsinuogindavo, rodydavo nuogą savo kūną, lytinius organus¹⁷⁴. Tačiau vertinant ir šį aspektą, kyla abejonų dėl tokios veikos kriminalizavimo tikslingumo, apie tai bus kalbama baigiamojo darbo 2.1.1.4. poskyryje.

2.1.3.4. Pornografinio turinio dalyko laikymas (BK 309 straipsnio 2 dalis)

Viena iš dažniausiai sutinkamų BK 309 straipsnyje numatytų veikų, yra laikymas. Laikymu pripažintinas bet koks disponavimas pornografinio turinio dalyku (tai gali būti turėjimas su savimi, laikymas namuose ar kitoje vietoje, gabenimas, nešiojimas, turėjimas telefone, kompiuteryje ar USB atmintyje ir t. t.)¹⁷⁵. Pabrėžtina, jog baudžiamoji atsakomybė taikoma tik už pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojami vaikai arba asmenys pateikiami kaip vaikai, laikymą. Suaugusių asmenų pornografijos laikymas neužtraukia baudžiamosios atsakomybės net ir turint tikslą platinti.

Teismų praktikoje laikymu pripažįstamas bet koks pornografinio turinio dalykų buvimas kaltininko žinioje nepriklausomai nuo jų turėjimo laiko trukmės ar buvimo vietos (kompiuteryje, vaizdo kasetėse, nuotraukose ar kitose vietose) ir paprastai laikomos tos medžiagos, kurias kaltininkas buvo pagaminęs ar įgijęs¹⁷⁶.

Įdomu tai, kad štai, pavyzdžiui, Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso 242.1 straipsnyje atsakomybė už vaikų pornografijos turinčių dalykų laikymą taikoma tik tuomet, kai yra tokio laikymo tikslas platinti, viešai demonstruoti arba reklamuoti. Laikymas be šių tikslų neužtraukia baudžiamosios atsakomybės. Tačiau tokia nuostata akivaizdžiai prieštarauja 2000 m. Vaiko teisių konvencijos fakultatyviniam protokolui dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų

¹⁷² Julija Levashova, "Internet striptiz – dovolno priblynaja sfera seks-biznesa [Internet striptease – a pretty lucrative sphere of sex business]," centr issledovaniya kompjuternoj prestupnosti, žiūrėta 2017 kovo 26 d., <http://www.crime-research.ru/interviews/strip07>

¹⁷³ Marija Maksimovna Zazirnaja, *supra* note, 153: 131.

¹⁷⁴ "Šiaulių miesto apylinkės teismo 2011 m. vasario 17 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-296-771/2011," eteismai, <http://eteismai.lt/byla/151606075892230/1-296-771/2011>

¹⁷⁵ *Supra* note, 148.

¹⁷⁶ *Supra* note, 157.

pornografijos. Darytina išvada, jog pats vaikų pornografinio turinio dalykų laikymas, nors ir be tikslo platinti, yra pavojingas netiesioginiu aspektu, kadangi galimai tas tikslas gali atsirasti ateityje, kuomet asmuo turėdamas savo žinioje tokio pobūdžio pornografinio turinio dalyką nuspręs jį išplatinti. Taip pat laikymo kriminalizavimo pagrindumą rodo ir tai, kad vaikų pornografija skirtingai negu suaugusių asmenų pornografija yra neteisėta savaime, todėl tokios medžiagos laikymas jau vien dėl to turi būti uždraustas, net ir nesant tikslo platinti.

Kalbant apie laikymą elektroninėje erdvėje kaip alternatyvią nusikalstamą veiką, įtvirtintą BK 309 str., gali kilti klausimas ar paprastas vaiko pornografijos žiūrėjimas tiesiogiai per kompiuterį ar kitą išmanųjį įrenginį yra laikymas. Pasak T. Žeko, „*laikymas (turėjimas) yra įgyvendinamas tada, kai asmuo žiūri tam tikrą nuotrauką, taip pat ir tada, kai parsisiunčia ją į savo kompiuterio kietąjį diską*“¹⁷⁷. Tačiau pagal tradicinį teisinį laikymo apibrėžimą paprastas žiūrėjimas, vaizdo neišsaugant skaitmeninėje laikmenoje nėra laikomas pakankamu pagrindu tam, kad būtų pripažintas laikymu¹⁷⁸. Tai yra ginčytinas klausimas, nes darbo autorės nuomone, pats žiūrėjimas jau savaime yra pavojingas ir nėra didelio skirtumo tarp to, ar žiūrėdamas asmuo išsisaugojo objektą, ar tik pažiūrėjo. Tokiu atveju asmuo ne tik laikytų, bet ir įgytų pornografinio turinio dalyką. Tokioje situacijoje kyla ir BK 162 straipsnio taikymo galimybė. Šio straipsnio 2 dalyje įtvirtinta atsakomybė tam, kas dalyvavo pornografinio pobūdžio renginyje, į kurį buvo įtrauktas vaikas. Šiuo atveju atsiranda klausimas, ar šis straipsnis taikomas tik „*gyvam pasirodymui*“, ar visgi asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn ir už netiesioginį dalyvavimą pornografinio pobūdžio renginyje. Į šį klausimą padeda atsakyti 2011/92/ES direktyva, kurios 2 straipsnyje nurodyta, jog pornografinis renginys – organizuotas tiesioginis žiūrovams skirtas demonstravimas, be kita ko, informacinėmis ir ryšių technologijomis: vaiko tikrų arba apsimestinių atvirų seksualinių veiksmų, arba vaiko lyties organų, pirmiausia seksualiniais tikslais tiesioginis demonstravimas¹⁷⁹. Darbo autorės nuomone, remiantis šiuo straipsniu, galima daryti prielaidą, jog asmuo, kuris, nors ir tiesiogiai nedalyvavo tokia renginyje, o tik stebėjo jo įrašą informacinių ir ryšių technologijomis, taip pat gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn ne tik pagal BK 309 straipsnį, bet ir pagal 162 straipsnio 2 dalį. Plačiau apie BK 309 ir 162 straipsnių santykį bus kalbama 3 baigiamojo darbo dalyje.

Vertinant BK 309 straipsnio taikymo pagrindumą už pornografinės medžiagos žiūrėjimą, pabrėžtina, jog vaiko pornografijos laikymas kelia grėsmę vaikams, yra žalingas visuomenei,

¹⁷⁷ Tautvydas Žekas, *supra* note, 21: 131.

¹⁷⁸ United States v. Tucker, 305 F. 3D 1193 (2002), <http://openjurist.org/305/f3d/1193/united-states-v-tucker>

¹⁷⁹ 2011/92/ES direktyva, *supra* note, 13.

iškreipia moralės normas¹⁸⁰. Todėl ir vien tik pažiūrėjimas tokios pornografijos, darbo autorės nuomone, taip pat yra žalingas ir iškreipia moralės normas. Galima situacija, kad asmuo pastoviai žiūrės tokio pobūdžio dalykus jų neišsaugodamas, todėl neteisinga nepripažinti laikymu vien tik tiesioginio žiūrėjimo, juo labiau, jog internetinių svetainių atmintyje išlieka tokio pobūdžio informacija. Todėl, darbo autorės nuomone, tokių veiksmų sistemingumas turėtų rodyti nusikalstamos veikos buvimą, ir gali būti vienas iš kriterijų, sprendžiant baudžiamosios atsakomybės klausimą.

Šią problemą galima išspręsti analizuojant 2007 m. spalio 25 d. Europos Tarybos konvenciją dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos¹⁸¹. Pasak T. Žeko, nors šioje Konvencijoje tiesiogiai nekalbama apie siūlymus kriminalizuoti vaiko pornografinių dalykų žiūrėjimą, 20 straipsnio 1 dalies f punkte formuluojama nuostata gali apimti ir žiūrėjimo atvejus, tam būtinos sąlygos yra: vaiko pornografija žiūrima tiesiogiai ekrane, prisijungiant prie portalo, kuriame yra vaizduojama vaikų pornografija, ir tam nebūtina atitinkamas nuotraukas išsisaugoti kompiuterio atmintyje, tačiau asmuo turi suprasti, kad prisijungia būtent prie internetinio vaiko pornografijos puslapio¹⁸². Vadovaujantis tuo daroma išvada, jog atsitiktiniai prisijungimai prie tokios informacijos neužtraukia baudžiamosios atsakomybės.

Taip pat galima diskutuoti ir dėl pseudopornografinių atvaizdų, kurie yra kuriami pasitelkiant kompiuterines programas, t. y. nėra tikrų gyvų vaikų pornografinio turinio atvaizdai. T. Žekas disertacijoje nurodo, jog asmuo gali piešti ar bet koku kitu būdu užfiksuoti vaiko atvaizdą ir tai yra vienas iš daugelio laisvos saviraiškos būdų, kurios draudimas stokatų logikos, nes draudžiant tokio pobūdžio saviraišką ribojamas kiekvieno asmens laisvas mąstymas bei vaizduotė, taip pat autoriaus nuomone tokioje veikoje nėra potencialios aukos¹⁸³. Manytina, kad tokie daiktai turėtų būti kontroliuojami tik tuomet, jeigu jie tikrai siekia aukštą nešvankumo lygį ir tik tuomet, jei jie yra platinami, o paprasčiausias laikymas neturėtų būti laikomas neteisėtu¹⁸⁴. T. Žeko nuomone, į nusikalstamų alternatyvių veikų sąrašą neturėtų būti įtrauktas vaiko pornografijos laikymas, kai vaikas yra pasiekęs amžių, nuo kurio jo lytinis santykiavimas su kitu asmeniu neužtraukia baudžiamosios atsakomybės, tokios nuotraukos yra laikomos vaikui sutinkant, privačiam naudojimui¹⁸⁵. Tokią poziciją galima grįsti remiantis 2011/92/ES direktyvos 8 straipsnio 3 dalies aiškinimu, jog valstybėms narėms paliekama teisė savo nuožiūra spręsti, ar 5 straipsnio 2 ir 6 dalys

¹⁸⁰ K. S. Williams, "Facilitating Safer Choices: Use of Warnings to Dissuade Viewing of Pornography on the Internet," *Child Abuse Reviews*, 14, 6 (2005): 437.

¹⁸¹ "2007 m. spalio 25 d. Europos Tarybos konvencija," *supra* note, 8.

¹⁸² Tautvydas Žekas, *supra* note, 21: 148.

¹⁸³ *Ibid.*, 135.

¹⁸⁴ K. S. Williams, "Child Pornography Law: Does it Protect Children?," *Journal of Social Welfare and Family Law*, 26, 3 (2004): 252.

¹⁸⁵ Tautvydas Žekas, *supra* note, 21: 148.

taikomos medžiagos, kurioje vaizduojami vaikai, sulaukę amžiaus, kai jie gali duoti sutikimą lytiškai santykiuoti, gaminimui, įgijimui ar turėjimui, kai ši medžiaga yra pagaminta ir turima gavus tų vaikų sutikimą ir tik asmeniniam susijusių asmenų naudojimui, jei tuose veiksmuose nebuvo jokios prievartos¹⁸⁶. Tačiau kyla klausimas, kokia yra situacija su asmeniu, kuris pateikiamas kaip vaikas, juk jis jau savaime yra sulaukęs pilnametystės, todėl amžiaus, nuo kada galima duoti sutikimą lytiškai santykiuoti, kriterijus šiuo atveju yra neaktualus. Darytina išvada, jog tokiu atveju reikėtų remtis jau anksčiau darbe minėtais kriterijais – sutikimu ir privataus naudojimo tikslu.

Pabrėžtina, jog gali pasitaikyti ir atvejų, kai pornografinio turinio dalykas yra atsiunčiamas el. laišku ir jau yra sistemoje, tačiau gavėjas net nežino, kad laiko tokio pobūdžio dalyką, atitinkamai yra ir su failais, gautais dėl virusų, jeigu asmuo nežino apie laikomos medžiagos turinį. Manytina, kad tokie atvejai turėtų būti atribojami per kaltės prizmę. Darbo autorės nuomone, laikymas turėtų užtraukti atsakomybę tik, kai yra konkrečių duomenų, jog asmuo žinojo apie tokio dalyko turėjimą, t. y. matė, žiūrėjo jį ir pan.

2.1.3.5. Pornografinio turinio dalyko demonstravimas (BK 309 straipsnio 2 ir 4 dalys)

Pornografinio turinio dalyko demonstravimas gali būti suprantamas kaip bet kokia pornografinio turinio dalyko originalo arba egzemplioriaus demonstracija televizoriaus, monitoriaus ekrane ar kitomis techninėmis priemonėmis tam tikroje atviroje vietoje arba vietoje, kurioje yra tam tikras skaičius asmenų, nepriklausančių šeimos ratui¹⁸⁷. Vis gi analizuojant Lietuvos Respublikos teismų praktiką matoma, jog tokio dalyko demonstravimas ir šeimos rate yra pripažįstamas baudžiamuoju nusižengimu: „*Kaltinamojo A. G. veika pagal LR BK 309 str. 4 d. kvalifikuota tinkamai, nes pornografinių bei lytinį geismą skatinančių filmų demonstravimas vyko jo namuose, jis sudarė sąlygas vaikams žiūrėti tokio turinio filmus, tuo padarydamas baudžiamąjį nusižengimą*¹⁸⁸“. Aiškinant tokią teismo poziciją, manytina, jog svarbu atsižvelgti ne tik į tai, kad toks dalykas yra demonstruojamas šeimos ratui, bet į konkretaus šeimos nario amžių bei demonstravimo tikslą. Akivaizdu, jog vaikams neturėtų būti demonstruojami tokio pobūdžio dalykai, nes tokiu atveju yra iškreipiama jų sąmonė.

Teismų praktikoje viešu demonstravimu pornografinio turinio dalykais pripažįstami atvejai, kai su tokio pobūdžio dalykais gali susipažinti internetinės svetainės nariai¹⁸⁹. Toks

¹⁸⁶ 2011/92/ES direktyva, *supra* note, 13.

¹⁸⁷ *Enciklopedija ugotovno prava. T. 22. Prestuplenija protiv zdorovja naselenija i obshhestvennoj npravstvennosti* [Encyclopaedia of criminal law. T. 22. Crimes against public health and public morals] (SPv GKA, 2014), 695.

¹⁸⁸ „Telšių rajono apylinkės teismo 2011 m. gegužės 10 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-9-344/2011,“ litoko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiseska/tekstas.aspx?id=9a653cad-375c-4d73-9a7e-c1c056e002fc>

¹⁸⁹ „Panevėžio miesto apylinkės teismo 2013 m. kovo 20 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojame byloje Nr. 1-329-218/2013,“ eteismai, http://eteismai.lt/byla/54475441086521/1-329-218/2013?word=BK_309_str

demonstravimas buvo inkriminuotas baudžiamojoje byloje Nr. 1-3036-226/2011: „[...] 2011 m. sausio mėnesį, tiksliau tyrimo metu nenustatytu laiku, bute, esančiame (duomenys neskelbtini), pagamino pornografinio turinio nuotraukas, kurioje pozavo G. D. ir D. B., bei šias nuotraukas 2011 m. sausio 6 d. 18.44 val. viešai patalpino internetinėje svetainėje www.skelbiu.lt, skelbime „Valdovė aštrių pojūčio mėgėjams“, reg. Nr. 10034705, t. y. padarė baudžiamąjį nusižengimą, numatytą LR BK 309 str. 4 d.“¹⁹⁰. Šioje byloje matoma, jog teismas pornografinio pobūdžio dalykų įkėlimą į internetinę svetainę vertino ne tik kaip demonstravimą, bet ir reklamavimą.

Kalbant apie pornografijos demonstravimą vaikų atžvilgių tikslinga aptarti jo santykį su jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimu (BK 153 straipsnis). Tvirkinimas tai seksualinio pobūdžio veiksmai vaiko atžvilgiu, jis gali būti fizinis (pavyzdžiui, įvairūs fizinio sąlyčio veiksmai vaiko atžvilgiu, vaikų skatinimas juos atlikti) ir intelektinis (pavyzdžiui, pornografijos rodymas)¹⁹¹. Taigi nagrinėjamu atveju intelektinis tvirkinimas, kuris reiškiasi pornografijos rodymu, gali būti kvalifikuojamas ir kaip pornografijos demonstravimas. Šio tarpusavio santykio pavyzdys pateikiamas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-433/2012, kurioje pagal BK 153 str., 309 str. 4 d. teismas V. P. nuteisė už tai, kad: „jis nenustatytą skaičių kartų atliko mažamečių I. V. ir J. P. tvirkinimo veiksmus demonstruodamas joms pornografinio turinio dalykus, t. y. filmus, kuriuose atvirai ir detalai rodomi lytiniai organai, masturbacija, oralinis, analinis ir lytinis aktas“¹⁹². Taigi matoma, kad tais atvejais, kai vaikams, jaunesniems negu 16 metų, yra demonstruojami pornografinio turinio dalykai, tokia veika kvalifikuojama kaip BK 309 straipsnio 4 dalyje ir 153 straipsnyje numatytų nusikalstamų veikų sutaptis.

Taip pat pabrėžtina, jog, darbo autorės nuomone, ši BK 309 straipsnio 4 dalis turėtų būti taikoma tik už vaikų atžvilgiu atliekamą pornografinio turinio dalykų demonstravimą, atsižvelgiant į *ultima ratio* principą, apie kurį bus kalbama 2.1.2.2. poskyryje. Nesuprantama, kodėl legaliai veikia striptizo klubai, tam tikros internetinės svetainės, tuo tarpu suaugusių asmenų pornografinio turinio dalykų demonstravimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Štai pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje pilnametė G. S., jai pranešus apie įtarimą padarius baudžiamąjį nusižengimą, numatytą BK 309 str. 4 d., visiškai prisipažino ją padariusi ir paaiškino, kad: „dirbdama WEB modeliu studijoje, kuri veikė (duomenys neskelbtini), internetu, vaizdo kameros pagalba bendraudama su tinklalapiu (duomenys neskelbtini) lankytojais, jiems prašant apsinuogindavo, rodydavo nuogą savo kūną, lytinius organus. Kad taip darė G. S. neneigia ir prisipažįsta, tačiau, tuo metu, kai tai vyko, ji

¹⁹⁰ „Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2011 m. spalio 13 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-3036-226/2011,“ eteismai, <http://eteismai.lt/byla/136334773634377/1-3036-226/2011>

¹⁹¹ Oleg Fedosiuk, *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga* (Vilnius: Justitia (2013), 187.

¹⁹² „Lietuvos Apeliacinio Teismo 2012 m. lapkričio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-433/2012,“ liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=d487bf16-d01b-444c-a6c9-856e89d250fb>

nesuprato ir negalvojo, kad tai yra neteisėta, nes tiek bendrovės, kurioje dirbo, vadovas V., tiek administratorė N. G. S. bei kitas merginas buvo užtikrinę, kad viskas yra legalu ir nieko neteisėto tame nėra¹⁹³. Nors BK 309 str. 4 d. yra privilegijuotos sudėties, tačiau už tokios veikos padarymą vis tiek yra taikoma baudžiamoji atsakomybė, pati griežčiausia priemonė. Darbo autorės nuomone, tokia veika nesiekia tokio pavojingumo laipsnio, kuriam esant turėtų atsirasti baudžiamoji atsakomybė. Juk prostitutės už teikiamas paslaugas nėra traukiamos baudžiamojon atsakomybėn, tuo tarpu šios bylos situacija darbo autorės nuomone, yra labai panaši į seksualinių paslaugų teikimą, ir pernelyg nesiskiria nuo situacijų, kuomet tokio pobūdžio paslaugos teikiamos ne elektroninėje, o fizinėje erdvėje. Darbo autorės nuomone, šioje situacijoje neturėjo būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, pakaktų – administracinės atsakomybės pagal Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso¹⁹⁴ 487 straipsnio 1 dalį. Juolab, kad mergina nurodo, jog nesuprato ir negalvojo, kad tai yra neteisėta, todėl kyla ir tiesioginės tyčios buvimo klausimas.

Atsižvelgiant į išdėstytą, darbo autorės nuomone, ši BK 309 straipsnio dalis turėtų būti pakeista ir susiaurinama, t. y. baudžiamoji atsakomybė turėtų būti taikoma tik už pornografinio turinio dalykų demonstravimą vaikų atžvilgiu.

2.1.3.6. Pornografinio turinio dalyko reklamavimas (BK 309 straipsnio 2 ir 4 dalys)

Vertinant pornografinio turinio dalyko reklamavimą kaip nusikalstamą veiką, numatytą BK 309 straipsnio 2 ir 4 dalyse, pabrėžtina, jog toks reklamavimas gali reikštis pranešimu piliečiams apie pornografinio turinio dalyko prieinamumą, jo turinį, gavimo sąlygas¹⁹⁵. Tai labiausiai gali reikštis kalbant apie vaikų pornografijos reklamavimą, kadangi ši pornografijos rūšis jau savaime yra uždrausta, todėl tokiu ganėtina slaptu būdu asmenims pranešant, kur ir kaip galima tokią informaciją gauti, yra reklamuojami pornografinio turinio dalykai, kuriuose vaizduojami vaikai arba asmenys pateikiami kaip vaikai.

Reklamavimas kaip veika, gali būti įgyvendinamas išstatant pornografinio turinio dalykus parduotuvių vitrinose, pranešant per visuomenės informavimo priemones, lankstinukuose¹⁹⁶. Tai jau panašiau į suaugusiųjų pornografijos reklamavimą, kadangi pati savaime suaugusių asmenų pornografija nėra draudžiama, tačiau nepaisant to BK 309 str. 4 d. yra įtvirtintas baudžiamasis nusižengimas už suaugusių asmenų pornografinio turinio dalykų reklamavimą.

¹⁹³ *Supra* note, 174.

¹⁹⁴ "Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas," Teisės aktų registras, 2015 liepos 10 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4ebe66c0262311e5bf92d6af3f6a2e8b/EjwuXuHMLf>

¹⁹⁵ Elena Sergeevna Gordejeva, *supra* note, 107: 146.

¹⁹⁶ Elena Sergeevna Gordejeva, *supra* note, 107: 146.

Dažnai neteisėtos paslaugos, tokios kaip pornografinio turinio dalykai, seksualinės paslaugos, yra reklamuojami naudojant įvairius skelbimus su užslėpta potekste, pavyzdžiui, viename žurnalistės aptiktame skelbime buvo antraštė „*Ieškau vienišos mamytės su dukryte. Skelbimas rimtas, tikras. Turiu daug, kad padaryčiau vaiką, o gal ir mamytę, laimingą*“, – toks prierašas buvo prie nuotraukos, kurioje užfiksuota prievartaujama mažylė¹⁹⁷. Taigi skelbimų pagalba gali būti ne tik siūlomos tam tikros paslaugos, bet ir reklamuojamos netiesiogiai nurodant apie pornografinio turinio dalykų prieinamumą.

Atsižvelgiant į išdėstytą, gali būti išskiriami 2 reklamavimo tipai: pornografinio turinio dalyko rodymas plačiam asmenų ratui ir pranešimas apie pornografinio turinio dalyko prieinamumą.

Kalbant apie pranešimą apie tokio pobūdžio dalyko prieinamumą, aktuali yra Rusijos Federacijos teismo nutartis, kurioje kaltinamasis internetiniame tinklalapyje nurodė informaciją apie failų pavadinimus ir jų elektroninius adresus, teismas šioje byloje konstatavo, jog tokie veiksmai nėra laikomi reklamavimu¹⁹⁸. Taigi šiuo aspektu vien tik pranešimas apie pornografinio turinio dalyką nebuvo laikytas reklamavimu. Vis gi su tuo nesutiktina, nes tokiais veiksmais kaltinamasis informavo neapibrėžtą ratą subjektų apie tokios informacijos prieinamumą, nurodydamas konkrečias nuorodas, kas savaime jau reiškia reklamą.

Tuo tarpu jau anksčiau minėtoje baudžiamojoje byloje Nr. 1-3036-226/2011 reklamavimu buvo pripažintas pirmasis pornografinio turinio dalyko reklamavimo tipas – pornografinio turinio dalyko rodymas plačiam asmenų ratui: „*[...] 2011 m. sausio mėnesį, tiksliau tyrimo metu nenustatytu laiku, bute, esančiame (duomenys neskelbtini), pagamino pornografinio turinio nuotraukas, kurioje pozavo G. D. ir D. B., bei šias nuotraukas 2011 m. sausio 6 d. 18.44 val. viešai patalpino internetinėje svetainėje www.skelbiu.lt, skelbime „Valdovė aštrių pojūčio mėgėjams”, t. y. padarė baudžiamąjį nusižengimą, numatytą LR BK 309 str. 4 d.*“¹⁹⁹.

Taigi matoma, jog reklamavimas kaip alternatyvi nusikalstama veika yra numatytas tiek už suaugusiųjų asmenų, tiek ir už vaikų pornografijos reklamavimą, ir gali reikštis skirtingais aspektais. Pastebima, jog tokios kategorijos bylose nėra gausu teismų praktikos, randami tik pavieniai atvejai, todėl darbo autorė nepastebi didesnių problemų, kvalifikuojant tokią veiką pagal BK 309 straipsnio 4 dalį.

2.1.3.7. Pornografinio turinio dalyko siūlymas (BK 309 straipsnio 2 dalis)

¹⁹⁷ „Moters mestą jauką internete prarijęs pedofilas pateko už grotų,” lrytas.lt, žiūrėta 2017 kovo 26 d., <http://lietuvsdiena.lrytas.lt/kriminalai/moters-mesta-jauka-internete-prarijეს-pedofilas-pateko-uz-grotu.htm>

¹⁹⁸ 2012-10-23 обвинителниј приговор Zheleznodorozhnova rajonskova suda goroda Ekaterinburga v dele Nr. 1-478/2012, žiūrėta 2017 kovo 26 d., <https://rospravosudie.com/court-zheleznodorozhnyj-rajonnyj-sud-g-ekaterinburga-sverdlovskaya-oblast-s/act-107024467>

¹⁹⁹ *Supra* note, 190.

Analizuodama BK 309 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą alternatyvią nusikalstamą veiką – siūlymą, darbo autorė susidūrė su sunkumais. Nepavyko rasti teismų praktikos, kurioje būtų vertinama ši nusikalstama veika. Pabrėžtina, jog tokia alternatyvi veika buvo įtvirtinta 2014 03 13 įstatymu Nr. XII-776 (Teisės aktų registras, 2014, Nr. 2014-03404)²⁰⁰ kartu su tokiomis veikomis kaip prieigos prie pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas įgijimas ar suteikimas. Tačiau skirtingai nuo pastarųjų veikų, Lietuvos Respublikos Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto pagrindinio komiteto išvadoje²⁰¹ dėl 309 straipsnio pakeitimo nieko nepasisakoma dėl siūlymo veikos, tuo darant prielaidą, jog nėra išvelgiama jokių neaiškumų. Šis požymis buvo įtrauktas į BK 309 straipsnio sudėtį, atsižvelgiant į 2011/92/ES direktyvą²⁰², kurioje nurodoma, jog „*už vaikų pornografijos siūlymą, tiekimą ar galimybės ją gauti sudarymą baudžiama maksimalia ne trumpesne kaip dvejų metų laisvės atėmimo bausme*“, tačiau taip pat nepateikiamas joks paaiškinimas, kokiais atvejais turėtų būti traktuojamas siūlymas. Literatūroje taip pat nepavyko rasti pornografinio turinio dalykų siūlymo kaip nusikalstamos veikos, numatytos BK 309 straipsnio 2 dalyje vertinimo.

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne nurodyta, jog siūlyti – tai teikti, prašyti, kad imtų, pirktų, rinktų²⁰³. Darbo autorės nuomone, elektroninėje erdvėje siūlymą, vertinant lingvistine prasme, reikėtų vertinti kaip bet kokį pasiūlymą įsigyti pornografinio turinio dalykus, tikriausiai tai atrodytų taip: „*Labas, gal norėtum įsigyti vaikų pornografijos?*“ Tačiau kur gi ta riba tarp siūlymo atskyrimo nuo platinimo? Arba nuo reklamavimo?

Analizuojant pasiūlymo sampratą nusikaltimų valstybės tarnybai bylose, matoma, jog tokio pobūdžio bylose pasiūlymas suprantamas kaip tarnautojo ar jam prilyginto asmens informavimas, kad jis gautų kyšį, jeigu sutiktų patenkinti papirkėjo ar kito asmens interesą: „*[...] pasiūlymas duoti kyšį gali būti padaromas įvairiais būdais – žodžiu, raštu, veiksmu ir pan., ir šiomis veikomis siekiama informuoti valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį apie papirkėjo ketinimus atsilyginti už atitinkamą veikimą ar neveikimą (praeityje ar ateityje) vykdant įgaliojimus*“²⁰⁴. Tačiau BK 309 straipsnio kontekste nėra aišku, kokiais atvejais siūlymas kaip veika turėtų būti

²⁰⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151 (1), 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir kodekso papildymo 100 (1), 100 (2), 152 (1), 251 (1) straipsniais įstatymas, Teisės aktų registras, 2014 kovo 24 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/54910c10ae9c11e39054dc0fb3cb01ae?jfwid=-wd7z7oejp>

²⁰¹ 2014 m. sausio 22 d. Lietuvos Respublikos Seimo teisės ir teisėtvarkos pagrindinio komiteto išvados dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 60, 95, 151, 151(1), 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo, kodekso papildymo 100(1), 100(2), 152(1), 251(1) straipsniais ir kodekso priedo papildymo įstatymo projekto (XIP-4796),” <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/69e8f490836f11e3905681b866d09f15?jfwid=-ji9gtjmk4>

²⁰² 2011/92/ES direktyva, *supra* note, 13.

²⁰³ *Supra* note, 92.

²⁰⁴ ”Telšių rajono apylinkės teismo 2016 m. birželio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-85-671/2016,” *eteismai*, <http://eteismai.lt/byla/166323100060033/1-85-671/2016>

inkriminuotas. Atsižvelgiant į pasiūlymo aiškinimą tokio pobūdžio bylose, galima daryti prielaidą, kad pornografinio turinio dalyko siūlymu turėtų būti laikytini atvejai, kuomet tam tikru būdu siekiama informuoti asmenį apie galimybę įsigyti pornografinio turinio dalyką.

Kyla klausimas, ar vien tik parašymas su pasiūlymu įsigyti pornografijos be jokios išsamesnės informacijos jau yra pakankamas pagrindas ikiteisminio tyrimo pradėjimui. Taip pat net pradėjus ikiteisminį tyrimą, turėtų būti aptiktas ir pornografinio turinio dalykas, ir tai reikštų jau laikymo faktą. Fizinėje erdvėje ši veika yra labiau įtikinamesnė, pavyzdžiui, asmuo atėjęs parodo kokią nors nuotrauką su pornografinio turinio dalyku, kuriame vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas ir siūlo jį įsigyti, tačiau kalbant apie elektroninę erdvę tokiu būdu asmuo siųsdamas elektroninį laišką gali tik parašyti, kad tokią medžiagą turi ir pasiteirauti, ar tokios medžiagos nenorėtų. Tačiau tokiu atveju pradėjus ikiteisminį tyrimą turėtų būti nustatyta, ar asmuo tikrai turi siūlomą objektą. Kitu atveju nebus visos nusikalstamos veikos sudėties požymių visumos. Tuo tarpu radus tokio pobūdžio objektą, darbo autorės nuomone, būtų inkriminuotos tokios veikos kaip laikymas, įgijimas, platinimas, bet ne siūlymas, todėl darbo autorės nuomone, ši veika yra perteklinė ir nereikalinga BK 309 straipsnyje. Tai rodo ir teismų praktikos nebuvimas. Manytina, kad vienu ar kitu atveju toks siūlymas perauga į platinimą ir pats siūlymas netikslingas inkriminavimui, nes platinimas tokią veiką turėtų apimti. Todėl manytina, kad toks pakeitimas yra nereikalingas.

2.1.3.8. Prieigos prie pornografinio turinio dalyko įgijimas ar suteikimas (BK 309 straipsnio 2 dalis)

Tarptautiniuose teisės aktuose pornografinio turinio dalyko, kuriame vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, įsigijimas kaip draudžiama veika numatytas 2001 m. Konvencijoje dėl elektroninių nusikaltimų²⁰⁵ bei Tarybos pamatiniame sprendime dėl kovos su seksualiniu vaiko išnaudojimu ir vaikų pornografija²⁰⁶. Konvencijos 5 str. 3 d. numatyta atsakomybė už sąmoningą vaikų pornografijos gavimą naudojantis informacinėmis ir ryšių technologijomis. Darytina išvada, jog čia numatyta atsakomybė taip pat už įsigijimą, tačiau panaudojant specifinę – elektroninę erdvę. Toks požymis 2014 03 13 įstatymu Nr. XII-776 (nuo 2014 03 25) (Teisės aktų registras, 2014, Nr. 2014-03404)²⁰⁷ buvo perkeltas ir į mūsų BK 309 str. 2 d. – „*pasinaudodamas informacinėmis ir ryšių technologijomis ar kitomis priemonėmis įgijo*“. Svarstant įstatymo projektą Lietuvos Respublikos Seimo teisės ir teisėtvarkos komitete Žmogaus teisės komitetas pasisakė, jog: „*Projekto 15 straipsniu (dabar – 17 str.) keičiamos BK 309*

²⁰⁵ 2001 m. Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų, „*supra note*, 2.

²⁰⁶ 2003 m. gruodžio 22 d. Tarybos pamatinis sprendimas, „*supra note*, 143.

²⁰⁷ *Supra note*, 200.

straipsnio 2 dalies dispozicijoje siūloma numatyti atsakomybę asmeniui, kuris pasinaudodamas informacinėmis ir ryšių technologijomis įgijo prieigą prie pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas. Diskutuotina, ar tik vienkartinis prieigos įgijimas, nesant kitų tokios veikos požymių (pavyzdžiui, trukmės, sistemingumo ar pan.), yra proporcingas kitoms BK 309 straipsnio 2 dalyje numatytoms veikoms (pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, pagaminimui, įgijimui, laikymui, demonstravimui, reklamavimui, siūlymui, platinimui) ir vertas laisvės atėmimo iki trejų metų bausmės²⁰⁸. Tačiau šioms mintims buvo nepritarta, nurodant, jog: „Prieigos prie pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, įgijimas, pasinaudojant informacinėmis ir ryšių technologijomis, yra ne toks pavojingas kaip kitos alternatyvios veikos, tačiau atsižvelgiant į dabar pateikiamą 309 straipsnio struktūrą, būtent pastaroji 309 straipsnio dalis yra tinkamiausia įtvirtinti minėtus pavojingus veiksmus. Be to, įgyvendinant Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, 5 straipsnio 3 dalį, yra nurodoma sankcija ne mažesnė nei vieneri metai. Taip pat vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nuostatomis, yra galimas bausmės individualizavimas, tad teismas nėra įpareigojamas skirti 3 metų laisvės atėmimo“²⁰⁹.

Prieigos įgijimas ar suteikimas prie pornografinio turinio dalykų yra ganėtina naujos alternatyvios veikos, įtvirtintos BK 309 str., todėl kyla neaiškumų dėl jų inkriminavimo. Lanrarotės direktyvoje įtvirtinta, jog turėtų būti kriminalizuotas sąmoningas prieigos prie vaikų pornografijos gavimas, naudojantis informacinėmis ir ryšių technologijomis²¹⁰. Joje taip pat nurodyta, jog tam, kad asmuo galėtų būti patrauktas atsakomybėn, jis turėtų ketinti įeiti į tinklavietę, kurioje pateikta vaikų pornografijos medžiagos, ir žinoti, kad joje galima rasti tokių vaizdų, o sankcijos neturėtų būti taikomos asmenims, kurie netyčia įeina į tinklavietes, kuriose pateikta vaikų pornografijos medžiagos²¹¹. Vadinasi vėlgi reikalinga atriboti asmens tyčią, apie kurią bus kalbama 2.1.1.1. potemėje. Dažniausiai tokios prieigos gavimu laikyti atvejai, kai asmuo pornografinio turinio dalykus, kuriuose vaizduojami vaikai įgyja per specialias keitimosi informacija programas: „[...] pasinaudodamas informacinėmis technologijomis - programa „eMule“ bei elektroninių bylų apsikeitimo tinklu „Edonkey“, skirtomis keistis internete elektroniniais duomenimis - savo kompiuteriu su interneto prieiga, kuriai priskirtas AB(duomenys neskelbtini) administruojamas IP

²⁰⁸ *Supra note*, 201.

²⁰⁹ *Ibid.*

²¹⁰ 2011/92/ES direktyva, *supra note*, 13.

²¹¹ *Ibid.*

*adresas (duomenys neskelbtini), į kietąjį diską parsisiuntė ir tokiu būdu įgijo bei platino pornografinio turinio dalykus, kuriuose vaizduojamas vaikas [...]*²¹²

Tuo tarpu apie priegios suteikimą šioje ir kitose konvencijose nėra kalbama, todėl yra ganėtinai neaišku, kokiais atvejais ši veika turėtų būti inkriminuota. Tačiau analizuojant teismų praktiką matoma, jog tokios priegios suteikimu yra laikyti atvejai, kuomet yra naudojamos elektroninių bylų keitimosi programos, kurių pagalba prie parsisiųstų failų yra suteikiama prieiga kitiems asmenims: *„Iš byloje esančių duomenų matyti, jog tiek ikiteisminio tyrimo metu, tiek teisiamojo posėdžio metu nuteistasis N. V. nurodė, kad savo kompiuteryje jis buvo įdiegęs „(duomenys neskelbtini)“ elektroninių bylų keitimosi programą, kuria naudodamasis jis siuntėsi pornografinio turinio bylas, kuriuose vaizduojami vaikai, mažamečiai vaikai arba asmenys, pateikiami kaip vaikai. Byloje esantys daiktų apžiūros protokolai taip pat patvirtina, kad N. V. priklausančiame kompiuteryje buvo įdiegta „(duomenys neskelbtini)“ programa, skirta dalintis failais tarp kitų „(duomenys neskelbtini)“ programos vartotojų. Taip pat daiktų apžiūrų metu nustatyta, kad „(duomenys neskelbtini)“ programos vartotojas siuntėsi ir buvo suteikęs prieigą kitiems „(duomenys neskelbtini)“ programos vartotojams parsisiųsti 87 failus. Taigi tai, kad N. V. platino pornografinio turinio dalykus, pavirtina daiktų (nešiojamo kompiuterio, kompiuterio sisteminio bloko) apžiūros metu rasta failų keitimosi programa „(duomenys neskelbtini)“, kuria naudojantis galima siųsti ir gauti – keistis failais. Nuomonės, kad pornografinio turinio failų siuntimasis naudojant failų keitimosi programomis yra laikomas ir pornografinio turinio dalykų platinimu, yra laikomasi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje (pvz., kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-284/2013). Pažymi, kad aptariamam atveju pornografinio turinio medžiagos platinimas neapsiribojo vienkartinio tokio turinio medžiagos perdavimu, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad minėtus failus bet kuriuo metu galėjo siųsti daugelis programos „(duomenys neskelbtini)“ vartotojų, buvo sisteminio pobūdžio.“*²¹³

Pozicijos, jog priegios prie pornografinio turinio dalykų suteikimu laikyti atvejai, kai yra panaudojamos specialios kompiuterinės programos, skirtos dalintis failais, laikomasi ir kitoje byloje: *„V. L. turėdamas tikslą platinti įsigijo, laikė ir platino pornografinio turinio dalykus, kuriuose vaizduojamas vaikas, o būtent: laikotarpyje nuo 2007 metų liepos mėnesio 4 dienos 2.21 val. iki 2007 metų liepos mėnesio 10 dienos 12.54 val., savo namuose adresu (duomenys neskelbtini), naudodamasis savo asmeniniu kompiuteriu AMD AthlonXP2200+, kurio IP adresas (duomenys neskelbtini), pasaulinio interneto tinklu, įrengtu jo namuose, elektroninio pašto laiškais atsisuntęs*

²¹² „Panevėžio miesto apylinkės teismo 2016 m. spalio 28 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-798-830/2016,” eteismai, <http://eteismai.lt/byla/138402495553991/1-798-830/2016>

²¹³ „Šiaulių apygardos teismo 2017 m. sausio 18 d nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-11-519/2017,” eteismai, <http://eteismai.lt/byla/87300269501204/1A-11-519/2017>

*pornografinio turinio kompiuterines bylas ir nuotraukas (aštuonias vaizdo bylas ir vieną Exel formato dokumentą), kuriose pavaizduoti vaikai, kompiuterinės programos „eMule” pagalba internete padaręs viešai prieinamais pornografinio turinio failais, jas išplatino.*²¹⁴. Šiuo atveju darytina prielaida, jog asmuo įgijęs pornografinio turinio dalykus, juos įkėlė į programą „eMule“, kurios pagalba šie dalykai tapo viešai prieinami kitiems asmenims, t. y. tokiu būdu šis asmuo suteikė prieigą prie tokio pobūdžio dalykų.

Taigi matoma, jog nepaisant to, jog šios veikos yra ganėtinai naujos, teismų praktikoje tokios veikos inkriminuojamos neretai, todėl darytina išvada, jog šis įstatymo pakeitimas buvo reikalingas ir tikslingas vis labiau įsivyraujant elektroninei erdvei.

2.2. Subjektyvieji disponavimo pornografinio turinio dalykais elektroninėje erdvėje požymiai:

2.2.1. Tyčinės kaltės nustatymo problemos

Vertinant BK 309 straipsnį, matoma, jog ši nusikalstama veika gali būti padaryta tik tiesiogine tyčia. Tai reiškia, jog kaltininkas supranta, kad pagamina, įsigyja, laiko, demonstruoja, reklamuoja arba platina pornografinio turinio dalykus, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, ir nori taip veikti²¹⁵. Atsiradus straipsnio pakeitimams BK 309 straipsnyje įtvirtintų alternatyvių veikų sąrašas pasipildė tokiomis veikomis, kaip prieigos įgijimas ar suteikimas prie pornografinio turinio dalykų, kurios galimos taip pat tik tiesiogine tyčia.

Jau minėta, jog 2011/92/ES direktyvoje įtvirtinta, jog už tokią veiką asmuo gali būti patrauktas atsakomybėn tik, jei jis ketino įeiti į tinklavietę, kurioje pateikta vaikų pornografijos medžiagos, ir žino, kad joje galima rasti tokių vaizdų²¹⁶, kas rodo tiesioginės tyčios buvimą. Tačiau kyla klausimų, kaip gi nustatyti, kad asmuo ketino ir žinojo, kad įeina būtent į pornografinio turinio dalykų, kuriuose yra vaikų pornografijos, tinklalapius. Juk labai tikėtina, kad tai gali įvykti ir atsitiktinai. Į šį klausimą padeda atsakyti jau minėta Konvencija, kurioje nurodyta, jog šios veikos tyčinį pobūdį galima nustatyti visų pirma atsižvelgiant į tai, kad ji yra pasikartojanti, arba į tai, kad nusikalstama veika buvo padaryta pasinaudojus mokama paslauga²¹⁷.

Mokslinėje literatūroje yra išsakoma pozicija, jog siekiant kvalifikuoti padarytas veikas kaip disponavimą pornografinio turinio dalykais, svarbu, jog asmuo suvoktų gaminamų ar platinamų

²¹⁴ „Mažeikių rajono apylinkės teismo 2011 m. balandžio 8 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr.1-181-853/2011,” eteismai, <http://eteismai.lt/byla/191789740013642/1-181-853/2011>

²¹⁵ *Supra* note, 160.

²¹⁶ 2011/92/ES direktyva, *supra* note, 13.

²¹⁷ *Ibid.*

objektų prigimtį, t. y. žinotų, jog naudojami objektai yra pornografinio pobūdžio²¹⁸. Tuo tarpu, jeigu pornografinis pobūdis nustatomas tik atliekant ikiteisminį tyrimą ir tik ekspertizių pagalba, tai įtariamojo veiksmų vertinimas tyčiniaus yra komplikuoatas, nes susiduriama su objektyvios kaltės problema²¹⁹. Toks vertinimas galėtų būti taikomas ir Lietuvos teisėje, nes kyla pagrįstų abejonių, ar asmuo galėjo suvokti disponuojamo objekto pornografiniu pobūdžiu, jeigu toks pobūdis nustatomas tik atlikus ekspertizę, t. y. taikant specialias žinias. Atsiranda klausimas, ar asmuo neturėdamas tų specialių žinių galėjo traktuoti savo veika kaip nusikalstama, jeigu „*plika akimi*“ pornografinis pobūdis nėra matomas. Tai ypač aktualu, jeigu asmuo turimą informaciją vertino kaip erotinio, bet ne pornografinio pobūdžio.

Vertinant Lietuvos Respublikos teismų praktiką, pabrėžtina, jog vienoje byloje teismas apie disponavimą pornografinio turinio dalyku suvokimą vertino, atsižvelgdamas į parsisiųsto dokumento pavadinimą: „*Byloje kaltinamojo tyčia buvo konstatuota, atsižvelgiant į parsisiųsto failo pavadinimą, kurį siunčiantis matė A. P., failo laikymo laiką, teismas daro išvadą, kad jis matydamas būtent tokį failo pavadinimą, suprato, kad jame vaizduojama vaikų pornografija, įsigijo, turėdamas tikslą platinti, nes šį failą laikė talpykloje iš kurios jį galėjo parsisiųsti kiti vartotojai, taip pat ten laikydamas platino vaikų pornografiją, nes iš šios talpyklos policijos pareigūnai ją parsisiuntė, be to, kiti asmenys taip pat turėjo galimybę šiuo laikotarpiu minėtą filmuką parsisiųsti. Teismas laiko, kad iš failo pavadinimo anglų ir rusų kalbomis akivaizdu, kas jame vaizduojama, todėl A. P. parodymai, kad jis nežinojo šio failo turinio, atsižvelgiant ir į filmuko laikymo ilgą laiką bei pavadinimą, vertintini kritiškai. Taigi tokia jo veika teisingai kvalifikuota pagal BK 309 str. 2 d.*“²²⁰. Sutiktina su šia teismo pozicija, jog pats pavadinimas jau savaime gali rodyti failo prigimtį ir suvokimą.

Taip pat pabrėžtina, jog taikant BK 309 str. 2 d. būtina, kad kaltininkas, pagamindamas, įgydamas, laikydamas demonstruodamas, reklamuodamas, platindamas pornografinio turinio dalykus, suteikdamas ar įgydamas prieigą prie pornografinio turinio dalykų, suprastų, kad juose yra vaizduojamas vaikas. Toks suvokimas rodo veikos pavojingą pobūdį: „*Atsižvelgiant į tai, atmetamas apeliando skundo teiginys, kad byloje nėra įrodymų, jog jis suprato savo veikos pavojingumą. Iš nustatytų faktinių aplinkybių akivaizdu, kad nuteistasis žinojo ir suvokė, jog tvirkinamuosius veiksmus atlieka savo mažametės dukros atžvilgiu ir fotografavo bei kompiuteryje laikė savo mažametės dukters pornografinio pobūdžio nuotrauką. Taip pat kolegija pažymi, kad BK*

²¹⁸ Raul Sergeevich Dzhindzholija, *supra* note, 152: 24.

²¹⁹ Mikhail Bjacheslavovich Denisenko, Roman Borisovich Osokin, *Ugolovno-pravovaja kharakteristika nezakonново rasprostraneniya pornograficheskikh materialov ili predmetov* [Criminally-legal characteristic of illegal distribution of pornographic materials or subjects] (Moskva: Moskovskij universitet MVD Rossii (2005), 91.

²²⁰ *Supra* note, 99.

309 str. 2 d. taikoma neatsižvelgiant į tai, ar veika padaryta turint platinimo tikslą, ar neturint tokių tikslų, todėl atmetamas skundo teiginys, jog be platinimo tikslo nei fotografavimas, nei laikymas nėra nusikalstami veiksmai²²¹“.

Tačiau pabrėžtina, kad suvokimas turi būti sprendžiamas atsižvelgiant ne tik į įtariamojo / kaltinamojo suvokimą, nuomonę: „Kasaciniame skunde išdėstyti prieštaravimai, kad K. S. nežinojo, jog jo asmeniniame kompiuteryje yra pornografinio turinio dalykai, ir manė, kad jie galėjo būti atsisiųsti kartu su pornografinė medžiaga iš legalių internetinių puslapių. Šie parodymai yra nauja jo parodymų versija Pažymėtina, kad apklaustas teisme K. S. paaiškino, jog nuotraukas jis atsisiuntė iš interneto, tačiau, jo nuomone, jose pavaizduoti asmenys nėra mažamečiai vaikai ar jiems prilyginti asmenys, tokius jo parodymus paneigia specialisto išvada, kurioje nurodyta, kad tyrimui pateiktoje vaizdo medžiagoje mažametis vaikas, t. y. iki 14 metų amžiaus imtinai, vaizduojamas 19 tiriamojoje dalyje išvardytų failų. Pateikta vaizdo medžiaga yra pornografinio pobūdžio, nes joje detalčiai vaizduojami lytiniai organai, lytinis aktas, ir tai yra pagrindinis joje perteikiamos informacijos tikslas. Taigi kasatorius, derindamasis prie byloje surinktų įrodymų, bandė teigti, kad pornografinio turinio informaciją, kurioje vaizduojami vaikai arba asmenys kaip vaikai, parsisiuntė atsitiktinai iš legalių internetinių portalų, bet jų niekada neperžiūrėjo, todėl negalėjo žinoti apie šios informacijos turinio. Tačiau bylos proceso metu gauti ir teismo posėdžio metu iširti įrodymai patvirtina, kad K. S. laikė pornografinio pobūdžio dalykus – 30 vienetų nuotraukų, kuriuose vaizduojami vaikai ar asmenys pateikiami kaip vaikai. Be to, pornografinio turinio medžiaga, vaizduojanti vaikus, nėra skelbiama, kaip teigia kasatoriaus, „legaliuose internetiniuose portaluose“ ir yra nelegali²²²“. Iš to daroma išvada, jog asmens padarytos nusikalstamos veikos suvokimas turi būti sprendžiamas, atsižvelgiant ir į objektyvias aplinkybes, rodančias, jog asmuo suprato, kad objektuose yra vaizduojamas vaikas.

Kitoje byloje apie tiesioginės tyčios buvimą sprendė iš papildomų tai pagrindžiančių įrodymų, o būtent iš elektroninių laiškų turinio: „Kasatoriaus argumentai dėl pornografinio pobūdžio kompiuterinių nuotraukų, kuriuose pavaizduoti vaikai, platinimo tiesioginės tyčios forma buvo patikrinti žemesnių instancijų teismų ir motyvuotai atmesti. Teismai nustatė, kad E. M. žinojo, kokio turinio nuotraukas siunčia, nes tą patvirtina kartu su nuotraukomis siustų elektroninių laiškų turinys (T. 1, b. l. 87, 93). Taigi nėra pagrindo nesutikti su teismų išvadomis, kad E. M.

²²¹ Šiaulių apygardos teismo 2012 m. vasario 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-94-135/2012,“ eteismai, <http://eteismai.lt/byla/247761175286183/1A-94-135-2012>

²²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-3/2012,“ eteismai, <http://eteismai.lt/byla/185431913021160/2K-3/2012>

*pornografinio pobūdžio nuotraukas, kuriose vaizduojami vaikai, platino veikdamas tiesiogine tyčia, t. y. suprasdamas savo veiksmų pavojingumą ir norėdamas taip elgtis*²²³.“

Pažymėtina, kad kalbant apie fotografavimą kaip vieną iš pornografinio pobūdžio dalykų pagaminimo būdų, kaltės įrodymas nekelia problemų. Teismas vienoje iš bylų išaiškino, jog: *„Fotografavimas yra sąmoningas veiksmas, fotografijos negali būti padaromos netyčia, dėl neatsargumo. Jeigu nuteistasis E. G. , fotografuodamas savo dukrą, būtų ir nepastebėjęs, kokioje pozoje fotografuoja mergaitę (E. G. aiškina, kad jo fotoaparatas per trumpą laiko atkarpą padaro labai daug nuotraukų), tai peržiūrėdamas ir ištrindamas kitas nuotraukas (specialisto išvada Nr. 11-2098 (08) t. 1, b. l. 88 – 93), nuteistasis negalėjo nepastebėti tų nuotraukų, kuriose akcentuojami jo dukters lytiniai organai (t. 1, b. l. 53, 54), ir kurios Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos pateiktame ekspertizės akte pripažintos pornografinio pobūdžio*“²²⁴.

Paminėtina, jog kvalifikuojant kaltininko veiką pagal BK 309 str. svarbu, kad asmuo suprastų, jog disponuoja būtent pornografinio turinio dalykais, ir nori taip veikti. Štai baudžiamojoje byloje Nr. 1A-11-282/2011 teismas konstatavo, jog: *„galima daryti išvadą, kad A. R. tiksliai žinojo, kokio pobūdžio vaizdo dokumentus jis išsaugo savo mobiliajame telefone ir siunčia kitiems mobiliųjų telefonų abonentams, kas patvirtina, kad apeliantas siekė platinti ir platino pornografinio turinio dalykus. Tai, kad nuteistasis aiškiai suvokė savo veikos pobūdį ir veikė sąmoningai, patvirtina ir prieraišai prie liudytojams nusiųstų vaizdo dokumentų, apie, neva, teikiamas seksualines paslaugas, ieškomą darbą ir kt., išsiųstų vaizdų skaičius kiekvienam nustatytam gavėjui (pvz. liudytojas E. B. gavo 4 MMS žinutes su prieraišais), kas patvirtina, kad pornografinio turinio dalykai, kuriuos siuntė apeliantas, nebuvo atsitiktiniai*²²⁵“. Matoma, jog vienas iš kaltės įrodymo požymių yra nurodomas sistemingumas, kiekis, t. y. asmuo siuntė ne vieną nuotrauką, o 4, todėl jos negali būti laikomos atsitiktinėmis.

Taigi matoma, jog kaltės klausimas, vertinant BK 309 straipsnį, yra sudėtingas ir išskyla nemažai klausimų dėl tiesioginės tyčios nustatymo. Apibendrinant anksčiau analizuojamą teismų praktiką ir teisės aktus, darbo autorės nuomone, tiesioginė tyčia turėtų būti nustatoma atsižvelgiant į tokius kriterijus, kaip pasikartojantis veiksmų pobūdis, sistemingumas, taip pat turi būti atsižvelgiama į asmens suvokimą, jog naudojami objektai yra pornografinio pobūdžio, kad juose vaizduojami vaikai, sutinkamai su objektyviomis aplinkybėmis, rodančiomis, jog asmuo tai suvokė.

²²³ *Supra* note, 156.

²²⁴ Lietuvos Apeliacinio Teismo 2012 m. sausio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-74/2012,“ liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaijeska/tekstas.aspx?id=bbe91ff-158f-4e26-a0ff-92b5ae245867>

²²⁵ „Šiaulių apygardos teismo 2011 m. kovo 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-11-282/2011,“ liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaijeska/tekstas.aspx?id=ba7a765b-5cfc-4c84-a20a-0d88c778d39a>

Atitinkamai tyčinės kaltės buvimą rodo ir tai, kad nusikalstama veika buvo padaryta pasinaudojus mokama paslauga.

2.2.2. Tikslas platinti pornografinio turinio dalykus (BK 309 straipsnio 1 ir 3 dalis)

BK 309 str. įtvirtinta nusikalstama veika pareiškia įrodinėti tikslą platinti nustato 1 ir 3 dalyse numatytoms nusikaltimo sudėčiai „*Tas, kas turėdamas tikslą platinti pagamino ar įsigijo arba platino pornografinio turinio dalykus*“ ir „*Tas, kas turėdamas tikslą platinti pagamino ar įsigijo arba platino didelį kiekį pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas mažametis vaikas*“. Platinimo tikslas reiškia tai, jog kaltininkas pagamina arba įsigyja pornografinio turinio dalykus ne asmeniniam naudojimui, bet planuojant juos perduoti kitų asmenų disponavimui²²⁶. Remiantis BK komentaru, kaltininko ketinimai turėtų neapsiriboti vienkartinio tam tikro pornografinio pobūdžio dalyko perdavimu kitam asmeniui, o turėtų būti jo ketinimas užsiimti sistemine platinimo veikla arba iš karto išplatintas didelis kiekis tokio pobūdžio dalykų²²⁷.

Tačiau problema kyla tokiu atveju, kai pornografinio turinio dalykas yra platinamas per tam tikras specialias programas, kurių principas yra informacijos dalijimasis, pavyzdžiui „*eMule*“ programa, tokiais atvejais dažnai klystama dėl nusikalstamos veikos kvalifikavimo ir teismų praktika nėra vienareikšmiška. Štai, pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 1-135-1037/2016, teismas išaiškino, jog: „*Teismo vertinimu, kaltinamojo N. V. padaryta nusikalstama veika kvalifikuotina pagal LR BK 309 straipsnio 2, o ne 3 dalį, kaip kaltinime nurodė prokuroras. Esminis skirtumas, kuris skiria LR BK 309 straipsnio 3 nuo 2 dalies, tai tikslo platinti turėjimas, kurie gali būti įgyvendinami skirtingais būdais pagaminimu, įgijimu. Taip pat pats platinimas, kuris susiejamas su dideliu kiekiu. Be nurodytų požymių LR BK 309 straipsnio 3 nuo 2 dalies skiria ir nusikaltimo dalykas [...] Vis dėlto vien tik aplinkybė, jog nusikaltimo dalyko turinį sudaro mažametis vaikas, neįrodžius pagaminimo arba įgijimo su tikslu patinti arba paties platinimo fakto, nėra pagrindas nusikalstamą veiką kvalifikuoti pagal LR BK 309 straipsnio 3 dalį. Nagrinėjamu atveju byloje esančių aplinkybių bei įrodymų visuma neleidžia teigti, jog N. V. platino arba turėjo tikslą platinti didelį kiekį pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas mažametis vaikas. Platinimo susiejimas su programos „*eMule*“ veiklos principais nepagrįstai sunkintų tokiu būdu nusikalstamą veiką padariusio asmens padėtį ir neatitiktų tų tikslų, kurių siekė įstatymų leidėjas – griežčiau nubausti asmenis, kurie ne tik įgijo nusikaltimo dalyką sudarančią vaizdus, bet ir platino. Pažymėtina, jog nusikalstamos veikos padarymo būdas pasinaudojant informacinėmis ir ryšiu*

²²⁶ Tautvydas Žėkas, *supra* note, 21: 182.

²²⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213-330) (Vilnius: Registrų centras, 2010), 556.

technologijomis ar kitomis priemonėmis įgyjant arba suteikiant prieigą prie pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas vaikas yra kriminalizuotas LR BK 309 straipsnio 2, o ne 3 dalyje. Vis dėlto tai, nereiškia, jog platinimas, kurio sudėtį apima LR BK 309 straipsnio 3 dalis, negali būti vykdomas kompiuteriniais tinklais. Prie tokių atvejų galėtų būti priskiriamos situacijos, kai asmuo minėto turinio informacija įkelia į specialų internetinį puslapį, sukuria nuorodas, kurias sekant kiti asmens galėtų parsisiųsti LR BK 309 straipsnio 3 dalyje numatytą nusikaltimo dalyką sudarančią informaciją arba tokio turinio informaciją patalpintų į serverį ar duomenų bazę. Vis dėlto šie veiksmai turėtų būti atlikti turint sąmoningą motyvą platinti, jog įstatymo draudžiamo turinio informacija pasiektų kuo didesnę asmenų ratą. Šie veiksmai turėtų būti atlikti įdedant papildomų pastangų, siekiant realizuoti platinimo sumanymą ir nebūti nulemti programinės įrangos darbo specifikos, kaip yra šiuo nagrinėjamu atveju. Byloje nėra duomenų, kad kaltinamasis būtų turėjęs sumanymą platinti bei jį realizavęs aktyviais prieš tai nurodytais veiksmais. Dėl to nurodytų aplinkybių visetas suponuoja išvadą, jog N. V. pasinaudodamas informacinėmis ir ryšių technologijomis įgijo bei suteikė prieigą prie pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojami mažamečiai vaikai bei asmenys pateikiami kaip vaikai ir tuo padarė nusikalstamą veiką numatytą LR BK 309 straipsnio 2 dalyje“²²⁸. Šioje byloje teismas pakankamai detalai ir aiškiai nurodo platinimo skirtumą nuo tikslo platinti, todėl pabrėžiami tokie tikslo platinti atvejai, kaip pornografinio turinio informacijos įkėlimas į specialų internetinį puslapį, nuorodų sukūrimas, kurias sekant kiti asmens galėtų parsisiųsti BK 309 straipsnio 3 dalyje numatytą nusikaltimo dalyką sudarančią informaciją arba tokio turinio informacijos patalpinimas į serverį ar duomenų bazę. Tuo tarpu tokios informacijos atsisuntimas, panaudojant tokias programas kaip „eMule“, kurios vėliau savaime platina tą informaciją, nesudaro tikslo platinti. Pabrėžtina, jog taip pat iš šios bylos svarbu išskirti papildomų pastangų įdėjimą, siekiant realizuoti platinimo sumanymą, kuris neturi būti nulemtas programinės įrangos darbo specifikos.

Tačiau kitoje baudžiamojoje byloje teismas laikėsi priešingos pozicijos: „Akivaizdu, kad N. V. norėdamas, jog kiti vartotojai neparsisiųstų pornografinio turinio dalykų, tuos failus galėjo perkelti į kitą kompiuterio vietą ir tai padaryti mokėjo. To nepadarydamas, bet failus palikdamas talpykloje, iš kurios kiti vartotojai galėjo juos parsisiųsti, jis sąmoningai, tyčia pornografinio turinio dalykus, kuriuose vaizduojami mažamečiai vaikai, įsigijo turėdamas tikslą platinti, bei juos platino. Platinimas pasireiškė suteikimu galimybės kitiems vartotojams parsisiųsti pornografinio turinio dalykus, kuriuose vaizduojami mažamečiai vaikai“²²⁹.

²²⁸ ”Telšių rajono apylinkės teismo 2016 m. rugsėjo 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-135-1037/2016,” eteismai, <http://eteismai.lt/byla/210230942242897/1-135-1037/2016>

²²⁹ *Supra* note, 213.

Toks skirtingas teisinis vertinimas ir veikų kvalifikavimas nėra tinkamas. Darbo autorės nuomone, teisingesnis yra pirmesnis teisinis vertinimas, nes, kaip nurodė teismas, tikslas platinti turėtų būti siejamas su papildomų pastangų įdėjimu, o ne nulemtas programinės įrangos darbo specifikos. Tačiau atitinkamai gali būti situacijų, kuomet asmuo nepašalina medžiagos tikslingai, žinodamas, jog ji bus platinama, tokiu atveju galima daryti prielaidą apie „*papildomų pastangų*“ buvimą ir jo tyčią taip veikti.

Taip pat pastebima, jog neretai yra painiojamos sąvokos – „*platinimas*“ ir „*tikslas platinti*“, kaip pavyzdys, baudžiamoji byla Nr. 1-136-266/2016.: „*Ivertinęs byloje surinktus įrodymus, teismas daro išvadą, kad kaltinamojo S. J. veiksmai teisingai kvalifikuoti pagal BK 309 straipsnio 2 dalį, kadangi jis 2016 m. liepos 7 d., 15 val. 48 min., turėdamas tikslą platinti, naudodamasis pasaulinio interneto tinklu, socialiniu tinklapiu www.facebook.com bei kompiuteriu „A. A. E1“ (duomenys neskelbtini), kurio IP adresas (duomenys neskelbtini), namuose, adresu (duomenys neskelbtini), į paskyrą [www.facebook.com/\(duomenys neskelbtini\)](http://www.facebook.com/(duomenys neskelbtini)) įkėlė ir persiuntė kitam tinklalapio www.facebook.com vartotojui vieną elektroninę bylą (nuotrauką) su pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas²³⁰. Kaip matoma, teismas nurodo tikslą platinti, tačiau BK 309 str. 2 d. tokio tikslo nenumato, kaip jau minėta, jis įtvirtintas BK 309 str. 3 d., todėl matoma, jog teismas sutapatino platinimą ir tikslą platinti, o taip neturėtų būti. Byloje Nr.1-181-853/2011 taip pat netinkamai nurodomas tikslas platinti: „*V. L. turėdamas tikslą platinti įsigijo, laikė ir platino pornografinio turinio dalykus, kuriuose vaizduojamas vaikas, o būtent: laikotarpyje nuo 2007 metų liepos mėnesio 4 dienos 2.21 val. iki 2007 liepos mėnesio 10 dienos 12.54 val., savo namuose adresu (duomenys neskelbtini), naudodamasis savo asmeniniu kompiuteriu AMD AthlonXP2200+, kurio IP adresas (duomenys neskelbtini), pasaulinio interneto tinklu, įrengtu jo namuose, elektroninio pašto laiškais atsisiuntęs pornografinio turinio kompiuterines bylas ir nuotraukas (aštuonias vaizdo bylas ir vieną Exel formato dokumentą), kuriose pavaizduoti vaikai, kompiuterinės programos „eMule“ pagalba internete padaręs viešai prieinamais pornografinio turinio failais, jas išplatino. Už šią nusikalstamą veiką atsakomybė numatyta LR BK 309 straipsnio 2 dalyje.*“²³¹ Tačiau, kaip jau minėta, BK 309 str. 2 d. neįtvirtina tikslo platinti.*

Anksčiau minėtose teismo nutartyse aptartos tikslo platinti ir platinimo veikos aiškinimo problemos kalbant apie vaikų pornografiją, tačiau, kaip jau minėta, tikslas platinti turi būti inkriminuojamas už suaugusio asmens pornografinio turinio dalyko įsigijimą, pagaminimą platinimo tikslais. Būtent tikslo platinti nustatymas yra būtinas kriterijus, siekiant patraukti asmenį

²³⁰ „Anykščių rajono apylinkės teismo 2016 m. gruodžio 22 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-136-266/2016,“ eteismai, <http://eteismai.lt/byla/130018383739472/1-136-266/2016>

²³¹ *Supra* note, 214.

baudžiamojon atsakomybèn už suaugusių asmenų pornografiją, nors pati savaime ji nėra draudžiama, ją galima teisėtai gaminti, įsigyti, ir pan. Visgi randama bylų, kuriuose asmuo yra nuteisiamas pagal BK 309 straipsnio 1 dalį. Baudžiamojoje byloje Nr. 1-213-503/2010 asmuo buvo nuteistas pagal BK 309 str. 1 d. už tai, kad turėdamas tikslą platinti, įsigijo ir platino pornografinio turinio dalykus naudodamas „eMule“ programą, kaltinamasis parodė, jog: „[...]į minėtą kompiuterį jis internetu atsisiųsdavo pornografinio turinio vaizdo medžiagą, kurios ieškojo P2P tinkle, „eMule“ programinės įrangos pagalba ir ją atsisiųsdavo į savo kompiuterį, o taip pat leido kitiems internetinio tinklo vartotojams iš jo siųstis pornografinio turinio dalykus. Pornografinio turinio filmus platino, nors už tokį pat nusikaltimą jau buvo nuteistas, nes nežinojo, kaip kitu būdu būtų galima nemokamai įsigyti pornografinio turinio filmų. [...] Pornografinio turinio failus platino automatiškai, siųsdamasis failus sau [...]“. ²³². Šioje byloje asmens padėtį sunkina tai, jog jau anksčiau jis buvo teistas už tokio pobūdžio veiką, tačiau, jau minėta anksčiau, kad platinimo tikslas neturėtų būti inkriminuotas vien tik dėl pačios programos specifikos. Nagrinėjamu atveju darbo autorė neįžvelgia tikslo platinti, kadangi asmuo siuntėsi filmą savo asmeninems reikmėms, nesiginčijama, jog pats platinimas buvo, nes tokia yra programos specifika, tačiau manytina, kad šioje byloje pats tikslas platinti buvo inkriminuotas nepagrįstai. Kaip jau buvo konstatuota byloje Nr. 1-135-1037/2016, prie tikslo platinti turėtų būti priskiriami tokie atvejai, kai asmuo pornografinio turinio informaciją įkelia į specialų internetinį puslapį, sukuria nuorodas, kurias sekant kiti asmens galėtų parsisiųsti tokią informaciją arba tokio turinio informaciją patalpintų į serverį ar duomenų bazę ²³³.

Pabrėžtina, jog dažnai kyla klausimų dėl BK 309 straipsnio 1 dalies kriminalizavimo tikslingumo. Šiuo aspektu tikslinga kalbėti apie *ultima ratio* principą. Šis principas įstatymų leidėjui numato pareigą tikrinti nusikalstamų veikų kriminalizavimo pagrįstumą, keliamas klausimas, ar iš tikrųjų žalingam asmens elgesiui būtina taikyti pačią griežčiausią – baudžiamąją atsakomybę ²³⁴. Remiantis Konstitucinio Teismo doktrina: „[...] siekiant užkirsti kelią neteisėtoms veikoms ne visuomet yra tikslinga tokią veiką pripažinti nusikaltimu, taikyti pačią griežčiausią priemonę - kriminalinę bausmę. Todėl kiekvieną kartą, kai reikia spręsti, pripažinti veiką nusikaltimu ar kitokiu teisės pažeidimu, labai svarbu įvertinti, kokių rezultatų galima pasiekti kitomis, nesusijusiomis su kriminalinių bausmių taikymu, priemonėmis (administracinėmis, drausminėmis, civilinėmis

²³² *Supra* note, 163.

²³³ *Supra* note, 228.

²³⁴ Johannes Wessels, *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra* (iš vokiečių kalbos vertė A. Abramavičius ir G. Goda) (Vilnius: Eugrimas, 2003), 29.

sankcijomis ar visuomenės poveikio priemonėmis ir pan.)²³⁵. O. Fedosiukas savo straipsnyje yra nurodęs, jog: „Kai kurios BK normos nustato baudžiamąją atsakomybę už veikas, kova su kuriomis tiesiog nereali ir baudžiamas tik atsitiktinai paaiškėjęs atvejis. Prie tokių pirmiausia priskirčiau BK 309 straipsnio 1 dalį, numatančią baudžiamąją atsakomybę už disponavimą pornografinio turinio dalykais platinimo tikslais. Turint galvoje, kad šiuolaikinėje ekonomikoje visiškai legaliai veikia intymių prekių parduotuvės, striptizo klubai, atitinkami internetiniai portalai, naivu tikėtis, jog teisėsaugos institucijos dės kryptingas pastangas atskleisti ir persekioti tokias veikas darančius asmenis. Vis dėlto daug aktualesnė yra kova su vaikų pornografija, kuriai ir turėtų būti skirtas tinkamas dėmesys.“²³⁶. Tokia autoriaus pozicija patvirtina šios normos kriminalizavimo nepagrįstumą. Sutiktina, kad daug didesnę pavojų kelia veikos, susijusios būtent su vaikų pornografijos disponavimu ir būtent joms turėtų būtų skiriamas teisėsaugos institucijų dėmesys. Pabrėžtina ir tai, jog šiandien yra daugelis internetinių svetainių, kuriuose talpinami ir platinami įvairūs dokumentai, tarp jų ir suaugusių asmenų pornografija (pavyzdžiui, Linkomanija.lt, Torrent.lt), tokia informacija yra talpinama iš užsienio serverių, todėl kontroliuoti tokios informacijos apyvartą yra sudėtinga. Juolab jau minėta, kad teismų praktika nėra vienoda dėl to, ar platinimo tikslu laikytinas dalinimasis failais per specialias keitimosi programas. Todėl darytina išvada, kad BK 309 str. 1 d. yra nefunkcionaliai ir perteklinė norma. Darbo autorės nuomone, atsakomybė už tokią veiką turėtų būti reglamentuojama administracinės teisės normomis.

Atsižvelgiant į išdėstytą, matoma, jog tikslas platinti teismų praktikoje vertinamas nevienodai, skiriasi teismų pozicijos, kas rodo problemos ir neaiškumų buvimą. Visgi, kaip jau minėta, failų dalinimasis specialių programų pagalba, darbo autorės nuomone, neturėtų lemti tikslo platinti inkriminavimo, išskyrus atvejus, kai asmuo sąmoningai, suprasdamas programos specifiką, neištrina tokių failų. Kas liečia veikas, susijusias su suaugusių asmenų pornografinio turinio dalykais, tai šiuo aspektu kyla daug diskusinių klausimų ir keliamas pasiūlymas dekriminalizuoti tokio pobūdžio veikas, paliekant tai administracinės atsakomybės sričiai.

²³⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta400/content>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 1632 straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta248/content>

²³⁶ Oleg Fedosiuk, „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir realybė,“ *Jurisprudencija* 19, 2 (2012), 725, https://www.mruni.eu/upload/iblock/e58/017_fedosiuk.pdf

3. DISPONAVIMO PORNOGRAFINIO TURINIO DALYKAIS SANTYKIS SU VAIKO IŠNAUDOJIMU PORNOGRAFIJAI (BK 162 STRAIPSNIS)

Visuomenėje vis dažniau pastebimi ir išaiškinami atvejai, kuomet seksualiai išnaudojami vaikai. Vaikai yra viena iš pažeidžiamiausių socialinių grupių, todėl jiems skiriamas ypatingas dėmesys ir apsauga. Vaiko teisių apsaugą jau 1989 m. lapkričio 20 d. įtvirtino Jungtinių Tautų Vaiko teisių apsaugos konvencija²³⁷. Lietuvos Respublikos teisės aktai taip pat įtvirtina pagrindinių vaikų teisių apsaugą. Tiek tarptautiniais, tiek nacionaliniais teisės aktais siekiama stiprinti šią apsaugą, tačiau nepaisant to, vaikų atžvilgiu vis vien yra daromos nusikalstamos veikos.

Baigiamajame darbe jau ne kartą minėtoje 2011/92/ES direktyvoje įtvirtinta, jog seksualinė prievarta prieš vaikus ir jų seksualinis išnaudojimas, įskaitant vaikų pornografiją, yra sunkūs pagrindinių teisių pažeidimai, pirmiausia – vaikų teisių į apsaugą ir globą, būtinų jų gerovei, kaip numatyta 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje, pažeidimai²³⁸. Atsižvelgiant į tai, šioje darbo dalyje atskirai analizuojamas disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojami vaikai arba asmenys pateikiami kaip vaikai, santykis su vaiko išnaudojimu pornografijai. Baigiamojo darbo autorės nuomone, šios veikos tarpusavyje yra glaudžiai susijusios, nes pirmiausia vaikas yra išnaudojamas pornografijai, ir tik tuomet atsiranda pats pornografinio turinio dalykas kaip objektas, nes akivaizdu, kad BK 309 straipsnyje įtvirtintos alternatyvios veikos negali būti padarytos, jeigu vaikas prieš tai nebuvo išnaudotas²³⁹. Tokios veikos neretai įvardijamos kaip XXI amžiaus siaubas, kuriam plisti padeda tokios prielaidos, kaip laisvas asmenų judėjimas bei atviros sienos²⁴⁰.

Pabrėžtina, jog nors dažnai girdimi vis nauji pranešimai, susiję su tokio pobūdžio veikomis, Lietuvoje ši tema nepasižymi tyrimų gausa, paprastai gilinamasi į vaikų seksualinio išnaudojimo problemą, jos būdus ir paplitimą, darant tik bendro pobūdžio nuorodas į tokias jos formas, kaip pornografija²⁴¹.

Aiškinant BK 162 ir 309 straipsnių santykį, svarbu atskirti šių straipsnių saugomus gėrius. BK 162 straipsnis priskiriamas prie nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų vaikui ir šeimai. Tuo tarpu jau anksčiau minėta, kad BK 309 straipsnis priskirtas prie nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų dorovei. Dėl tokių vertybių paskirstymo teisingumo kyla abejonių, nes analizuojant tarptautinius ir nacionalinius teisės aktus, matoma, jog tokiomis veikomis, kaip vaiko išnaudojimas

²³⁷ „Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija“, *supra* note, 6.

²³⁸ 2011/93/ES direktyva, *supra* note, 13.

²³⁹ Su tam tikromis išimtimis, kaip vaizduojamas ne tikras vaikas, o pseudo nuotraukos, piešti kūriniai ir pan.

²⁴⁰ Tautvydas Žekas, „Vaiko išnaudojimas pornografijai ir prostitucijai – nusikalstamų veikų vaikai ir šeimai sudedamoji dalis,“ *Teisė*, 66, 1 (2008): 96, <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367164042926/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

²⁴¹ *Ibid.*

pornografijai, pirmiausia kėsiamasi į seksualinį vaiko neliečiamumą. Pavyzdžiui, Tarybos 2003 m. gruodžio 22 d. pagrindų sprendimo „*Dél kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija*“ (2004/68/TVR) preambulėje nurodyta, jog seksualinis vaikų išnaudojimas ir vaikų pornografija yra sunkūs žmogaus teisių ir pagrindinės vaiko teisės į auklėjimą ir harmoningą vystimąsi pažeidimas²⁴². Panašiai aiškinama ir 2011/92/ES direktyvoje, nurodant, jog tai sunkūs pagrindinių teisių pažeidimai, nukreipti pirmiausia į vaikų teisių į apsaugos ir globos, pažeidimą²⁴³. Taigi matoma, kad tokio pobūdžio nusikaltimais pirmiausia kėsiamasi į vaiko saugumą, jų interesus, o ne į dorovę, todėl gali kilti pagrįstų abejonų, ar BK 309 straipsnio dalys, susijusios su disponavimu vaikų pornografinio turinio dalykais, neturėtų būti perkeltos į kitą skyrių. Manytina, jog disponavimas pornografinio turinio dalykais, kaip ir vaiko išnaudojimas pornografijai, pirmiausia yra nusikaltimas vaikui ir šeimai, o ne visuomenės dorovei, todėl baudžiamoji atsakomybė už vaiko išnaudojimą pornografijai ir disponavimą pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojami vaikai arba asmenys pateikiami kaip vaikai, turėtų būti reglamentuojama viename skyriuje „*Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai*“²⁴⁴.

Svarbu paminėti, jog po skaudžių ir didelį atgarsį sulaukusių smurto vaikų atžvilgiu Lietuvoje apraiškų, 2017 m. vasario 14 d. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo Nr. I-1234 2, 6, 10, 49, 56, 57 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 2 (1) straipsniu įstatymu Nr. XIII-204²⁴⁵, įstatymas papildytas 2 (1) straipsniu, kuriame yra išskiriamos tokios smurto prieš vaikus formos:

1) fizinis smurtas – tiesioginiai ar netiesioginiai tyčiniai fiziniai veiksmai prieš vaiką, taip pat fizinės bausmės, sukeltys vaikui skausmą, darantys žalą arba keliantys pavojų jo gyvybei, sveikatai, raidai ar žalą garbei ir orumui;

2) psichologinis smurtas – nuolatinis vaiko teisės į individualumą pažeidinėjimas, vaiko žeminimas, patyčios, gąsdinimas, būtinos vaiko raidai veiklos trikdymas, asocialaus elgesio skatinimas ar kitokia nefizinio kontakto elgsena, darantys žalą arba keliantys pavojų vaiko gyvybei, sveikatai, raidai ar žalą garbei ir orumui;

3) seksualinis smurtas – seksualiniai veiksmai su vaiku, kuris pagal Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatas nėra sulaukęs amžiaus, nuo kurio seksualiniai veiksmai su juo neužtraukia baudžiamosios atsakomybės, arba seksualiniai veiksmai su vaiku, kai naudojama prievarta, jėga ar grasinama arba piktnaudžiaujama pasitikėjimu, valdžia ar įtaka vaikui, taip pat ir šeimoje, arba

²⁴² 2003 m. gruodžio 22 d. Tarybos pamatinis sprendimas, *supra* note, 143.

²⁴³ 2011/93/ES direktyva, *supra* note, 13.

²⁴⁴ Tautvydas Žėkas, *supra* note, 21: 111.

²⁴⁵ 2017 m. vasario 14 d. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo Nr. I-1234 2, 6, 10, 49, 56, 57 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 2 (1) straipsniu įstatymas Nr. XIII-204, Teisės aktų registras, 2017 vasario 20 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/7d592952f37411e6be918a531b2126ab?ifwid=-wd7z7bkji>

piktnaudžiaujama itin pažeidžiama vaiko padėtimi, ypač dėl jo psichinės ar fizinės negalios ar priklausomumo; taip pat vaikų išnaudojimas prostitucijos tikslams, vaikų pornografija, verbavimas, vertimas ar įtraukimas dalyvauti pornografinio pobūdžio renginyje, pornografijos rodymas arba kitos vaikų seksualinio išnaudojimo formos, vaikų tvirkinimas;

4) nepriežiūra – nuolatinis vaikui būtinų fizinių, emocinių ir socialinių poreikių netenkinimas ar aplaidus tenkinimas, darantys žalą ar keliantys pavojų vaiko gyvybei, sveikatai, raidai.“

Taigi matoma, kad vaikų pornografija, verbavimas, vertimas ar įtraukimas dalyvauti pornografinio pobūdžio renginyje, pornografijos rodymas priskiriami seksualiniam smurtui, kas taip pat rodo ir duoda pagrįstą pagrindą manyti, jog tokios veikos turėtų būti priskiriamos prie nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų vaikui ir šeimai, o ne visuomenės dorovės.

Žinoma sunkumų šiuo atveju kyla dėl to, kad BK 309 straipsnis numato ne tik baudžiamąją atsakomybę už disponavimą pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojami vaikai arba asmenys pateikiami kaip vaikai, bet ir už disponavimą suaugusių asmenų pornografinio turinio dalykais ir akivaizdu, kad tokia veika negalėtų būti priskirta prie nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų vaikui ir šeimai. Tačiau tokiu atveju, kaip jau minėta anksčiau, kyla abejonių dėl disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojami suaugę asmenys, kriminalizavimo tikslingumo ir remiantis *ultima ratio* principu tokia veika turėtų būti dekriminalizuota. Esant tokioms aplinkybėms, nekiltų sunkumų BK 309 straipsnį perkelti į kitą skyrių. Kitu atveju, nesutinkant dekriminalizuoti baudžiamąją atsakomybę, įtvirtintą už suaugusių asmenų pornografiją, išlieka teorinė galimybė perkelti BK 309 straipsnio dalis, susijusias tik su vaikų arba asmenų, pateikiamų kaip vaikai, pornografinio turinio dalykais, į minėtą skyrių.

Jau minėta, jog prieš tai neišnaudojus vaiko, neatsirastų galimybė disponuoti pornografinio turinio dalyku. Pats disponavimas pornografinio turinio dalykais reiškiasi kaip vaiko išnaudojimo pornografijai padarinys, nes disponuoti tokiu dalyku galima tik tuomet, kai atsiranda pirminis veiksmas – vaiko išnaudojimas²⁴⁶. Taigi tai patvirtina glaudžias sąsajas tarp šių veikų.

BK 162 straipsnyje įtvirtinta atsakomybė tam, kas verbavo, vertė arba įtraukė vaiką dalyvauti pornografinio pobūdžio renginiuose, arba išnaudojo vaiką tokiems tikslams, arba išnaudojo vaiką pornografini produkcijai gaminti, arba pelnėsi iš tokios vaiko veiklos, bei tam, kas dalyvavo pornografinio pobūdžio renginyje, į kurį buvo įtrauktas vaikas.

Lingvistiškai lyginant šio straipsnio konstrukciją su BK 309 straipsniu panašų išvelgiama nedaug. Tačiau, pasak T. Žėkos, pats terminas „*vaiko išnaudojimas pornografijai*“ yra labai platus

²⁴⁶ Tautvydas Žėkas, *supra* note, 21: 119.

ir talpina savyje tokias alternatyvias veikas, kaip pagaminimas, įsigijimas, laikymas, demonstravimas, reklamavimas ir platinimas, todėl, jo manymu, tai rodo galimybę ir tikslingumą perkelti BK 309 straipsnį į 162 straipsnį²⁴⁷. Autorius nurodo, jog: „*nors abi veikos skiriasi savo fizine prasme, tai yra atliekamų veiksmų pobūdžiu, tačiau esminis gėris, kaip buvo aptarta, ir principinis vaiko pornografijos momentas yra toks pats, t. y. pažeidžiami vaiko seksualinio neliečiamumo interesai*“²⁴⁸. Visgi pabrėžtina, jog autorius darydamas tokią išvadą rėmėsi senesne BK 309 straipsnio redakcija²⁴⁹, ir dabartinė redakcija (straipsnis keistas 2014 03 13 įstatymu Nr. XII-776 (nuo 2014 03 25)) papildyta naujomis alternatyviomis veikomis, tokiomis kaip priegios prie pornografinio turinio dalyko įgijimas ar suteikimas, kurių, darbo autorės nuomone, neapima BK 162 straipsnis.

Tačiau, nepaisant to, matomos glaudžios sąsajos tarp vaiko išnaudojimo pornografinėi produkcijai gaminti bei pornografinio turinio dalyko, kuriame vaizduojami vaikai arba asmenys pateikiami kaip vaikai, pagaminimo. Teismų praktikoje nurodoma, jog: „*vaiko išnaudojimas pornografinėi produkcijai gaminti yra tada, kai vaikas savo noru arba priverstinai dalyvauja pornografinės produkcijos gamyboje, kurią organizuoja kaltininkas. Terminas išnaudojo šiuo atveju suponuoja tam tikrą nelygiavertį santykį tarp vaiko ir suaugusio asmens (išnaudotojo), atsirandantį dėl preziumuojamo socialinio ir psichinio vaiko nesubrendimo. Vaikas įtraukiamas į bet kokią veiklą, susijusią su pornografinės produkcijos gaminimu, kurioje jis pats panaudojamas kaip objektas. Vaiko išnaudojimas pornografinėi produkcijai gaminti reiškia tiesioginį vaiko dalyvavimą pornografinio pobūdžio veiksmuose. Vaikas gali būti filmuojamas, fotografuojamas ar kitomis priemonėmis užfiksuojamas pornografinėse scenose*“²⁵⁰. Darytina išvada, jog tais atvejais, kai asmuo pagamina tokio pobūdžio dalyką, jis kartu ir išnaudoja vaiką pornografijai, todėl turėtų būti taikoma BK 162 str. 1 d. bei 309 str. 2 d. sutaptis. Taip pat paminėtina, jog tokiais atvejais vaikas gali būti ne tik išnaudojamas pornografijai, tačiau jo atžvilgiu gali būti padarytos ir sunkesnės nusikalstamos veikos, tokios kaip išžaginimas bei seksualinis prievartavimas, kurios numato griežtesnes sankcijas, todėl nustačius BK 162 ir 309 straipsnių sudėtis, turėtų būti įvertinama ir kitų seksualinio pobūdžio nusikalstamų veikų padarymo galimybė.

Tai iliustruoja baudžiamoji byla Nr.1-26-397/11, kurioje nustatyta, jog: „*[...] kaltinamasis E. G. seksualiai prievartavo mažametį asmenį, išnaudojo vaiką pornografinėi produkcijai gaminti ir disponavo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas. Būtent, 2007 m. lapkričio mėnesį, tiksliai nenustatytą dieną ir nenustatytu laiku, bute, esančiame(-),*

²⁴⁷ Tautvydas Žėkas, supra note, 21: 119-120.

²⁴⁸ Ibid.

²⁴⁹ Disertacija parengta 2011 m., kuomet dar nebuvo įsigaliojusi dabartinė BK 162 straipsnio redakcija.

²⁵⁰ Supra note, 169.

pasinaudodamas nukentėjusios – savo mažametės dukters D. G., (-), bejėgiška būkle dėl mažametystės, kaltinamasis tenkino lytinę aistrą prieš jos valią, t.y., išrengęs mažametę Delfiną nuogai, kišo į jos lytinius organus bei išangę pirštą, jos lytinius organus lietė liežuvium. Šiais veiksmais jis padarė nusikalstamą veiką, numatytą BK 150 str. 4 d.. Taip pat kaltinamasis 2008 m. birželio 7 d., tarp 8 – 14 val., tame pačiame bute, kambaryje ant lovos, fotografavo mažametę D. G. nuogą, akcentuodamas jos lytinius organus ir taip pagamino fotografijas, tokiu būdu jis išnaudojo vaiką pornografiniai produkcijai gaminti. Šiais veiksmais jis padarė nusikalstamą veiką, numatytą BK 162 str. 1 d.. Taip pat kaltinamasis 2007 – 2008 metų laikotarpiu pagamino fotografuodamas fotoaparatu (-) ir laikė atminties kortelėje „Extreme“ pornografinio turinio fotonuotrauką, kur akcentuojami mažametės D. G. lytiniai organai, įsigijo ir laikė kompiuterio IMB sisteminio bloko standžiajame diske pornografinio turinio fotonuotrauką, kuriose vaizduojamas oralinis aktas su vaiku. Šiais veiksmais jis padarė nusikalstamą veiką, numatytą BK 309 str. 2 d.²⁵¹.

Kitoje baudžiamojoje byloje taip pat pateikiamas šių veikų tarpusavio santykis: „[...] E. G. pasinaudodamas nukentėjusiosios – savo mažametės dukters D. G., gim. 2005-01-03, bejėgiška dėl mažametystės būkle, išnaudojo vaiką pornografiniai produkcijai – fotografijoms gaminti, t. y. 2007 m. lapkričio mėn. – gruodžio mėn. laikotarpiu, ikiteisminio tyrimo metu tiksliai nenustatytu laiku, bute, adresu: (duomenys neskelbtini), fotografavo ją atlikdamas seksualinio prievartavimo veiksmus – oraliniu būdu su ja tenkindamas savo lytinę aistrą, o vėliau – 2008 m. birželio 7 d., laikotarpiu nuo 8.00 val. iki 14.00 val., kambaryje ant lovos, fotografavo ją nuogą, akcentuodamas mažametės nukentėjusiosios lytinius organus, po ko pagamino fotografijas, neturinčias jokios meninės vertės, kuriose grubiausia ciniška forma parodomi oralinis aktas su vaiku bei nukentėjusiosios D. G. lytiniai organai [...]“²⁵². Šioje byloje E. G. buvo kaltinamas nusikalstamų veikų, numatytų BK 150 str. 4 d., 162 str. 1 d., 153 str., 309 str. 2 d., padarymu.

Pabrėžtina, jog teismų praktikoje vaiko išnaudojimu pornografijai atvejais pripažįstamos ir situacijos, kuomet asmuo tiesiogiai nedalyvauja pornografinės produkcijos išnaudojant vaiką gamyboje: „[...] kaltinamasis D. K. įkalbėjęs kaltinamąją D. G. nufotografuoti nuogą dukrą E. J., ir pasiūlęs už tai atlygį, 2016 m. kovo 8 d. 18.06 val. UAB „K“ siuntų tarnyboje, (duomenys neskelbtini), įdėjęs į voką 100 eurų, kuriuos kurjeris 2016 m. kovo 9 d. apie 11 val., pristatė (duomenys neskelbtini) mieste D. G., ir tokiu būdu jai sumokėjęs 100 eurų, o ši, atsilygindama jam, nufotografavo savo nuogą dukrą E. J., gim. (duomenys neskelbtini), tokiu būdu pagamino pornografinę produkciją, kurią 2016 m. kovo 11 d. 3. 55 val., nusiuntė MMS žinutėje į jo (D. K.)

²⁵¹ „Kauno apygardos teismo 2011 m. balandžio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-26-397/2011,“ eteismai, <http://eteismai.lt/byla/14639512311322/1-26-397/2011>

²⁵² „Lietuvos Apeliacinio teismo 2010 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-14/2010,“ eteismai, <http://eteismai.lt/byla/91933967406413/1S-14/2010>

naudojamą telefono numerį (duomenys neskelbtini), taip D. K. kartu su D. G. išnaudojo vaiką pornografijai“²⁵³.

Taip pat tikslinga aptarti BK 162 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą nusikalstamą veiką – asmens dalyvavimą pornografinio pobūdžio renginyje, į kurį buvo įtrauktas vaikas.

Jau minėtos 2011/92/ES direktyvos preambulėje nurodoma, jog pornografinis renginys – tai organizuotas tiesioginis žiūrovams skirtas demonstravimas, į kurio sampratą nepatenka asmeninis tiesioginis vienodo raidos ir brandos lygio asmenų, taip pat vaikų, sulaukusių amžiaus, kai gali duoti sutikimą lytiškai santykiauti, ir jų partnerių bendravimas, o jos 2 straipsnio e dalyje įtvirtinta, jog pornografinis renginys – organizuotas tiesioginis žiūrovams skirtas demonstravimas, be kita ko, informacinėmis ir ryšių technologijomis:

- vaiko tikrų arba apsimestinių atvirų seksualinių veiksmų; arba
- vaiko lyties organų, pirmiausia seksualiniais tikslais tiesioginis demonstravimas.

Taigi asmuo tiesiogiai žiūrėdamas tokį demonstravimą elektroninėje erdvėje padaro nusikalstamą veiką, numatytą BK 162 straipsnio 2 dalyje. Tačiau baigiamajame darbe jau minėta, kad toks tiesioginis žiūrėjimas (stebėjimas), darbo autorės nuomone, gali užtraukti ir baudžiamąją atsakomybę už tokios medžiagos laikymą, numatytą BK 309 straipsnio 2 dalyje. Tačiau tai tik diskusinis klausimas, darbo autorės nuomone, toks žiūrėjimas turėtų užtraukti baudžiamąją atsakomybę pagal šį straipsnį, nes internetinių svetainių atmintyje išlieka tokio pobūdžio informacija, prieiga prie jos, ir kartą pažiūrėjęs asmuo turės galimybę atkurti duomenis bei vėl tiesiogiai stebėti tokią medžiagą faktiškai jos nelaikydamas savo dokumentuose ar įrenginiuose. Todėl tokiu atveju turėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė pagal BK 162 straipsnio 2 dalį, ir 309 straipsnio 2 dalį. Tačiau svarbu pabrėžti, jog tokia atsakomybė turėtų būti taikoma tik tais atvejais, kai nustatoma tiesioginė asmens tyčia, nes kaip jau minėta ankstesnėse darbo dalyse, asmuo gali netyčia įeiti į tokio pobūdžio svetainę ir tokia informacija taip pat išliks įrenginio atmintyje, nors asmuo tokios medžiagos žiūrėti galimai ir nenorėjo. Taip pat turėtų būti įvertinamos ir asmens informacinių technologijų žinios, t. y. įvertinama, ar asmuo turi pakankamai žinių, jog suvoktų, kad tokia informacija išliks įrenginio atmintyje ir ją bus galima lengvai atkurti.

Apibendrinant, matoma, jog tiek disponavimas pornografinio turinio dalykais, tiek vaiko išnaudojimas pornografijai, tarptautiniu ir nacionaliniu lygmeniu laikomi sunkiais vaikų teisių pažeidimais, ir matomas glaudus jų tarpusavio ryšys. Nepaisant to, kad šiuo metu disponavimas pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojami vaikai arba asmenys pateikiami kaip vaikai, priskiriamas prie nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų dorovei, žvelgiant giliau ir analizuojant

²⁵³ ”Šiaulių apygardos teismo 2016 m. lapkričio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-114-354/2016.”

tarptautinius teisės aktus, matoma, kad tokia veika yra kėsiamasi pirmiausia į vaiko saugumą ir interesus, o ne į visuomenės dorovę. Taip pat pabrėžtina, jog tam, kad atsirastų tokio pobūdžio dalykas, vaikas visų pirma yra išnaudojamas pornografijai, o pagaminus šį dalyką, realizuojamos BK 309 straipsnyje įtvirtintos alternatyvios veikos (susijusios su vaikų pornografija). Reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad paprastai asmuo įsigydamas ar kitaip gaudamas galimybę disponuoti pornografinio turinio dalyku, kuriame vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, nesuvokia, jog prieš tai šis vaikas galimai patyrė seksualinę prievartą ir buvo bei bus išnaudotas, tol, kol išliks poreikis bei galimybė gauti tokio pobūdžio medžiagą.

IŠVADOS

1. Disponavimui pornografinio turinio dalykais kaip nusikalstamai veikai, padaromai elektroninėje erdvėje, svarbią reikšmę turi tokie teisės aktai, kaip 2001 m. konvencija dėl elektroninių nusikaltimų²⁵⁴, 2007 m. spalio 25 d. Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos²⁵⁵, 2011/92/ES direktyva²⁵⁶. Ši veika yra priskiriama elektroninių nusikaltimų kategorijai, susijusiai su neteisėto turinio informacijos platinimu. To pagrįstumą rodo ir BK pakeitimai, kuriais BK 309 straipsnis buvo praplėstas tokiu požymiu kaip „*pasinaudojimas informacinėmis ir ryšių technologijomis ar kitomis priemonėmis*“, kas teikia nuorodą į elektroninę erdvę;
2. Baudžiamosios teisės doktrinos ir teismų praktikos analizė parodė, kad daugiausia probleminių aspektų kyla, aiškinant tokius BK 309 straipsnio objektyvius sudėties požymius, kaip nusikalstamos veikos dalykas, prieigos prie pornografinio turinio dalyko įgijimas ar suteikimas, bei subjektyvius – tiesioginę tyčią bei tikslą platinti:
 - 2.1. Šiuo metu pornografinio turinio dalykų vertinimą atlieka žurnalistų etikos inspektorius, tačiau nei doktrinoje, nei teismų praktikoje nėra išskiriama objektyvių kriterijų, kurie nustatytų, ką galima laikyti pornografinio turinio dalyku, kuriame vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas. Remiantis tarptautinės bei Europos Sąjungos teisės aktais, sprendžiant, ar konkreti medžiaga yra pornografinio pobūdžio, turi būti atsižvelgiama į tokios medžiagos turinį (bet kokia vaizdinė medžiaga, kurioje vaizduojami tikri arba apsimestiniai vaiko atviri seksualiniai veiksmai, vaiko lyties organai, tikri arba apsimestiniai vaiko išvaizdos asmens atviri seksualiniai veiksmai, arba vaiko išvaizdos asmens lyties organai, tikroviški lytinius veiksmus atliekančio vaiko vaizdai arba tikroviški vaiko lyties organų vaizdai), ir į tokios medžiagos pateikimo tikslą (tokia informacija siekiama seksualiai sujaudinti naudotoją). Taip pat tokia medžiaga turi stokoti konkrečios kultūrinės, socialinės, estetinės ar kitokios meninės vertės;
 - 2.2. Pabrėžtina, kad 2011/92/ES direktyvoje²⁵⁷ nurodoma, kokių atvejų turėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už prieigos prie pornografinio turinio dalyko įgijimą, tačiau nepaaiškinami tokios prieigos suteikimo atvejai. Atlikus teismų praktikos analizę, darytina išvada, jog prieigos prie pornografinio turinio dalykų suteikimu laikytini

²⁵⁴ 2001 m. Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų, *supra* note, 2.

²⁵⁵ 2007 m. spalio 25 d. Europos Tarybos konvencija, *supra* note, 8.

²⁵⁶ 2011/93/ES direktyva, *supra* note, 13.

²⁵⁷ *Ibid.*

atvejais, kai yra panaudojamos specialios kompiuterinės programos, skirtos dalintis failais, kurių pagalba prie parsisiųstų duomenų yra suteikiama prieiga kitiems asmenims, suteikiant galimybę jiems įgyti tokio pobūdžio dalykus;

2.3. Baudžiamoji atsakomybė už BK 309 straipsnyje numatytas veikas gali būti taikoma tik už veikas, kurios yra padaromos, veikiant tiesiogine tyčia, o tikslas platinti kaip subjektyvus BK 309 straipsnio sudėties požymis įtvirtintas tik už nusikalstamų veikų, numatytų šio straipsnio 1 ir 3 dalyse, padarymą. Analizuojant šios veikos apraiškas elektroninėje erdvėje, susiduriama su problemomis dėl tyčios bei tikslo platinti nustatymo, ypačingai tais atvejais, kai yra panaudojamos failų atsisiuntimo/apsikeitimo programos:

2.3.1. Tyčinį veikos pobūdį padeda nustatyti tokie požymiai, kaip pasikartojantis pobūdis, tai, kad nusikalstama veika buvo padaryta pasinaudojus mokama paslauga. Svarbu nustatyti ir tai, kad asmuo suvokė, jog disponuoja būtent pornografinio turinio dalyku.

2.3.2. Tikslu platinti laikytini atvejais, kai pornografinio turinio medžiaga yra įkeliamą į specialius internetinius puslapius, kuriant atitinkamas nuorodas, kurios lengvintų tokios informacijos įsigijimą. Tuo tarpu atvejais, susijusiais su failų dalinimosi programų specifika, kuomet tokios programos pačios platina turimą informaciją, neturi būti inkriminuotas tikslas platinti. Tačiau šiuo atveju svarbus ir „*papildomų pastangų*“ kriterijus, tais atvejais, kai asmuo sąmoningai (tyčia) palieka tokio pobūdžio failus žinodamas, jog tokiu būdu leis jais dalintis.

3. Disponavimas pornografinio turinio dalykais yra glaudžiai susijęs su vaiko išnaudojimu pornografijai, nes pirmiausia vaikas seksualiai išnaudojimas tokios produkcijos kūrime, ir tik tada atsiranda galimybė tokia medžiaga disponuoti, todėl dažnai, ypačingai tais atvejais, kai tokio pobūdžio medžiaga yra pagaminama, kartu su BK 309 straipsniu yra taikomas ir BK 162 straipsnis, kuris įtvirtina atsakomybę už vaikų išnaudojimą pornografijai. Disponavimas pornografinio turinio dalykais, kaip ir vaiko išnaudojimas pornografijai, pirmiausia yra nusikaltimas vaikui ir šeimai, o ne visuomenės dorovei, todėl BK 309 straipsnio dalys, susijusios su vaikais arba asmenimis, pateikiamais kaip vaikai, turėtų būti perkelti į kitą skyrių – „*Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai*“.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. “1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija.“ Teisės aktų registras. 1995 liepos 21. d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2FB4C5F44B52>
2. “2000 m. Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos.“ Teisės aktų registras. 2004 liepos 13 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B9DCE3E20E7>
3. “2001 m. Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų.“ Teisės aktų registras. 2004 kovo 7 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9329C54F4734>
4. “2003 m. gruodžio 22 d. Tarybos pamatinis sprendimas dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija (2004/68/TVR).“ [2004] OJ, 201.1.2004. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004F0068&from=LT>
5. “2007 m. spalio 25 d. Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos.“ Teisės aktų registras. 2012 lapkričio 24 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.142AEBB393D6>
6. “Europos parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2011/92/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR.“ [2011] OJ, 17.12.2011. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0093>
7. “Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas.” Teisės aktų registras. 2015 liepos 10 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4ebe66c0262311e5bf92d6af3f6a2e8b/EjwuXuHMlf>
8. “Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas.“ Teisės aktų registras. 2016 lapkričio 17 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/YhctrzJbUX>
9. “Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151 (1), 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir kodekso papildymo 100 (1), 100 (2), 152 (1), 251 (1) straipsniais įstatymas.” Teisės aktų registras. 2014 kovo 24 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/54910c10ae9c11e39054dc0fb3cb01ae?jfwid=-wd7z7oejp>
10. “Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas.“ Teisės aktų registras. 1996 balandžio 12 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C8205E261830>
11. “2017 m. vasario 14 d. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo Nr. I-1234 2, 6, 10, 49, 56, 57 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 2 (1) straipsniu įstatymas Nr. XIII-204.” Teisės aktų registras. 2017 vasario 20 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/54910c10ae9c11e39054dc0fb3cb01ae?jfwid=-wd7z7oejp>

seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/7d592952f37411e6be918a531b2126ab?jfwid=-wd7z7bkji

12. "Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas." Teisės aktų registras. 1996
liepos 26 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/XhVVkCWwuc>

Teismų praktika

13. "Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai." Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta400/content>
14. "Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 1632 straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai." Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta248/content>
15. Ashcroft v. Free Speech Coalition, (00-795) 535 U.S. 234 (2002). <https://www.law.cornell.edu/supct/html/00-795.ZO.html>
16. Jacobellis v. Ohio, 378 U.S. 184 (1964). <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/378/184/case.html>
17. Miller v. California, 413 U.S. 15 (1973). http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/printer_friendly.pl?page=us/413/15.html
18. New York v. Ferber, 458 U.S. 747 (1982). <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/458/747/case.html>
19. Regina v. Stamford, 2 Q. B. 391 (1972). http://www.inquisition21.com/pca_1978/reference/RvStamford/index.html
20. Roth v. United States, 354 U.S. 476 (1957). <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=us&vol=354&invol=476>
21. United States v. Knox, 32 F.3d 733 (3rd Cir. 1994). <https://www.courtlistener.com/opinion/593184/united-states-v-stephen-a-knox/>
22. United States v. One Book Called "Ulysses". 5 F.Supp. 182 (S.D.N.Y. 1933). http://scholar.google.com/scholar_case?case=5544515174778878625&q=
23. United States v. Tucker, 305 F. 3D 1193 (2002). <http://openjurist.org/305/f3d/1193/united-states-v-tucker>

24. "Anykščių rajono apylinkės teismo 2016 m. gruodžio 22 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-136-266/2016." Eteismai. <http://eteismai.lt/byla/130018383739472/1-136-266/2016>
25. "Kauno apygardos teismo 2011 m. balandžio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-26-397/2011." Eteismai. <http://eteismai.lt/byla/14639512311322/1-26-397/2011>
26. "Klaipėdos apygardos teismo 2014 m. gruodžio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-132-361/2014." Eteismai. <http://eteismai.lt/byla/73277063238331/1-132-361/2014>
27. "Klaipėdos apylinkės teismo 2016 m. gegužės 3 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-1214-573/2016." Liteko. <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=f98c77cb-11b6-4c6f-92d9-86a43554656>
28. "Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2011 m. spalio 13 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-3036-226/2011." Eteismai, <http://eteismai.lt/byla/136334773634377/1-3036-226/2011>
29. "Kupiškio rajono apylinkės teismo 2014 m. gruodžio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-116-783-2014." Liteko. <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=15b93376-a96e-450d-907f-091da916b0fc>
30. "Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gegužės 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-41-396/2016." Eteismai. <http://eteismai.lt/byla/146138815692121/1A-41-396/2016?word=ck%203...84%20str...%203%20d>
31. "Lietuvos Apeliacinio Teismo 2012 m. lapkričio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-433/2012." Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d487bf16-d01b-444c-a6c9-856e89d250fb>
32. "Lietuvos Apeliacinio Teismo 2012 m. sausio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-74/2012." Liteko. <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=bbef91ff-158f-4e26-a0ff-92b5ae245867>
33. "Lietuvos Apeliacinio teismo 2010 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-14/2010." Eteismai. <http://eteismai.lt/byla/91933967406413/1S-14/2010>
34. "Lietuvos Auščiausiojo teismo 2007 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-306/2007." Eteismai, <http://eteismai.lt/byla/50239376958194/2K-306/2007>

35. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-320/2011." Eteismai. <http://eteismai.lt/byla/87542750024582/2K-320/2011>
36. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-284/2013." Eteismai. <http://eteismai.lt/byla/258550905286121/2K-284/2013>
37. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-3/2012." Eteismai. <http://eteismai.lt/byla/185431913021160/2K-3/2012>
38. "Mažeikių rajono apylinkės teismo 2011 m. balandžio 8 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr.1-181-853/2011." Eteismai. <http://eteismai.lt/byla/191789740013642/1-181-853/2011>
39. "Panevėžio miesto apylinkės teismo 2013 m. kovo 20 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-329-218/2013." Eteismai, [http://eteismai.lt/byla/54475441086521/1-329-218/2013?word=BK 309 str](http://eteismai.lt/byla/54475441086521/1-329-218/2013?word=BK%20309%20str)
40. "Panevėžio miesto apylinkės teismo 2016 m. spalio 28 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-798-830/2016." Eteismai. <http://eteismai.lt/byla/138402495553991/1-798-830/2016>
41. "Šiaulių apygardos teismo 2012 m. gruodžio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-2-309-2012." Eteismai, <http://eteismai.lt/byla/135152570093485/1A-2-309-2012>
42. "Šiaulių miesto apylinkės teismo 2011 m. vasario 17 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-296-771/2011." Eteismai, <http://eteismai.lt/byla/151606075892230/1-296-771/2011>
43. "Šiaulių apygardos teismo 2017 m. sausio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-11-519/2017." Eteismai. <http://eteismai.lt/byla/87300269501204/1A-11-519/2017>
44. "Šiaulių apygardos teismo 2012 m. vasario 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-94-135/2012." Eteismai. <http://eteismai.lt/byla/247761175286183/1A-94-135-2012>
45. "Šiaulių apygardos teismo 2011 m. kovo 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-11-282/2011." Liteko. <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ba7a765b-5cfc-4c84-a20a-0d88c778d39a>
46. "Šiaulių apygardos teismo 2016 m. lapkričio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-114-354/2016."
47. "Teismų praktikos nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ar pirmos kategorijos šių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) (BK 259-261, 263-264, 266 straipsniai), apžvalga (Teismų praktika 40)."

LAT. Žiūrėta 2017 kovo 26 d. <http://www.lat.lt/lt/teismu-praktika/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/baudziamuju-bylu-apzvalgos.html>

48. “Telšių rajono apylinkės teismo 2011 m. gegužės 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-9-344/2011.” Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesaspresdimupaijeska/tekstas.aspx?id=9a653cad-375c-4d73-9a7e-c1c056e002fc>
49. “Telšių rajono apylinkės teismo 2016 m. birželio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-85-671/2016.” Eteismai. <http://eteismai.lt/byla/166323100060033/1-85-671/2016>
50. “Telšių rajono apylinkės teismo 2016 m. rugsėjo 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-135-1037/2016.” Eteismai. <http://eteismai.lt/byla/210230942242897/1-135-1037/2016>
51. “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. liepos 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1823-988/2015.” Eteismai. <http://eteismai.lt/byla/18188991619637/1-1823-988/2015?word=bk%20309>
52. “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. spalio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2053-576/2014.” Eteismai. <http://eteismai.lt/byla/257921047072077/1-2053-576/2014>
53. “Vilniaus miesto 2-ojo apylinkės teismo 2010 m. vasario 24 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-213-503/2010.” Eteismai. <http://eteismai.lt/byla/247266624546370/1-213-503/2010>

Specialioji literatūra

54. Abramavičius, Armanas, ir Švedas, Gintaras. “Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemas.” *Teisė*, 66, 1 (2008): 8-18. <http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/5/articles/375/public/8-18.pdf>
55. Abramavičius, Armanas; Mickevičius, Darius; Švedas, Gintaras. “Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje.” *Teisinės informacijos centras* (2005).
56. Adler, Amy. “The Perverse Law of Child Pornography.” 101 *Columbia Law Review*, 209 (2001). https://www.jstor.org/stable/1123799?seq=4#page_scan_tab_contents
57. Akdeniz, Yaman. “The Regulation of Pornography and Child Pornography on the Internet.” *The Journal of Information, Law and Technology*, 1 (1997).

<https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=649017121009106027093123111085017069000034022058026059113013064085027073032056000104004077123018120112071058039127122066009023070096104011111075103085084011123112127101115090096064116029027&EXT=pdf>

58. Bagley, CH. *Children, pornography and paedophilia: the limits of control*. Children, Sex and Social Policy Humanistic Solutions for Problems of Child Sexual Abuse (1997).
59. Borzenkov, Gennadij Nikolaevich, Komissarov, Vladimir Sergeevich. *Kurs ugovnogo prava* [Course of criminal law]. Moskva: Zercalo, 2002.
60. D'Amato, Anthony. "A New Political Truth: Exposure to Sexually Violent Materials Causes Sexual Violence." *31 William & Mary Law Review*, (1990).
<http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1073&context=facultyworkingpapers>
61. Denisenko, Mikhail Bjacheslavovich, Osokin, Roman Borisovich. *Ugovno-pravovaja kharakteristika nezakonno rasprostranjenja pornograficheskikh materialov ili predmetov* [Criminally-legal characteristic of illegal distribution of pornographic materials or subjects]. Moskva: Moskovskij universitet MVD Rossii (2005).
62. Dzhindzholija, Raul Sergeevich. *Pornografija. Ugovno-pravovaja kharakteristika* [Pornography. Criminally-legal characteristic]. Moskva: Kompanija Sputnik+, 2005.
63. Elliot, Michele, Browne, Kevin, Kilcoyne, Jennifer. "Child Sexual Abuse Prevention: what offenders tell us." *Child Abuse and Neglect*, 19, 5 (1995).
64. *Enciklopedija ugovnogo prava. T. 22. Prestuplenija protiv zdorovja naselenija i obshhestvennoj npravstvennosti* [Encyclopaedia of criminal law. T. 22. Crimes against public health and public morals]. SPv GKA, 2014.
65. Fedosiuk, Oleg. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia (2013).
66. Fedosiuk, Oleg. "Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir realybė." *Jurisprudencija* 19, 2 (2012), 715-738.
https://www.mruni.eu/upload/iblock/e58/017_fedosiuk.pdf
67. Ferraro, Monique, and Casey, Eoghan. *Investigating Child Exploitation and Pornography: the internet, the law and forensic science*. Elsevier Academic Press, 2005).
<http://v5.books.elsevier.com/bookscat/samples/9780121631055/9780121631055.PDF>
68. Goldstein, M. J., Kant, H. S., Hartman, J. J. "Pornography and Sexual Deviance." *University of California Press* (1973).

69. Goranin, Nikolaj ir Mažeika, Dalius. *Nusikaltimai elektroninėje erdvėje ir jų tyrimo metodikos. Mokomoji knyga*. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2011. http://www.esparama.lt/documents/10157/490675/Nusikaltimai_elektronineje_erdveje_i_r_ju_tyrimo_metodikos.pdf/bba8f269-0231-4dbf-a479-4c6472721b0b
70. Gordejeva, Elena Sergeevna. “Kategorija ”pornografija” v zarubezhnom i rossijskom ugovnom prave [Category ”pornography” in foreign and Russian criminal law].” *Juridicheskaja tekhnika*, 6 (2012). <http://cyberleninka.ru/article/n/kategoriya-pornografiya-v-zarubezhnom-i-rossijskom-ugovnom-prave>
71. Itzin, Catherine. “Pornography and the Organisation of Intrafamilial and Extrafamilial Child Sexual Abuse: Developing a Conceptual Model.” *Child Abuse Review*, 6 (1997).
72. Kapinus, Oksana Sergeevna, Dodonov, Vjacheslav Nikolaevich. “Otvetstvennost za pornografiju v sovremennom ugovnom prave.” [Responsibility for pornography in modern criminal law] Žiūrėta 2017 kovo 26 d. <http://www.blog.servitutis.ru/?p=396>
73. Kenneth, Lanning V. *Child Sex Rings: a behavioural analysis. For criminal Justice Professionals Handling Cases of Child Sexual Exploitation. National Centre for Missing & Exploited Children*. Quantico, Virginia: Behavioral Science Unit Federal Bureau of Investigation FBI Academy, 1992. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/149214NCJRS.pdf>
74. Kiškis, Mindaugas ir kt. *Teisės informatika ir informatikos teisė: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
75. Kozachenko, Ivan Jakovlevich, Neznamova, Zinaida Aleksandrovna, Novoselov, Gennadij Petrovich. *Ugolovnoe pravo. Osobennaja chast* [Criminal law. The special part]. Moskva: Norma-infra, 2001. <http://lawdiss.org.ua/books/176.doc.html>
1. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213-330)*. Vilnius: Registrų centras, 2010.
76. Logan, Jones M. “Regulating Child Pornography on the Internet – the implications of Article 34 of the United Nations Convention on the Rights of the Child.” *The International Journal of Children’s Rights*, 6 (1998). <https://www.deepdyve.com/lp/brill/regulating-child-pornography-on-the-internet-the-implications-of-GOcA9RDDK7>
77. MacNamara, Donal E. J., Sagarin, Edward. “Sex, Crime and the Law.” *The Free Press*, (1977).

78. Marcinauskaitė, Renata. "Nusikalstamos veikos elektroninių duomenų ir informacinių sistemų konfidencialumui (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 198 ir 198(1) straipsniai)". Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014.
79. Marcinauskaitė, Renata. "Nusikalstamomis veikomis elektroninėje erdvėje pažeidžiamos pagrindinės baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės nustatymo problema." *Socialinių mokslų studijos* 3, 3 (2011): 897-914.
https://www.mruni.eu/upload/iblock/978/7_Marcinauskaite.pdf
80. Muir, Deborah. *Violence against Children in Cyberspace*. ECPAT International, 2005.
http://www.ecpat.org/wp-content/uploads/legacy/Cyberspace_ENG_0.pdf
81. O'Donohue, William, and Geer, James H. *The Sexual Abuse of Children: Theory and research, Volume 1*. New Jersey: Routledge, 1992.
82. Quayle, Ethel, Taylor Max. "Child Pornography and the Internet: perpetuating a cycle of abuse." *Deviant Behaviour* 23, 4 (2002); Maxwell, Kenneth. "A Sexual Odyssey. From Forbidden Fruit to Cybersex." *Plenum Press* (1996).
83. Quayle, Ethel, Taylor, Max. "Child Pornography: an Internet Crime." *Brunner-Routledge*, (2003).
84. Qualls, Brandon C., Wincze, John P., Barlow David H. *The Prevention of Sexual Disorders. Issues and Approaches*. New York: Plenum Press, 1978.
https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=ceJVBgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA1&dq=Qualls+C.+B.,+Wincze+J.+P.,+Barlow+D.+H.,+The+Prevention+of+Sexual+Disorders.+Issues+and+Approaches.&ots=hRKu3TxWAv&sig=ohDPnO8CTewSnXBE4vSIAmfu-ml&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
85. Rettinger, Jill. "The relationship between child pornography and the commission of sexual offences against children: A review of the literature." Government of Canada, (2003). <https://ccoso.org/sites/default/files/import/Research-and-Statistics---T...pdf>
86. Pierce, Louis. "Child Pornography: a hidden dimension of child abuse." *Child Abuse and Neglect*, Vol. 8, 1984.
87. Skuratov, Jurij Ilich, Lebedev, Vjacheslav Mikhajlovich. *Kommentarij k ugovnomu kodeksu Rossijskoj Federacii [Commentary on the Criminal Code of the Russian Federation]*. Moskva: Infra-m-norma, 2000.
88. Štītīlis, Darius. *ELEKTRONINIAI NUSIKALTIMAI (Mokomasis leidinys)*. Vilnius, 2011.
http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2011_Mokomasis_leidiny_s_Elektroniniai_nusikaltimai.pdf

89. Štītis, Darius. “Teisinės atsakomybės pagrindų nustatymo už neteisėtas veikas elektroninėje erdvėje problemos“. Daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2002.
90. Štītis, Darius, Krikščiūnas Rolandas ir Petrauskas Rimantas. “Kai kurie Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų proceso teisės skirsnio įgyvendinimo Lietuvoje aspektai.“ *Jurisprudencija*, 67, 59 (2005): 20-28.
<http://www3.mruni.eu/padaliniai/leidyba/jurisprudencija/juris59.pdf>
91. Vvedenskij, Georgij Evgenevich, Tkachenko, Andrej Anatolevich. *Prestupnost v Rossii: Materiali mezhdunarodnoj nauchno-praktičeskoj konferencii* [Crime in Russia: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference]. Moskva: VNII MVD, 2004).
92. Wessels, Johannes. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra* (iš vokiečių kalbos vertė A. Abramavičius ir G. Goda). Vilnius: Eugrimas, 2003.
93. Williams, Matthew Leighton. *Virtually criminal: crime, deviance and regulation online*. London: Routledge, 2006.
94. Williams, K. S. ”Facilitating Safer Choices: Use of Warnings to Dissuade Viewing of Pornography on the Internet.” *Child Abuse Reviews*, 14, 6 (2005).
95. Williams, K. S. “Child Pornography Law: Does it Protect Children?.” *Journal of Social Welfare and Family Law*, 26, 3 (2004).
96. Zazirnaja, Marija Maksimovna. ”Prestuplenija v sfere oborota pornograficheskikh materialov i predmetov [Crimes in the sphere of turnover of pornographic materials and subjects]”. Disertacija, Moskovskij gosudarstvennij universitet imeni M. V. Lomosova, 2016.
https://istina.msu.ru/media/dissertations/dissertation/1e2/e17/19085649/Dissertatsiya_Zazirnaya_M..pdf
97. Žėkas, Tautvydas. “Possession of child pornography: legal or illegal activity (experience of common law countries).“ *Teisė*, ISSN 1392–1274 70 (2009): 150-163.
<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367168947257/datastreams/DS.002.1.01.ARTIC/content>
98. Žėkas, Tautvydas. “Vaiko išnaudojimas pornografijai: baudžiamieji teisiniai ir kriminologiniai aspektai.“ Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2010.
<http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwi asvmnx-nRAhVDRoKHaVoD1wQFggYMAA&url=http%3A%2F%2Fetalpykla.elaba.lt%2Felab>

a-

[fedora%2Fobjects%2Felaba%3A2010951%2Fdatastreams%2FATTACHMENT_2010954%2Fcontent&usg=AFQjCNE5nYIWDErEogVNuRP_tHielzpwjA&sig2=Mn9pxxAyAOZDCnTLYgNg7g&bvm=bv.145822982,d.d2s](#)

99. Žekas, Tautvydas. "Vaiko išnaudojimas pornografijai ir prostitucijai – nusikalstamų veikų vaikai ir šeimai sudedamoji dalis." *Teisė*, 66, 1 (2008): 965-109.
<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367164042926/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

Internetiniai šaltiniai

100. Balčiūnienė, Daiva. "Dorovė ir jos kategorijos." Žiūrėta 2017 kovo 26.
<http://www.svalia.lt/NAUJIENOS/10-11/dorove.htm>
101. "Child Pornography: legislation within the European Union. Europol Public Information." Europol, 2005. Žiūrėta 2017 kovo 26 d.
[http://www.genovaweb.org/materiali/minori/Legislation on Child Pornography Public 1.pdf](http://www.genovaweb.org/materiali/minori/Legislation%20on%20Child%20Pornography%20Public%20Information.pdf)
102. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Creating a Safer Information Society by Improving the Security of Information Infrastructures and Combating Computer-related Crime. Brussels, 2001.01.26. COM (2000)890. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0890:FIN:EN:PDF>
103. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the Committee of the Regions Towards a general policy on the fight against cyber crime. Brussels, 2007.05.22, COM (2007) 267 final. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52007DC0267&from=EN>
104. "Dabartinės lietuvių kalbos žodynas." Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema. 2017 kovo 26 d. <http://lkiis.lki.lt/dabartinis>
105. Europos Tarybos vadovų pranešimas Stokholmo programoje „Atvira ir saugi Europa piliečių labui ir saugumui“ (2010/C115/01).
http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=0ahUKEwie1bHTgeLRAhWEPRoKHQeXCTIQFggYMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.policija.lt%2Fget.php%3Ff.19524&usg=AFQjCNEIAXRCDXgt2No_Q0NC29rtCBZvHA&sig2=yf30TkFpQTTNmElqWgTyNA&bvm=bv.145393125,bs.2,d.bGs

106. 2012-10-23 obvinitelnij prigovor Zheleznodorozhnova rajonskova suda goroda Ekaterinburga v dele Nr. 1-478/2012. Žiūrėta 2017 kovo 26 d. <https://rospravosudie.com/court-zheleznodorozhnyj-rajonnyj-sud-g-ekaterinburga-sverдловskaya-oblast-s/act-107024467>
107. "2014 m. sausio 22 d. Lietuvos Respublikos Seimo teisės ir teisėtvarkos pagrindinio komiteto išvados dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 60, 95, 151, 1511, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo, kodekso papildymo 1001, 1002, 1521 IR 2521 straipsniai ir kodekso priedo papildymo įstatymo projekto (XIP-4796)." <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/69e8f490836f11e3905681b866d09f15?jfwid=-ji9gtjmk4>
108. Kirlys, Jonas. "Teisė ir dorovė." *Krikščioniškos minties, kultūros ir visuomenės laikraštis*, balandžio 5, 2006. http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2006/04/05/poz_02.html
109. Levashova, Julija. "Internet striptiz – dovolno pribylnaja sfera seks-biznesa [Internet striptease – a pretty lucrative sphere of sex business]." Centr issledovanija kompjuternoj prestupnosti. Žiūrėta 2017 kovo 26 d. <http://www.crime-research.ru/interviews/strip07>
110. "Mažamečių vaikų seksualinio išnaudojimo užkardymas - svarbus policijos veiklos prioritetas." Policijos departamentas prie vidaus reikalų ministerijos. Žiūrėta 2017 kovo 25 d. <http://www.policija.lt/index.php?id=24832>
111. "Moters mestą jauką internete prarijęs pedofilas pateko už grotų." Lrytas.lt. Žiūrėta 2017 kovo 26 d. <http://lietuvosdiena.lrytas.lt/kriminalai/moters-mesta-jauka-internete-prarijes-pedofilas-pateko-uz-grotu.htm>
112. "Pornografija." Vikipedija. Žiūrėta 2017 m. kovo 26 d. <http://lt.wikipedia.org/wiki/Pornografija>
113. The European Parliament Report on Sexual Exploitation of Children (A5-0206/2001), European Parliament legislative resolution on the proposal for a Child Framework Decision on combating the sexual exploitation of children and child pornography (COM (2000) 854-C5-0043/2001-2001/0025 (CNS)), 2002/C 53 E/108-113, Vol. 45, 28 February 2002. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20010611+ITEM-004+DOC+XML+V0//EN&language=RO>
1. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=celex:52000DC0854>
114. "Žurnalistų etikos inspektorius 2009 metų veiklos ataskaita Lietuvos Respublikos Seimui." Nr. S-190 (2010). <https://e->

seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.368656?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=3ac56101-d9ac-40ce-b643-1e8deed4dfc9

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Anotacija

Disponavimas pornografinio turinio dalykais priskiriamas prie elektroninių nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėto turinio platinimu. Tobulėjant informacinėms technologijoms, ši nusikalstama veika vis dažniau padaroma elektroninėje erdvėje, atsiranda naujų jos apraiškų. Esant tokioms aplinkybėms, teismai ne visada tinkamai išsprendžia šios veikos kvalifikavimo klausimus. Dėl to baigiamajame darbe siekiama atskleisti disponavimo pornografinio turinio dalykais elektroninėje erdvėje problematiką, analizuojant šios veikos reglamentavimą Europos Sąjungos bei tarptautinės teisės aktuose bei pateikiant šios veikos objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visumos analizę.

Annotation

Possession of pornographic materials is attributed to cybercrimes related to the distribution of illegal content. These days IT technologies are improving, so this offence is usually done in cyberspace. Due to this fact, appears more new expressions of this offense. Under such circumstances, the courts do not always adequately resolves this offense classification issues. So, this thesis aims to reveal the possession of pornographic materials in cyberspace issues, analyzing this offense regulation in the European and international law and presenting its objective and subjective indications.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Disponavimas pornografinio turinio dalykais elektroninėje erdvėje ir šios veikos kvalifikavimo problemos

Šiandieninėje visuomenėje spartus informacinių technologijų tobulėjimas sąlygoja „elektroninių nusikaltimų“ atsiradimą ir plitimą. Šių nusikaltimų plitimui neturi įtakos valstybės sienos, todėl jiems skiriamas ypatingas dėmesys ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygmeniu. Dėl to 2001 m. Budapešte buvo priimta Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų, kurioje yra pateikiamos elektroninių nusikaltimų rūšys. Remiantis šia Konvencija, disponavimas pornografinio turinio dalykais priskiriamas elektroninių nusikalstamų veikų kategorijai, susijusiai su neteisėto turinio informacijos platinimu.

Analizuojant BK 309 straipsnio sudėties požymius, pasireiškiančius elektroninėje erdvėje, matyti, jog doktrinoje nėra pakankamai atlikta šių požymių visumos analizė, taip pat teismai ne visada tinkamai išsprendžia šios veikos kvalifikavimo klausimus. Tobulėjant technologijoms atsiranda vis daugiau galimų naujų disponavimo pornografinio turinio dalykais veikos apraiškų, o tai lemia teisinio šios veikos vertinimo ir praktinio įgyvendinimo problemas. Todėl šio baigiamojo darbo tikslas – išanalizuoti disponavimo pornografinio turinio dalykais elektroninėje erdvėje probleminius aspektus, atsižvelgiant į Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų reikalavimus bei problemas kylančias teismų praktikoje.

Šiame darbe pirmiausiai pateikiama elektroninių nusikaltimų samprata, rūšys, atskleidžiant disponavimo pornografinio turinio dalykais apraiškas elektroninės erdvės kontekste. Analizuojami su šia nusikalstama veika susiję tarptautiniai ir Europos Sąjungos teisės aktai, siekiant nustatyti, ar Lietuva tinkamai įgyvendina privalomus jai teisės aktus ir, ar šiuo metu yra efektyvus šios veikos teisinis reguliavimas. Tuomet, analizuojant doktriną bei teismų praktiką, baigiamajame darbe nagrinėjama disponavimo pornografinio turinio dalykais objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visuma, nustatant probleminius aspektus, kylančius teismams kvalifikuojant šią veiką. Galiausiai darbe tiriamas šios veikos santykis su vaiko išnaudojimu pornografijai, atsižvelgiant į tai, kad šios veikos, remiantis tarptautiniais teisės aktais, yra priskiriamos prie sunkių teisės pažeidimų, nukreiptų pirmiausia į vaikų teisių apsaugos ir globos pažeidimą, bei glaudų jų tarpusavio ryši.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

Summary

Possession of Pornographic Materials in Cyberspace and qualification problems of such offence

In today's society, the rapid development of information technology leads to cybercrime spreading. The spread of these crimes do not affect the state border, so they are given special attention not only at national, but also at international level. On this basis, in Budapest (2001) the Convention on Cybercrime was accepted, providing electronic types of crime listed in it. According to this Convention, possession of pornographic materials are attributed to cybercrimes, related to the distribution of illegal content.

While analyzing the framework of the Criminal Code, Article 309 featured in cyberspace, it is seen that there isn't sufficient analysis of these elements in doctrine. What is more, courts not always properly solve qualifications matters of this offence. The development of IT technologies allows to appear more new expressions of this offense, which lead to its legal analysis and practical implementation issues. Therefore, the final goal of Master Thesis is to analyze the problematic aspects of possession of pornographic materials in cyberspace, considering European Union and international legislation requirements and problems arising from Court Practice.

First of all, this final work presents the concept of cybercrimes, its types, revealing the possession of pornographic material expressions in the context of cyberspace. Then, relevant international and European Union law acts are analyzed to identify whether Lithuania properly implement its mandatory legislation and if there is a proper regulation for that criminal offense at this moment. After that, by analyzing the doctrine and case law, thesis examines the possession of pornographic materials objective and subjective set of features, identifying the problematic issues arising from the courts in the classification of this offense. Finally, this final work studied this offence relation with child exploitation for pornography taking into account the fact that these acts on the basis of international law are classified as serious violations of the law directed primarily to children's rights and breach of care, and the close relationship between them.

Forma patvirtinta Mykolo Romerio universiteto
Senato 2012 m. lapkričio 20 d. nutarimu Nr.1SN-10

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2017-04-14

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės ir proceso instituto studentė Ineta Ivanauskienė patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Disponavimas pornografinio turinio dalykais elektroninėje erdvėje ir šios veikos kvalifikavimo problemos“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.